KIELIPOLITIIKAN VUOSI 2019

Matti Räsänen

Kotimaisten kielten keskus
INSTITUTET FÖR DE INHEMSKA SPRÅKEN

URN:ISBN 978-952-5446-99-9
Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja ; 65
ISSN 2323-3370
Helsinki : Kotimaisten kielten keskus, 2020

Taitto ja graafinen suunnittelu:
Aatos Creative

SISÄLTÖ

Kielipolitiikan vuosi 2019

Johdanto	1
Suomen kieli	3
Ruotsin kieli	48
Saamen kielet	89
Viittomakielet	111
Romanikieli	125

JOHDANTO

Mitä kielipolitiikassa tapahtui vuonna 2019? Edessäsi oleva katsaus valottaa suomeen, ruotsiin, saamen kieliin, viittomakieliin ja romanikieleen liittyviä kielipolitiikan tapahtumia. Niitä voi tarkastella monesta näkökulmasta ja rajata monin eri perustein esimerkiksi kielipolitiikan osa-alueiden mukaan. Tämän työn aineistoa, sisällön rajausta ja katsauksen tarkoitusta voi valaista seuraavasti.

Aineistona kielipolitiikkaan liittyvät mediatekstit ja muut julkaisut

Katsaus on aineistolähtöinen, mikä on vaikuttanut käsiteltävien aiheiden valintaan. Kielipolitiikkaan liittyvästä keskustelusta ja kirjallisesta aineistosta on runsaudenpula, jos ottaa huomioon nykyisen viestintäkentän kokonaisuudessaan. Käytän ensisijaisena lähteenä suomenkielisiä verkossa esiintyviä mediatekstejä ja muita verkkojulkaisuja. Katsaukset puheenaiheet nousevat etupäässä näistä aineistolähteistä. Mediatekstit toimivat myös toisenlaisessa tehtävässä: olen voinut laajentaa niiden avulla jo tiedossa olevan aiheen käsittelyä ja tuoda tarkasteluun uusia näkökulmia. Yksi esimerkki tästä ovat median uutiset ja keskustelut julkishallinnon englanninkielisistä nimistä *Traficom* ja *Traffic Management Finland*.

Aineisto koostuu pääosin mediatalojen (mm. verkkolehdet, uutiset, artikkelit) ja julkishallinnon tuottamista teksteistä (mm. tiedotteet, pöytäkirjat, raportit). Lähdeaineistona on runsaasti muitakin tekstejä, muun muassa kolmannen sektorin toimintaan liittyviä uutisia ja raportteja. Lähteisiin sisältyy myös sähköisiä tutkimusjulkaisuja. Esitän kaikki lähteet alaviitteinä. Viitteessä on linkki sähköiseen lähteeseen.

Lähdeaineiston keräämisessä olen hyödyntänyt sähköisen viestinnän seurantaan tarkoitettua työkalua. Seurantatyökalua ei voi käyttää kaikkeen verkkomediaan, ja olen kerännyt aineistoa jonkin verran myös käsin. Aineistoa on kertynyt runsaasti, ja esitän siitä vain aiheiden käsittelyn kannalta tarpeellisimmat (viitteitä on kaikkiaan vähän yli kuusisataa). Lähteinä käyttämäni verkkotekstit sisältävät nekin usein linkkejä, ja lukija voi lähteä seuraamaan niiden polkuja.

Sisällön rajaus ja käsittelytapa

Katsauksen sisältö rakentuu parin teeman ympärille. Aiempien vuosien tapaan rajaan käsittelyn aiheisiin, joilla on yhteys kielen käyttöalaan yhteiskunnassa ja joista käyty julkinen keskustelu voi vaikuttaa kielen asemaan. Nostan esiin asioita, jotka vaikuttavat tavalla tai toisella siihen, miten ja missä tilanteissa kieltä voi käyttää.

Aiheiden rajauksessa olen käyttänyt pikemmin harvaa kuin tiheää seulaa. Näin siksi, että kielen yhteiskunnalliseen asemaan vaikuttavien tekijöiden tunnistaminen on hankalaa, ellei peräti mahdotonta. Kielen käyttöalaan liittyvissä kysymyksissä on nähtävissä syitä ja seurauksia sekä oireita ja parannuskeinoja. Näiden välisistä eroista ei aina piirry selvää kuvaa.

Olen pyrkinyt valitsemaan käsittelyyn kiinnostavia aiheita. Ne voivat olla jo nyt merkittäviä tai vasta enteellisiä. Tarkastelen sekä isoja että pieniä asioita. Kielen asema opetuksessa ja koulutuksessa sekä käyttäjäyhteisön identiteettikysymykset saavat paljon tilaa. Yksittäiset aiheet, poiminnat, pikku palat ja sivujuonteet voivat liittyä yhteisöstä välittyviin heikkoihin signaaleihin. Ne tarjoavat pohdiskelunaiheita ja ehkäpä vihjeen orastavasta muutoksesta. Ne voivat myös paljastaa kehityssuuntia ja ennakoida tulevaa.

Olen kirjoittanut tarkoituksella tiiviisti ja välttänyt laveaa lähteiden referointia. Toisaalta olen kuitenkin pyrkinyt luomaan tekstiin yhtenäisen juonen, niin että käsiteltävästä asiasta voi saada olennaiset tiedot perehtymättä lähteisiin.

Kenelle kirjoitettu?

Julkaisu on katsaus, eli se toimii lyhyenä yleisesityksenä kielipolitiikan tapahtumista. En ole tekstiä kirjoittaessani ajatellut tiettyä kohderyhmää tai kapeaa lukijakuntaa. Tekstiä voi lukea monenlaisten silmälasien läpi ja käyttää moneen tarkoitukseen.

Arvelen kuitenkin, että katsaus on enimmilläänkin vain puoli ruokaa. Se toimii toisaalta tiedon lähteenä, toisaalta taas virikkeenä. Tekstin ideaalilukija on utelias. Katsaus on täyttänyt tehtävänsä, jos se kannustaa lukijaa kielipoliittisiin pohdintoihin ja kykenee osoittamaan asioiden välisiä yhteyksiä myös silloin, kun ne ovat ehkä vasta muotoutumassa. Toivotan lukijoille ajatuksia synnyttäviä hetkiä tekstin parissa.

Lämpimät kiitokseni kaikille tekstiä kommentoineille!

Marraskuussa 2020
Matti Räsänen

SUOMEN KIELI

SISÄLTÖ

Suomen kieli

Hallituksen kielipoliittiset ohjelmat 6

Maamme-laulun kielipolitiikka 13

Selkokielen tutkimus vauhtiin 15

Sukupuolineutraalit ammattinimikkeet 17

Sananvapaus tapetilla 18

Ulkosuomalaisten kielet 20

Suomi työssä 21

- ”Kielikoulutus ja töihin”
- Taksiyhtiö opettaa suomea
- Etableringsjobb-järjestelmä
- Äidit mukana -hanke
- Vuoden maahanmuuttajayrittäjä – asenne ratkaisee
- Maahanmuuttajalääkärien suomen kielen taidossa puutteita

Suomi koulutuksessa 26

- Riittämätön suomen kielen taito jarruna yliopisto-opinnoissa
- Tandem-oppimista ammattikorkeakoulussa

Vieraskielinen ammattikoulutus vapautettava lupamenettelystä
Kotoutumiskoulutus esitetään siirrettäväksi TEMistä OKM:ään
Koulujen monet kielet ja uskonnot -hanke
Maahanmuuttajien koulutuspolkuja tasoittamassa
Koulutus on parasta kotoutumista
INTEGRA-hanke

Suomi–englanti **36**
Englanninkielisen varhaiskasvatuksen suosio nousussa
Julkishallinnon englanninkieliset nimet

Poimintoja **41**
”Käänteinen rasismi”
Kansalaisuusvala
Miten vieraskieliset kiinnittyvät Suomeen?
Vuonna 2018 syntyvyys alhaisinta vuoden 1970 jälkeen
Mitä kieltä saa puhua koulussa?
Murregradu
Meänkielen uusia genrejä
Elämää suurempi kieli
Kilpailu äänestäjistä kiihtyy – keskustan vaaliohjelma ranskaksi
Ketkä pääsevät kieliasiain neuvottelupäiville?
Kieli, koulutus, politiikka
Vake tekoälyä kehittämässä
Äänikirjojen väärinkäyttöä
Rapolan 1800-luvun sanasto

Hallituksen kielipoliittiset ohjelmat

Kotimaisten kielten keskuksen suomen kielen lautakunnan julkaisema kielipoliittinen kannanotto[1] lokakuussa 2018 virkisti sinänsä jo kauan jatkunutta keskustelua suomen kielen asemasta yhteiskunnassamme. Kannanoton mukaan englannin kielen käyttöalan laajentuminen uhkaa kansalliskieltemme asemaa. Lautakunta vaati, että valtiovalta ryhtyy pikaisesti laatimaan kokonaisvaltaista kansallista kielipoliittista ohjelmaa. Ohjelmassa käsiteltäviä teemoja olisivat:

- kansalliskielten käyttöalan kaventuminen
- yhteiskunnan toimintaa vaikeuttava yleiskielen hallinnan heikkeneminen
- suomalaisen kieliyhteisön jäseneksi pääsyn kynnys
- vähemmistökielten ja maahan tulleiden oman äidinkielen opetus.

Kotimaisten kielten keskus vei eteenpäin lautakunnan ehdotuksia tarjoamalla puolueille ja tiedotusvälineiden edustajille kielipolitiikka-aiheiset aamukahvit[2,3] 5.2.2019. Aamukahveilla keskusteltiin siitä, miten kevään 2019 eduskuntavaalien jälkeisellä hallituskaudella voitaisiin edistää kansalliskielten asemaa ja kielipoliittista ohjelmaa. Millaisia kysymyksiä kielipoliittisessa ohjelmassa pitäisi käsitellä? Mitkä olisivat ohjelman tavoitteet ja sisällön painoalat?

Kansalliskielten asema ja kielipoliittiset ohjelmat saivat huomiota hallitusneuvotteluissa. Hallitustunnistelija **Antti Rinteen** kysymyksissä puolueille[4] oli kansalliskielten asemasta erilliskysymys (kysymys 3a): Millä tavoin olette valmiit kehittämään kansalliskielten asemaa Suomessa? Puolueiden vastauksissa[5,6,7,8,9,10,11,12] Rinteen kysymyksiin tulee esille myönteinen suhtautuminen kansalliskielten vahvistamiseen, joskin painotuserojakin esiintyy (vastaukset esitetty vaalituloksen mukaisessa järjestyksessä).

Sosialidemokraatit:

> Kansalliskielistrategia on päivitettävä ja molempien kansalliskielten asemaa vahvistettava. Jokaisella on oltava oikeus saada julkiset palvelut käyttämällään Suomen kansalliskielellä ja toisen kotimaisen kielen osaamista

1 https://www.kotus.fi/ohjeet/suomen_kielen_lautakunnan_suosituksia/kannanotot/suomi_tarvitsee_pikaisesti_kansallisen_kielipoliittisen_ohjelman
2 https://www.kotus.fi/nyt/uutistekstit/kotuksen_uutiset/kotuksen_uutisten_arkisto_%282013-2019%29/kotuksen_uutiset_2019/kielipolitiikkaa_aamukahveilla.29264.news
3 https://www.helsinki.fi/fi/uutiset/kieli-kulttuuri/suurin-uhka-aidinkielta-kohtaan-tulee-suomalaisilta-itseltaan, 21.2.2019
4 https://yle.fi/uutiset/3-10756019, 26.4.2019
5 https://sdp.fi/fi/blog/eduskuntaryhmien-vastaukset-hallitustunnustelija-antti-rinteen-kysymyksiin/, 30.4.2019
6 https://www.suomenuutiset.fi/perussuomalaisten-vastaukset-hallitustunnustelijan-kysymyksiin/, 30.5.2019
7 https://www.kokoomus.fi/kokoomuksen-vastaukset-hallitustunnustelijan-kysymyksiin-30-4-2019/, 30.4.2019
8 https://www.keskusta.fi/news/Keskusta-antoi-vastauksensa-hallitustunnustelijalle/20266/fd06a2dd-1cad-4964-85ad-fe1bb687da6b, 29.4.2019
9 https://www.vihreat.fi/asiat/vihrea-politiikka/vihreiden-vastaukset-hallitustunnustelijan-kysymyksiin, 28.4.2019
10 https://vasemmisto.fi/vasemmistoliiton-vastaukset-hallitustunnustelijan-kysymyksiin/, 30.4.2019
11 https://sfp.fi/wp-content/uploads/2019/04/Ruotsalaisen-eduskuntaryhm%C3%A4n-vastaukset-hallitustunnustelijan-kysymyksiin-30.4.pdf, 30.4.2019
12 https://www.kd.fi/files/2019/04/Hallitustunnustelija-Antti-Rinteen-kysymykset-eduskuntaryhmille-KD-vastaus-30.4.2019.pdf, 30.4.2019

parannetaan lisäämällä kielten opetusta. Kielikylpyjä ja kaksikielisiä ratkaisuja edistämällä lisätään eri kieliryhmien kohtaamista ja yhteistoimintaa. Myös saamelaisten kielelliset oikeudet on turvattava.

Perussuomalaiset:

Suomen kielen asemaa pitää vahvistaa. Suomessa pitää saada palvelua suomen kielellä, ja kielitaitovaatimuksen pitää olla voimassa julkisella sektorilla. On syytä kiinnittää myös huomiota suomen kielen asemaan opetuksen ja tutkimuksen kielenä.

Ruotsinkieliset palvelut tulee turvata kaksikielisillä alueilla, mutta ruotsin kielen pakollisesta kouluopetuksesta sekä korkeakoulututkintoihin sisältyvästä ”virkamiesruotsista” voidaan luopua. Tällä ei ole käytännön vaikutusta ruotsinkielisten palvelujen saatavuuteen.

Saamen kielen elvytystä tulee tukea julkisin varoin ja kielen käyttömahdollisuuksia esim. koulutuksessa ja viranomaisyhteyksissä laajentaa. Kieli voi säilyä elävänä vain, jos sitä on mahdollista käyttää monipuolisesti eri elämänalueilla.

Kokoomus:

Kansalliskielillä tulee voida asioida viranomaisissa, minkä turvaamiseksi tarvitaan näiden kielten vahvaa opettamista. Palvelujen saatavuutta kansalliskielillä voidaan parantaa etäasioinnilla. Saamen kielten asemaa on parannettava.

Keskusta:

Keskusta on sitoutunut turvaamaan molempien kansalliskielten aseman sekä vahvistamaan ja elvyttämään kaikkia kolmea saamen kieltä. Laaditaan kansallinen kielipoliittinen ohjelma.

Vihreät:

Molempien kansalliskieltemme merkitystä tulee vahvistaa. Ruotsinkielisten palveluiden saatavuus on turvattava julkisia palveluita keskitettäessä. Ruotsin kielen asemaa edistetään muun muassa luomalla viranomaisille selkeät toimintasuunnitelmat kieliasioihin ja lisäämällä päiväkotien kielikylpytarjontaa. Lisäksi perustuslaissa turvattujen saamen kielen, romanikielen sekä viittomakielen erityisaseman toteutumisesta huolehditaan ja niille varataan riittävät resurssit. Myös karjalankielisten laillista asemaa tulee vahvistaa ja karjalan kieltä elvyttää.

Vasemmistoliitto:

Vasemmistoliiton mielestä ruotsin kielen asema on turvattava ja kansalliskielten pakollisesta opetuksesta on pidettävä kiinni. Ruotsia äidinkielenään puhuvien oikeus palveluihin omalla äidinkielellään on turvattava myös sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksessa. Eri kieliryhmiin kuuluvien perustuslaillinen oikeus oman äidinkielen ja kulttuurin ylläpitoon ja kehittämiseen on turvattava. Romanien ja romanikielen asemaa on edistettävä.

Ruotsalainen kansanpuolue:

Kataisen hallituksen aikana tehty ensimmäinen kansalliskielistrategia, joka koskee molempia kansalliskieliämme, suomea ja ruotsia, on päivitettävä ja uudistettava. Kielellisten oikeuksien tosiasiallinen toteutuminen on turvattava. Hallinnollisia uudistuksia tehtäessä on uudistusten vaikutukset aina arvioitava kielellisten oikeuksien kannalta. Suuria digitalisointihankkeita tehtäessä on varmistuttava, että kielelliset oikeudet toteutuvat myös käytännössä. Kielellisten oikeuksien osalta erityistä huomiota on kiinnitettävä sosiaali- ja terveydenhuoltoon, oikeudenhoitoon ja koulutukseen. Riittävä määrä ruotsinkielisiä lääkäreitä, juristeja ja muita viranhaltijoita tarvitaan, jotta kansalaisten kielelliset oikeudet toteutuvat käytännössä. Tämä on tärkeää myös Ahvenanmaan kanssa tehtävän yhteistyön kannalta.

Kieltenopetusta tulee aikaistaa ja kielikylpyjä, kielisuihkuja sekä muita toimivia kieltenopetustapoja tulee lisätä. Ruotsin kielen opetuksen sisältöä tulisi kehittää niin, että se kiinnostaa enemmän suomenkielisiä oppilaita.

Kristillisdemokraatit:

Pidämme arvossa maamme kaksikielisyyttä ja kaksikielistä kulttuuritaustaamme. Jokaisen kansalaisen on saatava kielilain turvaamat peruspalvelut suomeksi tai ruotsiksi. Muiden kansallisten vähemmistökielten asemaa on vahvistettava.

Pääministeri Antti Rinteen hallituksen ohjelma[13] valmistui 6.6.2019. Se sisältää poikkeuksellisen paljon sekä kieliin liittyviä kirjauksia että muuta kieliin liittyvää asiaa. Kieliin liittyvät kirjaukset temaattisesti ryhmiteltyinä ovat seuraavat:

Kansalliskielistrategia ja kielipoliittinen ohjelma

- Laaditaan uudistettu kansalliskielistrategia, joka turvaa kaikkien oikeuden saada palvelua kansalliskielillä ja parantaa kieli-ilmapiiriä. Strategia vastaa Kotimaisten kielten keskuksen huoleen kansalliskielten asemasta muuttuvassa kieliympäristössä.

13 http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161662/Osallistava_ja_osaava_Suomi_2019_WEB.pdf?sequence=1&isAllowed=y

- Kaikki valtiolliset ohjeet ja säännökset annetaan myös ruotsiksi niiltä osin kuin ne koskevat myös Ahvenanmaata. Lisäksi laaditaan kielipoliittinen ohjelma, jossa otetaan huomioon muut Suomessa puhutut kielet, erityisesti saamen kielet, romanikieli, karjalan kieli ja viittomakielet.

Monikielisyys ja kielelliset oikeudet

- Suomi on avoin, kansainvälinen maa. Länsimaisena demokratiana Suomi edistää oikeusvaltioperiaatetta ja ihmisoikeuksia. Kahden kansalliskielemme, suomen ja ruotsin, myötä Suomi on vahva osa Pohjoismaita. Suomi on rakentava ja aloitteellinen toimija Euroopan unionissa ja kansainvälisissä yhteisöissä.

- Osana perusoikeuksiamme on alkuperäiskansamme saamelaisten kielelliset ja kulttuuriset oikeudet, joita valtio on sitoutunut kunnioittamaan ja edistämään.

- Sähköisten palveluiden esteettömyyttä parannetaan. Erityistä huomioita kiinnitetään viranomaiskieleen. Selkokielen käyttöä lisätään, jotta palvelut olisivat kaikkien saatavilla. Viranomaispalveluja kehitetään sellaisille, joilla ei ole mahdollisuutta käyttää sähköisiä palveluja.

- Hallitus varmistaa kielellisten oikeuksien toteutumisen viranomaistoiminnassa, hallinnossa ja lainvalmistelussa. Koulutuksella ja henkilöstön rekrytoinnilla huolehditaan, että turvallisuus viranomaisten tosiallinen palvelukyky turvataan suomen ja ruotsin kielellä (erityisesti poliisi ja hätäkeskus).

- Poliisin kielitaitoon kiinnitetään huomiota.

- Varmistetaan toimiva yhteydenpito ruotsin kielellä valtionhallinnon ja maakunnan itsehallinnon välillä.

- Hallitus kunnioittaa ja edistää kaikkien saamelaisten ja saamelaisryhmien kielellisten ja kulttuuristen oikeuksien toteutumista ottaen huomioon kansainväliset sopimukset.

- Suuria digitalisointihankkeita tehtäessä on varmistettava, että kielelliset oikeudet toteutuvat myös käytännössä.

- Edistetään kaksikielisiä hankintoja ja selvitetään mahdollisia ongelmakohtia lainsäädännössä.

- Ruotsinkielisten vammaispalvelut turvataan.

- Turvataan kielellisten oikeuksien toteutumista käytännössä erityisesti ruotsin ja saamen kielellä sekä viittomakielellä. Käypä hoito -suositukset käännetään ruotsin kielelle.

- Vahvistetaan kielellisten oikeuksien toteutumista käytännössä sosiaali- ja terveyspalvelujärjestelmässä.

- Perustetaan laaja-alainen viittomakieliasiain neuvottelukunta arvioimaan viittomakielilain ja viittomakielisten perusoikeuksien sekä yhdenvertaisuuden toteutumista (OM).

- Turvataan alaikäisten päihdetyön palvelut alueellisesti ja kielellisesti.

- Vahvistetaan kielellisten oikeuksien toteutumista käytännössä.

- Turvataan kielellisten oikeuksien toteutumista ikäihmisten kaikissa palveluissa.

- Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksessa varmistetaan laadukkaiden ja asiakaslähtöisten palveluiden turvaaminen tasa-arvoisesti suomen- ja ruotsinkielisille. Tämä voi käytännössä vaatia erityisratkaisuja kielellisistä syistä.

- Digitalisaation avulla sosiaaliturvasta tehdään ihmisille selkeämpi ja ymmärrettävämpi. Varmistetaan, että kielelliset oikeudet ja saavutettavuus toteutuvat.

- Digitalisaation keinoja hyödynnetään nykyistä merkittävästi enemmän palvelutarpeessa olevien varhaisen tukemisen ja yhteisasiakkuuden tehokkaan hoitamisen tueksi. Varmistetaan, että kielelliset oikeudet ja saavutettavuus toteutuvat.

- Hallitus laatii vuoden 2020 loppuun mennessä osaamisen ja oppimisen tiekartan vuodelle 2030, jossa etsitään yhteiset pitkän aikavälin keinot Suomen koulutus- ja osaamistason nostamiseksi, koulutuksellisen tasa-arvon vahvistamiseksi ja oppimiserojen kaventamiseksi. Hallitus ryhtyy sen pohjalta tarvittaviin toimenpiteisiin. Tarkastelu kohdistuu koko koulutusjärjestelmään ja sen kehittämiseen molemmilla kansalliskielillä.

- Tehdään kokonaisselvitys ruotsinkielisen koulutuksen (varhaiskasvatuksesta korkeakoulutukseen) erityispiirteistä, haasteista ja kehittämistarpeista sekä luodaan pitkäjänteinen toimenpideohjelma yhdenvertaisuuden takaamiseksi.

- Tehdään korkeakoulutuksen saavutettavuussuunnitelma, jossa käydään läpi korkeakoulutuksen sosiaalisen, alueellisen ja kielellisen tasa-arvon toteutuminen sekä eri vähemmistöryhmien korkeakoulutukseen hakeutumisen mahdolliset esteet sekä ryhdytään selvityksen pohjalta tarvittaviin toimiin.

- Vahvistetaan suomi tai ruotsi toisena kielenä (s2)-opetusta varhaiskasvatuksessa velvoittavaksi ja panostetaan maahan-muuttajataustaisten oppilaiden tukemiseen koulutuksen nivelvaiheissa.

- Vahvistetaan lapsistrategian mukaisesti varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen yhteydessä lasten, nuorten ja perheiden matalan kynnyksen tukipalveluja, kuten neuvolatoimintaa, psykologipalveluita, kotipalvelua ja perheneuvontaa, työllisyyspalveluita sekä laadukkaita oppilas- ja opiskelijahuollon palveluita. Lisäksi vahvistetaan kielikoulutusta työelämän ulkopuolella oleville maahanmuuttajataustaisille vanhemmille.

- Selvitetään varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen lainsäädännön päivitystarpeet viittomakielilain ja YK:n vammaissopimuksen mukaiseksi. Jatketaan suomenruotsalaisen viittomakielen elvytysohjelmaa muun muassa määrittelemällä kielen tutkimuksen vastuutaho.

- Vahvistetaan tukea saamen kielipesille laajentuneita tarpeita vastaavaksi.

- Tehdään nopealla aikataululla ohjelma, joka vahvistaa koulussa toisen kotimaisen kielen oppimista. Hallitus asettaa tavoitteeksi toisen kotimaisen kielen palauttamisen pakolliseksi ylioppilaskirjoituksessa.

- Huolehditaan kirjastojen saavutettavuudesta, kirjastoautoista ja kokoelmien monimuotoisuudesta: valtion tuen kirjastoille tulee olla riittävä esimerkiksi pienlevikkisten kulttuurituotteiden hankkimiseen ja kirjastoissa tulee olla aineistoa myös muilla kuin kotimaisilla kielillä. Tuetaan kotimaisilla kielillä kirjoitetun tiedekirjallisuuden julkaisemista.

- Hallitus valmistelee julkisen hallinnon strategian, jonka keskeinen tavoite on kansalaisille annettava palvelulupaus. Strategialla tavoitellaan julkisen hallinnon läsnäolon vahvistamista suomalaisten arjessa koko maan alueella molemmilla kansalliskielillä, digitaalisen esteettömyyden kehittämistä ja selkeän hallinnollisen kielen käytön laajentamista.

Kotouttaminen

- Kielikoulutukseen tulee päästä kolmen kuukauden kuluessa myönteisen oleskelulupapäätöksen saamisesta.

- Varmistetaan maahanmuuttajanaisten mahdollisuus osallistua kotoutumis- ja kielikoulutukseen.

- Lisäksi vahvistetaan kielikoulutusta työelämän ulkopuolella oleville maahanmuuttajataustaisille vanhemmille.

- Selvitetään kotoutumiskoulutuksen vahvistamista niin, että se kattaa kaikki väestöryhmät eri koulutusasteilla yhdenvertaisesti ja mahdollistaa kotoutumiskoulutuksen ja siihen sisältyvän kielikoulutuksen myös niille maahanmuuttajille, jotka ovat työmarkkinoiden ulkopuolella.

- Vahvistetaan, tehostetaan ja nopeutetaan maahanmuuttajien aktiivista kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Hallitus laatii kotouttamistoimien uudistamistarpeista kokonaisvaltaisen toimenpideohjelman eduskunnan hyväksymän tarkastusvaliokunnan mietinnön pohjalta.

- Kotouttamispalveluiden laatua, velvoittavuutta ja vaikuttavuutta parannetaan molemmilla kansalliskielillä. Otetaan käyttöön kotouttamistyön malli, jolla tuetaan maahanmuuttajien työllistymistä ja mukaanpääsyä suomalaiseen yhteiskuntaan. Kuntien ja kolmannen sektorin roolia vahvistetaan. Työn ohessa tulee olla kieliopetusta ja esimerkiksi ammatillista koulutusta.

- Myönteistä ja aktiivista kotoutumista edistetään maahanmuuttajan kielitaidon ja ammatillisten valmiuksien vahvistamisella, työllistymisen nopeuttamisella ja yhteiskunnan tuntemusta ja osallisuutta edistämällä. Kielikoulutukseen tulee päästä kolmen kuukauden kuluessa myönteisen oleskelulupapäätöksen saamisesta.

- Turvapaikanhakijoiden kotouttamisen on käynnistyttävä jatkossa entistä aikaisemmin, jo vastaanottokeskuksessa. Varmistetaan maahanmuuttajanaisten mahdollisuus osallistua kotoutumis- ja kielikoulutukseen. Rakennetaan yhden luukun moniammatillisten kotouttamis- ja osaamiskeskuksia ja edistetään parhaiden käytäntöjen valtakunnallista levittämistä. Vahvistetaan maahanmuuttajien osaamisen tunnistamista, ohjausta ja osaamiskeskustoimintaa.

Kansalliskielten tukeminen[14] nousi esiin myös kevään lehtikirjoittelussa. Toisaalta lehdissä jäljitettiin myös hallituksen kielipoliittisten suunnitelmien punaista lankaa. Hallitus suunnittelee taas uutta kielistrategiaa, vaikka kansalliskielistrategia oli pääministeri **Jyrki Kataisen** (kok.) hallituksen ”kärkihanke” vuonna 2012.[15]

14 https://kouvolansanomat.fi/mielipide/lukijalta/f7232bb4-bc92-4e48-8ed0-b911152baa93, 22.4.2019
15 https://www.hs.fi/mielipide/art-2000006176466.html, 18.7.2019

Maamme-laulun kielipolitiikka

Kansallislaululla on itsenäiselle valtiolle iso symboliarvo, joka tulee esiin muun muassa valtiovierailujen ja urheilukilpailujen yhteydessä. *Maamme*-lauluun on alusta lähtien liittynyt kielipoliittinen ulottuvuus, selviää tutkija **Sakari Ylivuoren** toukokuussa 2019 ilmestyneestä kirjasta *Paavi ja sulttaani* (Aviador).

Fredrik Paciuksen säveltämä *Maamme*-laulu esitettiin ensi kerran vuonna 1848. Kansallislaulua pidettiin epäsuomalaisena, olihan säveltäjä maahanmuuttaja ja **J.L. Runebergi**n runo ruotsinkielinen. Paciuksen kanssa samaan aikaan elänyt **Axel Gabriel Ingelius** painotti Paciuksen musiikin saksalaisuutta. Ingeliuksen mielipiteiden on arveltu syntyneen osittain siitä, että näki itsensä ensimmäisenä suurena suomalaisena säveltäjänä.

Kielipolitiikka kietoutui vahvasti *Maamme*-lauluun myös Suomen itsenäisyyden alkutaipaleella. Laulun vaaran vuodeksi Ylivuori nimeää vuoden 1928, jolloin Turun yliopiston ylioppilaat päättivät, etteivät laula tilaisuuksissaan *Maamme*-laulua kansallislauluna. Sen sijaan laulettiin joko **Armas Järnefeltin** tai **Yrjö Kilpisen** säveltämä laulu, jonka sanoituksena oli V.A. Koskenniemen runo *Isänmaan kasvot*.

Turun yliopisto on ensimmäinen puhtaasti suomenkielinen yliopisto. Sen ylioppilaat halusivat korostaa kielikysymystä. Ylioppilaat pitivät Ylivuoren mukaan ongelmana nimenomaan sitä, että *Maamme*-laulu oli käännös. Heidän mielestään kansallislaulun sanoituksen pitäisi olla alun perin kirjoitettu suomen kielellä.

Finlandia-hymniä on esitetty *Maamme*-laulun korvaajaksi useita kertoja. Vuonna 2004 eduskunnassa käsiteltiin sitä, pitäisikö Suomessa säätää laki kansallislaulusta. Asiasta jätettiin kaksi lakialoitetta. **Christina Gestrinin** aloitteessa kansallislauluksi esitettiin Maamme-laulua ja **Kimmo Kiljusen** aloitteessa *Finlandia*-hymniä.[16]

Kaksi kokoomuksen nuorisojärjestöä[17,18] teki vuoden 2016 Lappeenrannan puoluekokoukselle aloitteen *Maamme*-laulun korvaamiseksi Jean Sibeliuksen *Finlandia*-hymnillä. Puoluehallitus esitti, että puoluekokous hyväksyisi aloitteet. Puoluekokous kuitenkin hylkäsi aloitteen. Vuonna 2018 kokoomuksen puoluekokous käsitteli jälleen kansallislaulualoitetta. Esitys (s. 25−26) oli sama kuin aiemmin: Jean Sibeliuksen *Finlandia* korvaa *Maamme*-laulun kansallishymninä.[19] Puoluekokousaloitteet 2018 julkaisussa todetaan seuraava (s. 25): ”Puoluehallitus nostaa esille, että edellisessä puoluekokouksessa vuonna 2016 samasta asiasta käytiin äänestys. Puoluehallitus puolsi tuolloin Finlandia-hymnin nostoa kansallislauluksi. Tämä kanta kuitenkin hävisi äänestyksessä. Puoluehallitus katsoo, että puoluekokoukselta saatiin tuolloin kanta aloitteeseen, eikä asia ole oleelliselta osalta muuttunut kahdessa vuodessa. Puoluehallitus esittää, että puoluekokous toteaisi vastauksen

16 https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=ptk+8/2004, 12.2.2004
17 https://yle.fi/uutiset/3-8911997, 27.5.2016
18 https://esaimaa.fi/uutiset/lahella/01c090af-bb82-4c2c-8cf9-be5852cbe4ca, 12.6.2016
19 https://www.kokoomus.fi/wp-content/uploads/2018/06/puoluekokous_2018_paatokset.pdf

riittäväksi selvitykseksi aloitteen johdosta.” Vuoden 2018 puoluekokous teki asiasta puoluehallituksen esityksen mukaisen päätöksen: kokoomus ei esitä muutosta, jonka mukaan *Maamme*-laulu korvattaisiin *Finlandialla*.

Selkokielen tutkimus vauhtiin

Mitä on *selkokieli*? **Leealaura Leskelän**[20] esittämän määritelmän (s. 93) mukaan selkokieli on suomen kielen muoto, joka on mukautettu sisällöltään, sanastoltaan ja rakenteeltaan yleiskieltä luettavammaksi ja ymmärrettävämmäksi. Se on suunnattu ihmisille, joilla on vaikeuksia lukea tai ymmärtää yleiskieltä. Selkokieltä on käytetty myös muun muassa suomi toisena kielenä -opetuksessa (S2), etenkin kieleen harjaantumisen alkuvaiheessa.

Selkokieltä alettiin kehittää[21] Suomessa 1980-luvulla, mutta vasta viime aikoina on virinnyt laajempaa tutkimusta aihepiiristä. Voi todeta, että vuosi 2019 on selkokielen tutkimuksen merkkipaalu. Toimintaa koordinoiva Klaara-verkosto alkoi kehkeytyä vuoden 2018 Kielitieteen päivillä järjestetystä Klaara-työpajasta, joka oli laatuaan ensimmäinen. Työpajan järjestämisen keskeisenä tavoitteena oli koota yhteen suomen selkokielen ja ruotsin lättlästin tutkimuksesta kiinnostuneita.

Vuoden 2018 lopulla tutkijoista koostuva työryhmä (**Ulla Vanhatalo**, **Leealaura Leskelä**, **Eliisa Uotila**) sai Koneen Säätiön apurahan[22] valmisteluhankkeeseen, jossa käynnisteltiin selkokielen tutkimusta Helsingin yliopistossa toimivassa Klaara-verkostossa.[23] Klaara-verkosto on selkokielen tutkijoiden matalan kynnyksen yhteenliittymä, joka luo yhteyksiä selkokielen tutkijoiden, tarvitsijoiden, käytännön toimijoiden kuten Selkokeskuksen ja LL-Centerin sekä muiden tahojen välille. Tavoitteena oli käynnistää uusia monitieteisiä selkokielen tutkimushankkeita.[24] Keväällä 2019 valmisteluhankkeen yhteydessä Helsingin yliopistossa järjestettiin työpajasarja.[25] Sen myötä tutkimuksen käynnistäminen nytkähti voimallisesti eteenpäin. Klaara-verkosto piti työpajan Kielitieteen päivillä Joensuussa[26] toukokuussa 2019, ja selkokieli oli muutenkin näkyvästi esillä konferenssissa.

Vuonna 2019 Koneen Säätiö myönsi kolmivuotisen 381 900 euron apurahan selkokielen tutkimushankkeelle ”Selkokielen ytimessä”.[27] Puheen ja kielen tutkimuksen lehti *Puhe ja kieli* julkaisi selkokieltä koskevan teemanumeron[28] loppuvuodesta 2019. Ensimmäinen kansainvälinen selkokielen tutkimusta luotaava Klaara-konferenssi[29] järjestettiin Suomessa syyskuussa 2019.

---

20 Leskelä, L. (2019). Selkokieli. Saavutettavan kielen opas. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.
21 Uotila, E. (2019). Selko suomessa – Selkokielen kehitys ja sovelluksia. *Puhe ja kieli*, 39:4, 307–324 (2019). Saatavilla: https://journal.fi/pk/article/view/74581/49886
22 https://koneensaatio.fi/apurahat/tuetut/2018-2/vuosittainen-apurahahaku-tieteen-arvioijaprofiilit-7-12-2018/
23 https://blogs.helsinki.fi/klaara-network/
24 https://blogs.helsinki.fi/klaara-network/klaara-verkoston-tavoitteet-vuoteen-2029-mennessa/
25 https://blogs.helsinki.fi/klaara-network/tutkimushankkeita-valmistelevien-tyopajojen-sarja-kevaalla-2019/
26 https://www3.uef.fi/fi/web/ktp2019
27 https://koneensaatio.fi/apurahat/tuetut/2019-2/yleinen-apurahahaku-tieteen-arvioijaprofiilit-5-12-2019/
28 *Puhe ja kieli* 4/2019. Selkokieli-teemanumero https://journal.fi/pk/issue/view/6217
29 https://www.helsinki.fi/en/conferences/klaara-2019-conference-on-easy-to-read-language-research

Selkokieli oli puheena muutenkin katsausvuonna. Kieli ja syrjäytyminen -seminaarissa 8.2.2019 julkistettiin Selkokielen toimenpideohjelma 2019−2022 ja selkokielen tarvearvio.[30,31] Seminaarin järjestäjinä toimivat Selkokeskuksen ohella Kotimaisten kielten keskus ja valtiovarainministeriö. Ylen ensimmäinen selkokielinen vaalikeskustelu[32] järjestettiin 3.4.2019. Sen järjestivät Ylen selkouutiset ja Kehitysvammaliitto. Yleisönä oli suomea opiskelevia maahanmuuttajia, suomalaisia afaatikkoja ja kehitysvammaisia. Kielen ymmärrettävyyttä saattoi kommentoida keskustelun aikana. Yleisölle oli jaettu punaiset ja vihreät kortit, joilla kuuntelijat näyttivät, milloin panelistien puhe oli liian vaikeaa ja milloin taas helposti ymmärrettävää. Kielen rakenteen kehittämistä tämäkin!

Selkokielen näkyvyyttä lisäsi myös Vuoden selväsanainen -kilpailu, jonka tunnustuspalkinto myönnetään joka toinen vuosi selkokielen edistäjälle. Vuonna 2019 sen sai ensimmäistä kertaa selkokielen kokemusasiantuntija, kun kilpailun voittajaksi valittiin **Sami Virta**.[33]

30 https://selkokeskus.fi/wp-content/uploads/2019/02/Selkokielen-toimenpideohjelma-2019.pdf
31 https://selkokeskus.fi/wp-content/uploads/2019/02/Tarvearvio-2019.pdf
32 https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/04/04/ylen-ensimmaisessa-selkokielisessa-vaalikeskustelussa-punnittiin, 4.4.2019
33 https://www.kotus.fi/kielitieto/virkakieli_ja_sen_huoltaminen/ajankohtaista_virkakielesta/vuoden_selvasanainen_on_sami_virta.31812.news, 7.11.2019

Sukupuolineutraalit ammattinimikkeet

Sukupuolittuneiden ammattinimikkeiden korvaamisesta sukupuolineutraaleilla on keskusteltu paljon viimeisten 25 vuoden aikana. Katsausvuonna työnhaussa esiintyvien nimikkeiden käytössä siirryttiin uuteen aikaan. Lokakuussa 2019 työnhakusivusto Duunitori[34,35,36] alkoi käyttää sukupuolineutraaleja ammattinimikkeitä kaikissa omissa listauksissaan.

Työnhakusivuston hakualgoritmit tunnistavat sukupuolittuneet ammattinimikkeet. Hakukone löytää samaan tehtävään viittaavat sukupuolineutraalit ja sukupuolittuneet nimikkeet yhdellä kertaa. Tämä ominaisuus hyödyttää työpaikkailmoitusta jättävää työnantajaa, jolla on näin mahdollisuus ottaa käyttöön työtehtävän sukupuolineutraali nimikevaihtoehto. Jos työnhakija syöttää hakutietona sukupuolittuneen nimikkeen, sivusto tekee toivotun haun, mutta tarjoaa oheen ammattinimikkeen sukupuolineutraalin vaihtoehdon.

Kielessä on myös toiseen suuntaan etenevää muutosta: käytöstä jääneet sukupuolittuneet ilmaukset voivat kokea renessanssin. Tapausesimerkki tulee Ruotsista. Kulttuuritoimittaja ja kirjailija **Malin Lindroth** haluaa leimaavana pidetyn sanan *vanhapiika*[37] (ru. *nucka*) takaisin nykykieleen. Nykyaikainen vanhapiika ei Lindrothin mielestä syystä tai toisesta elä parisuhteessa, vaikka haluaisi. Vanhapiika on ollut tahattomasti sinkku niin pitkään, ettei kaksin eläminen tunnu enää vaihtoehdolta.

Ihmisviitteisten sanojen käyttöön liittyy muitakin kysymyksiä kuin sukupuolen ilmaiseminen. Iso kysymys on etninen sanasto eli sanasto, jolla viitataan kansaan, kansanosaan, heimoon tai muuhun vastaavaan ryhmään. Professori **Kaisa Häkkinen** kysyy lehtijutussaan, saako *intiaanista* puhua.[38] Hän tuo esiin ilmausten käyttöön liittyvän suuntauksen, jonka mukaan nykyään on tapana suosia omakielisiin nimityksiin perustuvia etnonyymejä. Esimerkiksi *lappalaisista* on tullut *saamelaisia* ja *tšeremisseistä mareja*.

34 https://duunitori.fi/tyoelama/sukupuolineutraalit-ammattinimikkeet, 24.10.2019
35 https://duunitori.fi/sukupuolineutraalit-ammattinimikkeet
36 https://www.kotus.fi/nyt/uutistekstit/kotuksen_uutiset/kotuksen_uutisten_arkisto_%282013-2019%29/kotuksen_uutiset_2019/sukupuolineutraaleja_ammattinimikkeita_listattu.31681.news, 24.10.2019
37 https://www.menaiset.fi/artikkeli/ihmiset-ja-ilmiot/kulttuuri/malin-53-havahtui-todellisuuteen-jossa-kaikille-ei-ole-sita, 28.5.2019
38 https://www.tiede.fi/artikkeli/artikkelit/saako-intiaanista-puhua, 10.12.2019

Sananvapaus tapetilla

Vuosi 2019 jää historiaan ”anteeksipyytelyn”, ”pahoittelujen” ja ”loukkausten katumisen” vuotena. Muun muassa vanhojen viihde- ja sketsiohjelmien tekijöitä vaadittiin tilille edesottamuksistaan. Osa pyysi anteeksi menneitä, osa ei.[39,40,41,42,43] Politiikassa käytiin sananvapauskeskustelua, ei vähiten siksi, että oli eduskuntavaalivuosi. Muutaman poliitikon[44,45,46,47] menneet lausumat tulivat median tarkasteltavaksi, osa niistä joutui rikosoikeudelliseen puntariin. Tapauksia päätyi poliisitutkinnasta valtakunnansyyttäjänvirastoon, jossa viime kädessä tehdään päätös syytteen nostamisesta. Voiko sananvapauden rikkomisesta epäilty välttää tutkinnan pyytämällä anteeksi? Tätäkin pohdittiin mediassa.[48]

Varsinkin kunnianloukkaussyytteet johtavat tutkintapyyntöihin, jopa tutkintapyyntöjen tehtailuun. Journalistin päätoimittajan **Maria Petterssonin** mukaan tutkintapyyntöjen tehtailu voi olla tapa vaikeuttaa toimittajien työtä.[49] Siksi poliisin ja syyttäjän pitäisi pystyä tunnistamaan toiminta, jonka tavoitteena ei ole saada oikeutta vaan häiriköidä.

Tutkintapyyntöjen jättäminen voi liittyä trollaukseen. Kun kansanedustaja **Pirkka-Pekka Petelius** (vihr.) oli esittänyt[50] julkisen anteeksipyyntönsä vanhoista tv-sarjoista saamelaisille 21.11.2019, jo heti seuraava päivänä uutisoitiin[51] siitä, että poliisi oli saanut lukuisia tutkintapyyntöjä vanhoista tv-sarjoja. Niissä pyydettiin tutkimaan mahdollista kiihottamista kansanryhmää vastaan.

Toimittaja **Johanna Vehkoon** mukaan tutkintapyynnöt esitettiin mediassa niin, että ne yhdistyivät rasismia ja syrjintää vastustaviin niuhottajiin, jotka pyrkivät sensuroimaan jopa vuosikymmenten takaista tv-viihdettä.[52] Uutisoinnin henki oli: eikö mitään saa enää sanoa, edes huumorisketsissä! Tosiasiassa kyse oli mitä ilmeisimmin trollien masinoimasta kampanjasta, jonka tarkoituksena oli ensinnäkin mitätöidä kiihottaminen kansanryhmää vastaan rikoksena ja toisekseen esittää niin sanotut suvaitsevaiset typeryksinä. Poliisi joutui kirjoittamaan 16 sivun mittaisen päätöksen perustellakseen, miksi asiasta ei ole syytä suorittaa esitutkintaa.

Journalistin ohjeiden mukaan uutistapahtumat on syytä seurata loppuun asti. Vastuullisen median on syytä kertoa yleisölle, kun uutta tietoa ilmenee. Nyt vaarana on, että laajalle levinnyt trollien ajama tulkinta jää elämään.

---

39 https://yle.fi/uutiset/3-11079638, 21.11.2019
40 https://www.iltalehti.fi/politiikka/a/7c1d80ac-f2a4-4f58-b3fd-72c83665ef92, 21.11.2019
41 https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006349529.html, 20.12.2019
42 https://www.iltalehti.fi/viihdeuutiset/a/6fc625b3-8208-49e1-94a6-87696afe697d, 21.11.2019
43 https://www.is.fi/viihde/art-2000006318249.html, 22.11.2019
44 https://yle.fi/uutiset/3-10760079, 29.4.2019
45 https://www.satakunnankansa.fi/a/4c77286d-d76d-4be6-9e54-a44b03feb63a, 29.4.2019
46 https://yle.fi/uutiset/3-10920735, 13.8.2019
47 https://yle.fi/uutiset/3-10846720, 13.8.2019
48 https://www.vihdinuutiset.fi/paikalliset/1299840, 14.8.2019
49 https://www.journalisti.fi/ajankohtaiset/saako-journalisti-kutsua-ihmista-rasistiksi/, 20.3.2019
50 https://yle.fi/uutiset/3-11079638, 21.11.2019
51 https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006317206.html, 22.11.2019
52 https://www.journalisti.fi/ajankohtaiset/tv-sarjojen-tutkintapyyntojupakassa-torillit-voittivat-journalistit-6-0/, 29.11.2019

Kollektiivisesti tarkastellen yhteiskuntamme suhtautuu kovin vaihtelevasti siihen, kuuluuko menneitä pyydellä anteeksi. Media, poliitikot ja suuri yleisö tuskin ovat yksimielisiä prosessin tarpeellisuudesta. Näkemysten ääripäät kuitenkin erottuvat. Historiallista tulkintakontekstia ja relativismia korostavien näkökantojen mukaan nykyhetkessä paheksuttavilta tuntuvia tapahtumia ei pidä irrottaa esiintymisyhteydestään. Soveliaisuuskäsitykset ovat voineet muuttua niin, ettei tapahtuneen oikeutusta voi arvioida nykyhetkestä käsin. Toisaalta taas menneiden tapahtumien pahoittelua pidetään tervetulleina avauksina, jotka heijastelevat muutosta yhteiskunnassa. Ne voivat avata lukkoja kipeiden asioiden käsittelemiseksi. Historian kriittinen tarkastelu voi tehdä näkyväksi esimerkiksi väestönosan kokeman syrjinnän, epätasa-arvon ja kaltoinkohtelun.

Nationalismin nousu[53,54] keskustelutti katsausvuonna myös kielitieteilijöitä. Teema on kielipoliittisesti kiinnostava, sillä suhtautuminen kieleen heijastelee usein yhteiskunnallisia käänteitä. Kieli, koulutus ja yhteiskunta -verkkolehden lokakuun 2018 numero[55] tarkasteli kielen ja nationalismin yhteyksiä. Tällä hetkellä on nähtävissä selvä suuntaus: kiinnostus kansallisvaltioon on poliittisessa kasvussa Suomessa ja muualla. Suomessakin keskustelu Suomen kielistä ja suomen kielestä heijastelee erilaisia poliittisia, taloudellisia ja kulttuurisia kehityskulkuja.

Eduskuntaa on syytetty pitkin 2000-luvun alkua koventuneesta sanankäytöstä ja puhekulttuurin raaistumisesta. Eduskunta[56] järjesti lokakuussa 2019 luentosarjan Arkadianmäeltä kuultua – Eduskunnan virkamiehet kertovat. Johtava tietoasiantuntija **Timo Turja** luennoi eduskunnan toimintavoista osana sarjaa. Turja kävi läpi puhekulttuurin kehitystä. Puhemiehellä on eduskunnassa paljon valtaa, joka heijastuu myös kansanedustajien salissa käyttämään kieleen.

Kun **Urho Kekkonen** oli puhemies vuosina 1948–1950, hän salli Turjan mukaan aikaisempaa aggressiivisemman puheen eduskunnassa. Eduskunnassa ei ole koskaan puhuttu niin loukkaavasti kuin silloin. Puhekulttuuri heijastelee hallituksen asemaa: mitä heikompi hallitus on, sitä hyökkäävämpää puhetta pidetään eduskunnassa. Erityisesti takavuosien vähemmistöhallitusten aikoina kansanedustajat usein ajattelivat, että voivat päälle käyvällä puheella kaataa hallituksen. Turjan mukaan nykyinen eduskuntapuhe on hyvin kilttiä ja sivistynyttä verrattuna esimerkiksi sotaa edeltävään ja sodan jälkeiseen aikaan.

---

53 https://www.kieliverkosto.fi/fi/ajankohtaista/tapahtumat/nationalismi-kielikoulutuksessa-ja-kielipolitiikassa-seminaari-15-11-2019-helsinki, 15.11.2019

54 Saarinen, T. (2019). Nationalismi, jälkinationalismi ja uusnationalismi suomalaisen korkeakoulutuksen kielipolitiikassa. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 10(2). Saatavilla: https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-maaliskuu-2019/nationalismi-jalkinationalismi-ja-uusnationalismi-suomalaisen-korkeakoulutuksen-kielipolitiikassa

55 https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-lokakuu-2018

56 https://www.eduskunta.fi/FI/tiedotteet/Sivut/arkadianmaelta-kuultua-eduskunnan-virkamiehet-kertovat.aspx, 24.10.2019

Ulkosuomalaisten kielet

Heinäkuussa 2019 Espanjan Aurinkorannikolla ilmestyvässä suomalaismediassa julkaistiin ajatuksia herättävä blogikirjoitus: ”Hallitus unohtaa ulkosuomalaiset.”[57] Ulkosuomalaiset ovat iso ryhmä, mitä havainnollistavat seuraavat luvut: maailmalla asuu 1 600 000–2 000 000 ulkosuomalaista, joista noin 300 000 on Suomen kansalaisia ja runsaat 254 000 äänioikeutettuja.[58]

Vuonna 1997 perustettu ulkosuomalaisparlamentti[59] toimii ulkosuomalaisyhteisöjen yhteistyöfoorumina. Ulkosuomalaisparlamentin sihteeristönä toimii Suomi-Seura ry, ja parlamentin puhemiehistön työtä johtaa puhemies, jona toimii kulloinenkin Suomi-Seuran puheenjohtaja.

Suomi-Seura ry on maailmalla olevien, sinne lähtevien ja sieltä palaavien suomalaisten etu-, asiantuntija- ja palvelujärjestö. Se on ulkosuomalaisparlamentin aineiston pohjalta esittänyt, että parlamentin asema virallistettaisiin, niin että se rinnastuisi esimerkiksi saamelaiskäräjiin ja Folktingetiin (Svenska Finlands folkting). Parlamentti on aiemmin tehnyt ehdotukset muun muassa kaksoiskansalaisuudesta ja kirjeäänestyksestä.

Sisäministeriön julkaisussa *Hallituksen ulkosuomalaispoliittinen ohjelma vuosiksi 2017–2021*[60] esitetään suuntaviivat ulkosuomalaisten asioiden edistämiseksi. Ohjelma on järjestyksessään kolmas, ja siihen on koottu näkemyksiä, joiden avulla ulkosuomalaisten ja Suomen vuorovaikutusta voidaan vahvistaa. Ohjelman luvussa 3 (Politiikkalinjaukset ja toimenpiteet) on useita linjauksia, jotka liittyvät suoraan tai välillisesti suomen kieleen.

Kieli on tärkeä asia ulkosuomalaisille. Tämä näkyy muun muassa niin, että Suomi-kouluja ja niissä annettavaa kielenopetusta arvostetaan. Monilla ulkosuomalaisilla on tiiviit yhteydet Suomeen sekä halu säilyttää kielitaito ja suomalainen identiteetti. Kielipoliittista näkökulmaa ei sovi unohtaa: ulkosuomalaisilla on kielitaitoa, josta muodostuu melkoinen kielivaranto. Ulkosuomalaisten paluumuutto voi lisätä Suomen kielipääomaa tuntuvasti.

57 https://fuengirola.fi/hallitus-unohtaa-ulkosuomalaiset/
58 https://suomi-seura.fi/usp-edunvalvonta-paatavoitteet/
59 https://suomi-seura.fi/ulkosuomalaisparlamentti-20-vuotta-edunvalvontaa/
60 http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160523/SM_7_2018.pdf

Suomi työssä

”Kielikoulutus ja töihin”

Keväällä 2019 Suomessa oleskeli noin 10 000 kielteisen päätöksen saanutta turvapaikanhakijaa. Huhtikuun eduskuntavaalikeskustelussa puolueiden puheenjohtajilta kysyttiin, mitä he tekisivät niille nuorille miehille, jotka eivät saa turvapaikkaa mutta joita ei pystytä palauttamaankaan. Lentäväksi lauseeksi muodostui sittemmin pääministeriksi nousseen SDP:n Antti Rinteen vastaus: ”Kielikoulutus ja töihin.”[61,62,63] Muiden puolueiden puheenjohtajat kyseenalaistivat ehdotuksen, ja Rinne joutui puolustuskannalle. Ehdotusta seurannut keskustelu suuntautui paljolti sekä työn tekemisen että sen tarjoamisen oikeutukseen. Rinnastuksen ensimmäinen sana − *kielikoulutus* − jäi käsittelemättä, vaikka sen olisi suonut nousevan puheenaiheeksi.

Eduskunnan kyselytunnilla työministeri **Timo Harakka**[64,65] esitti työnantajille kysymyksen: ”Onko se oikeasti hankalaa, jos pari työntekijää ei osaa suomea hyvin?” Tullin uusi pääjohtaja **Hannu Mäkinen**[66] totesi haastattelussa, että töihin on palkattava muitakin ”kuin hajuttomia, värittömiä ja valkoisia kantasuomalaisia”. Hän olisi valmis joustamaan kielitaitovaatimuksista, jotta virastoihin saataisiin töihin nykyistä ”rosoisempia” ihmisiä.

Tarvitaanko oleskeluluvan saaneiden kotouttamissuunnitelmaan kielikoe? Eduskunnan tarkastusvaliokunta arvosteli tammikuussa nykyistä kotouttamiskoulutusta. Se[67] esitti mietinnössään suorastaan radikaaleja ratkaisuja kotouttamispolitiikan suunnan muuttamiseksi: turvapaikanhakijoille Suomi-koe ja kaikille oleskeluluvan saaneille kielikoe. Kotouttamissuunnitelmaan sisältyvä kielitaitoa mittaava koe[68] on saanut poliitikkojen kannatusta.

Tapausesimerkit havainnollistavat, että suomen kielen asema ja kielen osaamisen vaatimustaso on tärkeä asia ja siksi se herättää myös tunteita. Yhteiskunnallinen keskustelu juontuu monesta lähteestä: arvoista, asenteista, tarpeista. Onko kieli ja kielitaito ihmisen mitta työelämässä? Tärkeä asia ainakin.

---

61 https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006067672.html, 11.4.2019
62 https://www.hs.fi/paivanlehti/13042019/art-2000006068734.html, 12.4.2019
63 https://www.talouselama.fi/uutiset/sdpn-rinne-halusi-suomessa-luvatta-olevat-kielikouluun-ja-toihin-rinne-hslle-tyota-voisi-tehda-kunnes-he-sitten-lahtevat-pois/4e939e18-7a57-4e65-8d35-597ad45953a2, 12.4.2019
64 https://www.tekniikkatalous.fi/uutiset/tyoministeri-harakka-tyonantajille-voisi-sanoa-sellaisen-viestin-etta-onko-se-oikeasti-hankalaa-jos-pari-tyontekijaa-ei-osaa-suomea-hyvin/3ffab752-5c0c-4769-bdef-5d9f18cc524d, 11.10.2019
65 https://www.kauppalehti.fi/uutiset/tyoministeri-harakalta-viesti-tyonantajille-onko-oikeasti-niin-hankalaa-jos-pari-tyontekijaa-ei-osaa-suomea-hyvin/ef83621c-8633-432d-9081-271747338fc0, 11.10.2019
66 https://www.maaseuduntulevaisuus.fi/kotimaa/tilaajille-7.140698?aId=1.523629, 8.10.2019
67 https://www.hs.fi/politiikka/art-2000005973652.html, 22.1.2019
68 https://www.verkkouutiset.fi/pauli-kiuru-kotouttamiseen-luvassa-tiukennuksia/, 18.2.2019

Taksiyhtiö opettaa suomea

Vuoden 2018 kielipolitiikan raportissa peräänkuulutettiin S2-aikuisoppijoille lisää suomen kielen täsmäkoulutusta ja räätälöityjä ammattisuomen kursseja. Muutosta on näkyvissä: työssä omaksuttavan ammattisuomen koulutustarjonta lisääntyy vähitellen.

Lähitaksi Oy järjestää kuljettajilleen suomen kielen kursseja Uudellamaalla.[69] Taksiyhtiön organisoima Työpaikkasuomi-kielikoulutus alkoi toukokuussa 2019. Kurssiopinnot kestävät yhteensä kaksi ja puoli kuukautta, ja ne on suunniteltu taksinkuljettajien tarpeisiin. Tavoitteena on saada suomen kielen opetus tiiviiksi osaksi Lähitaksin kuljettajien koulutusohjelmaa. Asiakaspalautteellakin on merkitystä. Niille kuljettajille, joiden kielitaidosta tulee Lähitaksille asiakaspalautetta, lähetetään automaattisesti kehotus ilmoittautua kurssille.

Koulutuksessa parannetaan kuljettajien kommunikatiivista kielitaitoa. Opetus keskittyy käytännön asiakastilanteissa toimimiseen. Lisäksi opetellaan ammattisanastoa ja harjoitellaan sen käyttöä.

Kielen merkityksen oivaltaminen taksinkuljettajan työssä vauhditti kielikoulutuksen aloittamista. Taksinkäyttäjät pitävät toimivaa kuljettajan ja asiakkaan välistä vuorovaikutusta merkittävänä palvelukokemuksen kannalta. Lähitaksin ja Taksiliiton toteuttama taksialan tutkimus[70] osoitti, että yhteinen kieli kuljettajan ja asiakkaan välillä koetaan hyvin tärkeäksi osaksi turvallista ja mukavaa taksimatkaa. Tutkimuksessa kysyttiin, kuinka tärkeänä asiakas pitää sitä, että ”kuljettaja puhuu kieltä, jota ymmärrän”. Yhdeksälle kymmenestä vastaajasta asia oli joko erittäin tärkeä tai melko tärkeä.

Ohjattu työharjoittelu vaikuttaa merkittävästi suomen kielen oppimiseen. Esimerkiksi hoitotyössä tapahtuvassa harjoittelussa opiskelija oppii käyttämään kieltä aidoissa tilanteissa ja omaksuu myös hoitotyön kirjaamiskäytäntöjä.[71] Suomen kielen opettajan kielituesta harjoittelussa on saatu hyviä kokemuksia: se tehostaa oppimista entisestään. Kielituen avulla voidaan ottaa paremmin huomioon kunkin harjoittelijan yksilölliset tarpeet, joita ilmenee kielen omaksumisessa ja käytössä. Ohjattu työharjoittelu on erityisen tähdellinen siksi, että opiskelijat pitävät ongelmallisimpana juuri kielen käyttöä aidoissa tilanteissa. Ympäri mennään, yhteen tullaan: taksiyhtiön suomenopettamismalli on selvästi sukua ohjatun työharjoittelun mallille.

Kolmannen sektorin toimijoilla ja vapaaehtoistoiminnalla on keskeinen asema erilaisten käytännön kielenoppimistilanteiden järjestäjänä. Näissä tilanteissa opitaan toiminnallista kielitaitoa. Rauman kansalaisopistossa[72] on opetettu viime keväästä alkaen maahanmuuttajille suomea toiminnallisuuden kuten piirtämisen ja liikunnan avulla. Suomen kielen ja

69 https://www.verkkouutiset.fi/taksiyhtio-opettaa-kuljettajilleen-suomen-kielta/, 20.4.2019
70 https://www.lahitaksi.fi/fi/ajankohtaista/lahitaksi-jarjestaa-kuljettajilleen-kielikoulutusta, 24.4.2019
71 Lappalainen, S. 2019. Suomen kielen kielituki kansainvälisille sairaanhoitajaopiskelijoille harjoittelussa. LAMK Pro. Saatavilla: http://www.lamkpub.fi/2019/06/04/suomen-kielen-kielituki-kansainvalisille-sairaanhoitajaopiskelijoille-harjoittelussa/. Julkaistu 4.6.2019
72 https://ls24.fi/uutiset/latinalaiset-aakkoset-tutuksi-laulamalla-ja-musisoimalla, 27.4.2019

musiikin yhdistäminen otettiin opetuksessa käyttöön viime syksynä. Järjestöillä ja yhdistyksillä on tärkeä rooli kielen opettamisessa ja kotouttamisessa. Niiden toiminnassa[73] ihmiset kerääntyvät yhteen vapaamuotoisesti oppimaan kieltä, tutustumaan toisiinsa, saamaan ystäviä ja järjestämään tapahtumia.

Toiminnallisen kielitaidon korostaminen kielenoppimisprosessissa ei ole uusi asia. Ehkä on pikemmin niin, että työelämässä on havaittu aiempaa selvemmin tarvelähtöisen kielenopetuksen edut. Soveltavan kielentutkimuksen keskuksen vuonna 2009 julkaisemassa raportissa[74] on edelleen ajankohtaisia linjauksia kotoutumiskoulutuksessa annettavan kielenopetuksen järjestämiseksi.

Etableringsjobb-järjestelmä

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK[75,76,77] selvitti työn perässä maahan muuttaneiden kotoutumista Suomeen. Työn perässä tulleiden tilanne eroaa olennaisesti muista maahanmuuttajista, sillä kotouttaminen jää pitkälti työnantajan vastuulle.

Selvityksessä nousi esiin, että työperäiset maahanmuuttajat saavat työnantajiltaan kovin vähän tukea suomen tai ruotsin kielen opiskeluun. Tarkastelluista työpaikoista vain kuusi prosenttia tarjoaa maahanmuuttajille mahdollisuuden osallistua suomen tai ruotsin kielen koulutukseen työajalla. Maahanmuuttajat otetaan huomioon henkilöstöpolitiikassa vain noin kolmasosassa työpaikoista. Työntekijöiden vähäisen kielitaito aiheuttamat väärinymmärrykset ovat yleisiä monikulttuurisilla työpaikoilla.

Ruotsi työllistää maahanmuuttajia Suomea jouheammin. Siellä myös maahanmuuttajaäitejä kannustetaan menemään töihin, ellei suorastaan patistella. Ruotsin *etableringsjobb*-järjestelmää[78,79,80,81,82] on valmisteltu vuodesta 2017, ja se on tarkoitus ottaa käyttöön heinäkuun 2020 alussa. Järjestelmä on luotu helpottamaan vaikeasti työllistyvien, hiljattain maahan muuttaneiden ja pitkäaikaistyöttömien työllistymistä.

---

73 https://www.kansanuutiset.fi/artikkeli/4116904-espoossa-toimii-kulttuurien-kohtaamispaikka-trapesa, 27.7.2019

74 Pöyhönen, S. – Tarnanen, M. – Kyllönen, T. – Vehviläinen, E.-M. – Rynkänen, T. (2009). *Kielikoulutus maahanmuuttajienkotoutumiskoulutuksessa. Tavoitteet, toteutus ja hallinnollinen yhteistyö*. Jyväskylän yliopisto: Soveltavan kielentutkimuksen keskus. Saatavilla: http://www.solki.jyu.fi/julkaisee/maahanmuuttajienkielikoulutus.pdf.

75 https://www.sak.fi/ajankohtaista/uutiset/sak-selvitti-tyoperaisen-maahanmuuttajan-integroituminen-tyonantajan-hyvan-tahdon-varassa, 14.5.2019

76 https://www.tamperelainen.fi/artikkeli/765064-sak-vaatii-maahanmuuttajille-kielikoulutusta-tyoajalla-myos-muu-henkilosto, 23.4.2019

77 https://www.epressi.com/tiedotteet/tyoelama/sak-selvitti-tyoperaisen-maahanmuuttajan-integroituminen-on-tyonantajan-hyvan-tahdon-varassa.html, 23.4.2019

78 https://yle.fi/uutiset/3-10868526, 10.7.2019

79 https://www.sak.fi/ajankohtaista/uutiset/sakn-teettama-vertailu-osoittaa-maahanmuuttopolitiikkaa-toteutetaan-hyvin-eri-tavoin-ruotsissa-tanskassa-ja-kanadassa, 23.5.2019

80 https://www.epressi.com/tiedotteet/tyoelama/sakn-teettama-vertailu-osoittaa-maahanmuuttopolitiikkaa-toteutetaan-hyvin-eri-tavoin-ruotsissa-tanskassa-ja-kanadassa.html, 23.5.2019

81 https://www.regeringen.se/4933fc/contentassets/97130db755024a7c967af205f32af583/presentation-etableringsjobb-for-fler-i-jobb-och-battre-matchning

82 https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/departementsserien/etableringsjobb-_H7B413/html#page_10

Etableringsjobb-järjestelmässä työntekijällä on oikeus osallistua kieli- ja muuhun koulutukseen työajalla. Työnantajien tuki on tärkeä ele työntekijälle. Toisaalta taustalla on suorastaan yhteiskuntafilosofinen ajatus: koko työyhteisön ajatellaan hyötyvän siitä, että maahanmuuttajataustaisten työntekijöiden kielitaito kehittyy.

Suomen istuva hallitus[83] puolestaan esitteli kotouttamista ja työvoiman maahanmuuttoa koskevia linjauksia syksyllä 2019. Kevään 2020 koronavirusepidemia pani suunnitelmat uusiksi. Työllisyyslinjauksia on odotettavissa aikaisintaan elokuun 2020 kehysriihessä.

Äidit mukana -hanke

Kielitaidon puute, matala koulutustaso ja jatkuva kotonaolo lasten kanssa voivat suorastaan eristää maahanmuuttajaäitejä yhteiskunnasta vuosiksi. Vantaalla päätettiin nostaa äitien kouluttaminen keskiöön; syntyi Äidit mukana -hanke.[84,85,86] Siinä lähdettiin kehittämään uutta mallia, jonka avulla edistetään maahanmuuttajaäitien kotoutumista ja työllistymistä.

Hankkeessa maahanmuuttajaäidit tutustuvat ensin puolen vuoden ajan suomalaiseen koulujärjestelmään ja opiskelevat kolmena arkipäivänä omien lastensa luokissa muun muassa suomen kieltä. Yhtenä päivänä äideillä on omaa suomen kielen opetusta ja puhumisen harjoittelua omassa ryhmässään. Osallistujalle luodaan hänen omien toiveidensa mukainen koulutus- ja työllistymissuunnitelma. Hankkeen toisen vuosipuoliskon ajan äidit ovat työkokeilussa valitsemallaan alalla.

Maailmanmitassakin ainutlaatuisen hankkeen tärkeät tulokset tiivistetysti: Kun kurssilaisia vuoden kestäneen koulutuksen ja työharjoittelun lopuksi testattiin, havaittiin, että he olivat päässeet samoihin tuloksiin kuin kahden vuoden mittaisessa kotoutumiskoulutuksessa. Äidit pystyivät siirtymään ammattiopintoihin ja työelämään nopeammin kuin perinteisessä koulutusmallissa. Lisäksi äitien osallisuus oli hyödyttänyt myös maahanmuuttajalapsia.

Vuoden maahanmuuttajayrittäjä − asenne ratkaisee

Kenestä vuoden maahanmuuttajayrittäjä 2019? Yritysmaailma tekee arjen kielipolitiikkaa. Toiminta on usein pinnan alla näkymättömissä, mutta myös tietoisilla, konkreettisilla teoilla edistetään suomen asemaa. Suomen Yrittäjät[87,88] valitsi katsausvuonna ensimmäistä kertaa Vuoden maahanmuuttajayrittäjän. Kilpailuun saattoi osallistua yrittäjä, joka ei ole syntynyt Suomessa ja jonka äidinkieli ei ole suomi, ruotsi tai saame. Vuoden maahanmuuttajayrittäjä -kilpailulla halutaan nostaa esiin maahanmuuttajataustaisten yrittäjien merkitys

83 https://minedu.fi/documents/1410845/15942160/Kotouttaminen%20ja%20ty%C3%B6voiman%20maahanmuutto%20Haavisto/fba1741e-299b-e8a0-bc07-937f5a0accfa, 16.10.2019
84 https://www.careeria.fi/careeria/projektit-ja-hankkeet/kehittamishankkeet/euroopan-sosiaalirahasto/aidit-mukana/
85 https://www.vantaansanomat.fi/paikalliset/1510664, 19.4.2018
86 https://anna.fi/ihmiset-ja-suhteet/ihmissuhteet/maahanmuuttajaaidit-koulussa-on-koko-perheen-onni-aiti-on-nyt-iloisempi-kuin-ennen, 19.5.2019
87 https://www.yrittajat.fi/uutiset/611447-aanesta-vuoden-maahanmuuttajayrittajaa, 5.9.2019
88 https://www.y-lehti.fi/uutiset/nayta/18779/Kenest%C3%A4+Vuoden+maahanmuuttajayritt%C3%A4j%C3%A4%3F+, 5.9.2019

maallemme. Järjestö tahtoo löytää rohkeita tekijöitä, jotka kielimuurista ja erilaisesta liiketoimintaympäristöstä huolimatta ovat menestyneet ja luoneet uutta omalla toimialallaan sekä osoittaneet poikkeuksellisen yrittäjämäistä asennetta.

Vuoden maahanmuuttajayrittäjäksi 2019[89] valittiin Amanihoiva Kotihoito Oy:n perustaja **Faisa Egge** Keski-Pohjanmaalta. Voiton ratkaisi Faisa Eggen tarina Suomeen tulosta sekä asenne kouluttautumista ja yrittäjäksi ryhtymistä kohtaan. Kielitaito − varsinkin kommunikatiivinen kielitaito − on usein asennekysymys.

Maahanmuuttajalääkärien suomen kielen taidossa puutteita

Maahanmuuttajalääkäreiden kielitaito puhuttaa alituiseen. **Maija Tervolan** väitöstutkimus[90,91,92,93] osoittaa, että maahanmuuttajataustaisten lääkärien suomen kielen taidossa on puutteita. Kielitaitovaatimus on asetettu liian matalalle, eikä se useinkaan vastaa lääkärin työn vaatimuksia. Tervolan mukaan ongelmat pohjaavat kielikokeeseen, joka ei seulo esiin lääkäreitä, jotka tarvitsisivat lisätukea kielenoppimiseen. Puutteet maahanmuuttajalääkäreiden suomen kielen taidossa näkyvät erityisesti potilastilanteissa.

89 https://www.yrittajat.fi/tiedotteet/615537-tarina-ja-asenne-ratkaisi-faisa-egge-vuoden-maahanmuuttajayrittaja, 11.212.2019
90 https://trepo.tuni.fi//handle/10024/116309
91 https://www.tuni.fi/fi/ajankohtaista/vaitos-maahanmuuttajalaakarien-suomen-kielen-taito-vaihtelee-eika-aina-vastaa, 6.9.2019
92 https://www.laakarilehti.fi/ajassa/ajankohtaista/suomen-kielta-ei-opi-itsestaan/, 13.9.2019
93 https://www.ess.fi/paikalliset/35899, 8.7.2019

Suomi koulutuksessa

Riittämätön suomen kielen taito jarruna yliopisto-opinnoissa

Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) arvioinnissa[94,95] tarkasteltiin Suomessa asuvan ulkomaalaistaustaisen väestön osallistumista korkeakoulutukseen. Kävi ilmi, että ulkomaalaistaustaisten on hankala päästä korkeakouluun ja saada tarvitsemaansa tukea opintojen aikana.

Havainnot opiskelijoiden suomen kielen taidosta ja kielen asemasta peruskoulutuksessa tarjoavat pohdiskeltavaa. Opiskelijat, jotka olivat opiskelleet suomea toisena kielenä peruskoulussa ja lukiossa, katuivat valintaansa. He kokivat, ettei valinta ollut tukenut heidän akateemisen kielitaitonsa kehittymistä. Se hankaloitti pääsyä korkeakouluun ja hidastutti opintoja. Kun haetaan suomenkieliseen koulutukseen, pääsykoevaiheessa tarvitaan usein hyvin eksaktia suomen kielen taitoa. Ne opiskelijat, jotka ovat olleet lukiossa S2-opetuksessa, eivät ole välttämättä saavuttaneet tarvittavaa kielitaitoa.

Raportin laatijoiden mukaan kielenopetusta ja tukea sitä tarvitseville pitäisi olla tarjolla myös korkeakouluissa. Toisaalta tukea ja ohjausta kielivalintaan pitäisi tarjota jo varhaisessa vaiheessa nuoren koulupolkua. Moni koulunsa Suomessa käynyt kokee joutuneensa suomi toisena kielenä -opetukseen vasten tahtoaan. S2-opetukseen päätyy oppilaita, joiden kielitaito on ”liian hyvä”.

Tandem-oppimista ammattikorkeakoulussa

Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun[96] (Xamk) opiskelijayhteisössä puhutaan 55:tä eri äidinkieltä. Oppilaitoksessa on tehty monia kiintoisia kielikoulutuspoliittisia linjauksia. Uutena asiana vieraskielisille tarjotaan korkeakouluopintoihin valmentavan suomen kielen opintojakso. Perinteisiä kieliopintoja on tarjolla, mutta niiden lisäksi opiskelijat voivat parantaa kielitaitoaan tandem-oppimisen keinoin. Tandem-menetelmässä kaksi opiskelijaa, joilla on eri äidinkieli, opettavat toisilleen omaa äidinkieltään pääosin kahdenkeskisissä vapaamuotoisissa tapaamisissa. Opiskelija voi keskustella syntyperäisen puhujan kanssa ja saada välitöntä palautetta kielenkäytöstään.

Tandem-oppiminen on toimiva tapa kohentaa muualta tulleiden opiskelijoiden suomen kielen osaamista. Se tarjoaa mahdollisuuden tutustua suomalaiseen kulttuuriin ja suomalaisten arkipäivään paikallisen opiskelijan johdolla. Luokkahuonetilanteessa lienee mahdoton saavuttaa vastaavaa autenttista oppimistilannetta.

---

94 https://karvi.fi/publication/taustalla-on-valia-ulkomaalaistaustaiset-opiskelijat-korkeakoulupolulla/, 21.11.2019
95 https://yle.fi/uutiset/3-11076011, 21.11.2019
96 https://www.epressi.com/tiedotteet/koulutus/embargo-xamkissa-on-aina-kielten-paiva-opiskelijoilla-55-eri-aidinkielta.html, 26.9.2019

Vieraskielinen ammattikoulutus vapautettava lupamenettelystä

Opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää ammatillisille koulutuksenjärjestäjille luvan tarjota muuta kuin suomen- tai ruotsinkielistä koulutusta. Lupia yhteen tai useampaan englanninkieliseen tutkintoon on myönnetty 16 koulutuksenjärjestäjälle, ja näistä yhdellä on oikeus myös yhteen venäjänkielisen tutkinnon järjestämiseen.[97] Kauppakamarit ja Ammattiosaamisen kehittämisyhdistys AMKE esittävät, että vieraskielinen ammatillinen koulutus vapautetaan lupamenettelystä.[98,99,100]

Perustelut kuulostavat tutuilta. Työperäistä maahanmuuttoa tarvitaan kipeästi, jotta yritysten kilpailukykyä kyetään ylläpitämään nyt ja tulevaisuudessa. Opinnot englanniksi tai opiskelijan omalla äidinkielellä lisäävät valmiuksia työskennellä usein jo valmiiksi kansainvälisessä työympäristössä. Se, että ensin pitää oppia suomea, jarruttaa pääsyä tutkintokoulutukseen. Sivulauseessa mainitaan, että suomen tai ruotsin kielen sekä suomalaisen kulttuurin opinnot saattavat vaikuttaa siihen, että täällä opiskeleva haluaa jäädä pysyvästi Suomeen.

Vastakkaisiakin näkökulmia esitetään: ammatillisen koulutuksen suomesta kannetaan huolta ja kielitietoisuuden merkitystä oppimisessa korostetaan.[101] Ammatillinen koulutus – mitä väliä kielellä? -seminaarissa[102] käsiteltiin kielitietoisuuden merkitystä laadukkaassa opetuksessa ja oppimisessa. Englannin kielen käyttö voi tuoda työpaikoille myös kitkaa, ristiriitoja ja turvallisuusriskejä.[103]

Kotoutumiskoulutus esitetään siirrettäväksi TEMistä OKM:ään

Viime vuosina oikeastaan mikään taho ei ole ollut tyytyväinen kotoutumiskoulutuksessa saavutettuihin kielenoppimistuloksiin. Muun muassa eduskunnan tarkastusvaliokunta, opetusalan ammattilaiset ja kunnat ovat arvostelleet kotoutumiskoulutusta.[104]

Kotoutujille on kaivattu lisää funktionaalista eli toiminnallista kielitaitoa. Opetuksessa pitäisi harjoitella enemmän puhumista ja keskittyä arkisten kielenkäyttötilanteiden hallintaan.

---

97 https://minedu.fi/documents/1410845/4920490/Tutkinnot+ja+osaamisalarajoitukset+koulutuksen+j%C3%A4rjest%C3%A4j%C3%A4n+mukaan+1.1.2018/9241c1ae-a393-4cce-b56a-192dfa8d8384/Tutkinnot+ja+osaamisalarajoitukset+koulutuksen+j%C3%A4rjest%C3%A4j%C3%A4n+mukaan+1.1.2018.pdf#page=61&zoom=auto,-274,459, 1.1.2018

98 https://www.amke.fi/ajankohtaista/kannanotot.html, 2.9.2019

99 https://www.verkkouutiset.fi/vieraskielinen-ammattikoulutus-halutaan-vapaaksi-lupamenettelysta/#4ef16f1d, 11.4.2019

100 https://www.itavayla.fi/uutiset/amke-vieraskielinen-ammatillinen-koulutus-vapautettava-lupamenettelysta-6.2.43536.face759656, 11.4.2019

101 https://www.tuni.fi/fi/ajankohtaista/kielitietoisuuden-merkitys-korostuu-ammatillisessa-koulutuksessa, 2.12.2019

102 https://www.kieliverkosto.fi/fi/ajankohtaista/tapahtumat/ammatillinen-koulutus-mita-valia-kielella-seminaari-22-11-2019-tampereella

103 https://tekijalehti.fi/2019/12/13/suomeksi-kiitos-meilla-on-oikeus-omaan-kieleemme-koska-vieras-kieli-tuo-tyopaikoille-riskeja/, 13.12.2019

104 https://www.kotus.fi/files/6816/Kielipolitiikan_vuosi_2018.pdf, ks. s. 21

Ongelmana on pidetty lisäksi sitä, ettei kielenopetusresursseja ole eriytetty kotoutujan tarpeiden mukaan, mikä aiheuttaa opintojen tyhjäkäyntiä ja turhautumista. Maahanmuuttajien tehoton alkuvaiheen ohjaus ja sirpaleinen koulutuspolku hidastavat työllistymistä.

Laaja yhteisymmärrys vallitsee siitä, että maahanmuuttajien kielikoulutus on tarpeen uudistaa kokonaan oppimistulosten parantamiseksi. Katsausvuonna kuultiin uusia avauksia. Ammattiosaamisen kehittämisyhdistys AMKE ja Opetusalan ammattijärjestö OAJ[105] vaativat, että aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutus siirretään kokonaisuudessaan opetus- ja kulttuuriministeriön koordinoitavaksi. Lisäksi alkuvaiheen ohjaukseen, kotoutumissuunnitelmien laadintaan sekä aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen on otettava mukaan ammatillisen ja vapaan sivistystyön opettajat.

Antti Rinne kysyi puolueilta hallitustunnusteluissa, millä tavoin olette valmiit kehittämään kansalliskielten asemaa Suomessa. Turun seudun S2-opettajilla on tähän vastaus: suomenopetusta ei voida toteuttaa pelkästään hankerahoituksen turvin.[106] Kirjoittajien mukaan edellisellä hallituskaudelle suomenopetusta siirryttiin toteuttamaan rahakkaissa määräaikaisissa hankkeissa. Vakituisen opettajan työ on saattanut muuttua osa-aikaiseksi, kun hänen työtään tekemään onkin otettu hankeprojektiin palkattu määräaikainen uusi opettaja.

Myös Turun seudun S2-opettajat esittävät, että kotoutumiskoulutusasiat siirrettäisiin työ- ja elinkeinoministeriöstä (TEM) opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) vastuulle. Kielikoulutus TEMin alaisuudessa on jäänne ajalta, jolloin maahanmuuton ajateltiin olevan ohimenevä vaihe. Nyt 30 vuoden jälkeen on aika tehdä pysyviä, suomenopetusta vakauttavia ratkaisuja myös hallinnon rakenteisiin.

S2-opettajien mielestä opetuksen perusrahoitusta on lisättävä. Se luo pohjan laadukkaalle ja pitkäjänteisesti kehittyvälle suomenopetukselle. Jatkuva kilpailutus johtaa ongelmiin, varsinkin kun maahanmuuttajien kielikoulutusta hankkivat ely-keskukset ovat painottaneet hintaa liikaa. Kun halvin tarjoaja voittaa, sen myötä kokemus ja laatu katoavat alalta. Toisaalta laatuun on alettu kiinnittää huomiota. Uudellamaalla kotoutumiskoulutuksen laadunvalvontaa on tehostettu ja useilta yhtiöiltä on vaadittu rahoja takaisin.[107]

Koulujen monet kielet ja uskonnot -hanke

Koulujen monet kielet ja uskonnot -hankkeessa[108] selvitettiin oppilaiden äidinkielten ja toisen kielen (suomi tai ruotsi) opetuksen järjestämistä eri koulutusasteilla. Tutkijat pyrkivät tavoittamaan sekä opetuksen onnistuneita käytänteitä että toteuttamisen ongelmakohtia. Hankkeessa esitettiin myös ratkaisuja kieltenopetuksen järjestämiseksi perusopetuksessa sekä opettajankoulutuksessa ja täydennyskoulutuksessa.

---

105 https://www.oaj.fi/ajankohtaista/uutiset-ja-tiedotteet/2019/hallituksen-siirrettava-kotouttamiskoulutus-opetus--ja-kulttuuriministerioon/, 25.4.2019

106 https://www.ts.fi/mielipiteet/lukijoilta/4574167/Lukijalta+Hyvaa+suomenopetusta+ei+tehda+pelkalla+hankerahoituksella, 11.5.2019

107 https://www.hs.fi/paivanlehti/18112019/art-2000006312080.html, 18.11.2019

108 Tainio, L. (2019). Toinen kieli ja oma äidinkieli perusopetuksessa. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta,* 10(3). Saatavilla: https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-huhtikuu-2019/toinen-kieli-ja-oma-aidinkieli-perusopetuksessa

Tutkimus motivoitui siitä, että koulussa on yhä enemmän lapsia, joiden äidinkieli ei ole kumpikaan Suomen kansalliskielistä eikä mikään niistä perinteisistä vähemmistökielistä, joille on kirjoitettu perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin omat oppimäärät (saamet, romani, viittomakielet). Miten näiden kielten puhujille opetetaan suomea tai ruotsia? Entä kunkin omaa äidinkieltä?

Tutkimuksesta voi lukea sekä yleisiä kielipoliittisia että kielikoulutuspoliittisia linjauksia. Siinä todetaan muun muassa, että ”on sekä yksilöiden että koko valtion etu, jos ensimmäisen ja toisen polven suomalaiset oppivat hyvän suomen tai ruotsin kielen taidon ja ymmärtävät suomalaista kulttuuria, mutta samalla voivat pitää huolta omasta äidinkielestään ja kulttuuristaan”. Jotta koulu voisi toteuttaa tätä tavoitetta, tarvitaan kielitietoisuutta eli syvällistä ymmärrystä kielen merkityksestä yksilön kehittymisessä.

Koulujen monet kielet ja uskonnot -hankkeessa selvitettiin myös ammatillisen koulutuksen järjestäjille suunnattuna kyselytutkimuksena suomi/ruotsi toisena kielenä -opetustuntien määrää, sisältöjä ja kielituen tilannetta.[109] Kun koulutuksen toteuttamista ei ”ammatillisen koulutuksen reformin” jälkeen paljoa säännellä, kielen opettamisen käytänteet ovat vasta kehitteillä oppilaitoksissa. Kielikoulutus on jaksomuotoista ja yksilöllistä, kun minimituntikehystä ei enää ole. Yksilöllisyys ja osaamisperusteisuus eivät kuitenkaan saisi tarkoittaa opetuksesta ja ohjauksesta tinkimistä.

Entäpä sitten koulujen monikielinen opetus? Koulun opetuskielestä säädetään laissa, ja koulut ovat periaatteessa yksikielisiä laissa säädetyn opetuskielen mukaan. Voisiko paperilla yksikielinen instituutio siirtyä limittäiskieliseen opetukseen? Tutkija **Heini Lehtonen**[110] nostaa esiin sen, että oppilaiden kielitaustan moninaisuus tulisi ottaa huomioon myös koulun opetuksessa ja opetuskielissä. Ennusteen mukaan vuoteen 2030 mennessä Helsingin seudun asukkaista joka neljäs on vieraskielinen eli puhuu ensikielenään muuta kuin suomea, ruotsia tai saamea. Tämä tarkoittaa, että kouluikäisistä vähintään joka neljäs puhuu kotona muutakin kuin koulukieltään.

Keinutien ala-asteen koulu Helsingin Kontulassa havainnollistaa nykytilannetta. Se[111] on Helsingin suurimpia ala-asteita, oppilaita on yli 600. Koulu erottuu monista muista helsinkiläiskouluista siten, että oppilaista 55 prosenttia on vieraskielisiä. Suurimmat kieliryhmät ovat arabian-, somalin- ja venäjänkieliset oppilaat, mutta yhteensä koulussa puhutaan 46:ta kieltä. Peräti 330 lasta opiskelee Keinutiellä tänä vuonna suomea toisena kielenä. Koulussa työskentelee neljä S2-opettajaa.

---

109 Grym, I. − Pietilä. P. (2019). Suomi ja ruotsi toisena kielenä -opinnot haastavat koulutuksellista tasa-arvoa ammatillisessa koulutuksessa. Kieli, koulutus ja yhteiskunta, 10(3). Saatavilla: https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-huhtikuu-2019/suomi-ja-ruotsi-toisena-kielena-opinnot-haastavat-koulutuksellista-tasa-arvoa-ammatillisessa-koulutuksessa

110 Lehtonen, H. (2019). Monikielisyys koulussa – yksikielisestä instituutiosta limittäiskieliseen opetukseen. *Kielikello* 4/2019. Saatavilla: https://www.kielikello.fi/-/monikielisyys-koulussa

111 https://www.hel.fi/uutiset/fi/kasvatuksen-ja-koulutuksen-toimiala/monikulttuurinen-keinutien-koulu-uskoo-kielellisesti-vastuulliseen-pedagogiikkaan, 4.9.2019

Maahanmuuttajien koulutuspolkuja tasoittamassa

Vuosi 2015 muistetaan Euroopassa pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden suuresta määrästä. Opetus- ja kulttuuriministeriö perusti nopeasti kasvaneen turvapaikanhakijamäärän vuoksi 5.11.2015 ohjausryhmän, jonka tehtävänä oli valmistella ja sovittaa yhteen turvapaikanhakijatilanteesta ja kasvavasta maahanmuutosta aiheutuvat toimenpiteet, joihin ministeriön hallinnonalalla ryhdytään. Ohjausryhmä julkaisi vuosina 2016 ja 2017 kaksi raporttia.[112,113] Lisäksi työ- ja elinkeinoministeriö julkaisi raportin, joka käsitteli maahanmuuttajien koulutuspolkujen nopeuttamista ja joustavaa siirtymistä työelämään.[114]

Silloinen opetusministeri **Sanni Grahn-Laasonen** nimitti 9.4.2018 jatkotyöryhmän, joka seurasi maahanmuuttajien koulutusta ja kotoutumista koskevien uudistusten etenemistä toimialalla ja teki ehdotukset tarvittavista uusista toimenpiteistä. Työryhmä julkaisi[115] jatkotyöskentelyn päätteeksi 16.1.2019 loppuraporttinsa, joka sisältää aiemmissa raporteissa esitettyjen toimenpiteiden tilannekatsauksen sekä 40 uutta toimenpide-esitystä (*Maahanmuuttajien koulutuspolkujen nopeuttaminen ja joustavat siirtymät -työryhmän loppuraportti ja toimenpide-esitykset*). Kokoan tähän raportin uudet, kieleen liittyvät esitykset (numerointi lähteen mukainen). Raportissa on näiden lisäksi lukuisia kieltä sivuavia kirjauksia muun muassa kielitietoisesta kasvatuksesta ja opetuksesta.

> 10. Jokaisen oleskeluluvan saaneen tulee saada välittömästi (oleskeluluvan perusteestariippumatta) informaatiota eri tasoisista suomen/ruotsin kielen opiskelumahdollisuuksista. Kielenopiskelun mahdollisuuksia tulee olla monipuolisesti tarjolla – myös niille, jotka eivät ole TE-palvelujen piirissä. Kunnan kautta kotoutuvien näkymää työelämään tulee vahvistaa.
>
> 11. Edistetään äitien mahdollisuutta osallistua kielikoulutukseen järjestämällä kielikoulutus siten, että samalla kun äidit osallistuvat kielikoulutukseen, lapsille järjestetään varhaiskasvatusta.
>
> 15. Kotimaisten kielten keskus (Kotus) jatkaa sanakirjojen laatimista maahanmuuttajakielille.
>
> 16. Täsmennetään kansainvälistä suojelua hakevan lapsen oikeutta varhaiskasvatukseen ja mahdollistetaan lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vähintään 20 tunnin ajan viikossa. Laajempi oikeus varhaiskasvatukseen perustuisi varhaiskasvatuslaissa määritettyihin reunaehtoihin, esimerkiksi lasten kielen oppimisen tuki voisi olla laajemman varhaiskasvatusoikeuden peruste.
>
> 17. Kuntien palveluohjausta kehitetään niin, että eri kieli- ja kulttuuriryhmiin kuuluvien lasten varhaiskasvatukseen osallistuminen lisääntyy.

---

112 *Maahanmuuttajien koulutuspolut ja integrointi: kipupisteet ja toimenpide-esitykset*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:1. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-386-6

113 *Maahanmuuttajien koulutuspolut ja integrointi: kipupisteet ja toimenpide-esitykset II*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:5. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-451-1

114 *Maahanmuuttajien koulutuspolkujen nopeuttaminen ja joustavat siirtymät -työryhmän loppuraportti ja toimenpide-esitykset*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 36/2017. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-238-5

115 *Maahanmuuttajien koulutuspolut ja integrointi: kipupisteet ja toimenpide-esitykset III*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:1. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161285

18. Perheen kotoutumissuunnitelmaan liitetään aina perheen alle kouluikäisten lasten varhaiskasvatuksen ja/tai esiopetuksen järjestäminen ja painotetaan kielenopiskelun merkitystä.

19. Laajennetaan vieraskielisten suomen/ruotsin kielen opetukseen ja muuhun oppimisen tukeen tarkoitettua valtionavustusta koske-maan myös varhaiskasvatusta. Tämä edellyttää opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksen (1777/2009)11 soveltamisalan laajentamista koskemaan varhaiskasvatusta.

21. Opetushallitus valmistelee ehdotuksen maahanmuuttajalasten ja maahanmuuttajataustaisten lasten opetuskielen kehittymisen seurannan malliksi/rakenteeksi. Seurannan tarkoituksena olisi helpot-taa kielen kehityksen tukitoimien yksilöllistä ja mahdollisimman varhaista kohdentamista. Seuranta koskisi sekä varhaiskasvatuksessa olevia lapsia että perusopetuksessa olevia lapsia ja nuoria.

25. Opetushallitus tuottaa kartoitusmateriaalin perusopetuksen päättövaiheessa maahan muuttavien oppilaiden kielitaidosta ja muusta osaamisesta oppimissuunnitelman laatimiseksi ja tuen ja ohjauksen suunnittelun tueksi.

28. Osaksi eduskunnalle laadittavaa seurantaa ammatillisen koulutuksen reformin toteutumisesta sisällytetään seuranta siitä, miten toiminta- ja rahoituslainsäädännön muutokset ovat vaikuttaneet maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden tarpeisiin vastaamiseen, ml. koulutukseen pääsy, opintojen aikainen ohjaus ja tuki sekä kielitaidon vahvistaminen.

29. Kehitetään adaptiivinen sähköinen kielitaidon arviointityökalu aluksi ammatilliseen koulutukseen, myöhemmin laajemmin koko koulutusjärjestelmän tarpeisiin. Kielitaidon arviointityökalun tulee olla avoimesti saatavilla, jolloin se tukee itseopiskelua ja etäopiskelua mm. työperäisessä maahanmuutossa. Kielitaidon arviointityö-kalu olisi perusteltua sisällyttää osaksi Opintopolku.fi -palvelukokonaisuutta, jolloin se palvelisi laajasti koko koulutusjärjestelmää sekä samalla myös kotoutumiskoulutuksen kielitaidon arviointia.

30. Kartoitetaan ja pyritään täysipainoisesti hyödyntämään Euroopan komission tarjoamat mahdollisuudet tarjota tukea maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden kielen ja kulttuurin oppimiselle am-matillisessa koulutuksessa ja työpaikalla järjestettävässä koulutuksessa, esim. Erasmus KA2 (strategiset kumppanuudet) ja KA3 (politiikkahankkeet) -toimissa.

33. Korkeakoulut tarjoavat korkeakoulutaustaisten maahanmuuttajien pätevyyden täydentämisen lisäopintoja. Lisäopinnoissa suomen/ruotsin kielen oppiminen integroidaan osaksi substanssiaineiden opetusta. Lisäksi mahdollistetaan joustavat ja tehostetut suomen/ruotsin kielen opiskelumahdollisuudet tutkinto-opintojen aikana ja tutkinnon suorittamisen jälkeen.

Raportissa on tärkeitä esityksiä kosolti. Todellisuudessa suurin osa näistäkin huuhtoutunee unohduksen virtaan, mikä on harmillista.

Koulutus on parasta kotoutumista

Opettajien ammattijärjestö OAJ[116] julkaisi maaliskuussa 2019 ohjelman, jonka nimi on *Kotoutumiskompassi 2019*. Sen kantava ajatus on, että koulutus on parasta kotoutumista. Suomen tai ruotsin kielen taidon kehittyminen vaikuttaa siihen, millainen tulevaisuus maahanmuuttajalla on Suomessa. Maahanmuuttajaperheen lapsi oppii parhaiten uuden kotimaansa kielen, kun hän on opettajan kielitietoisessa ohjauksessa yhdessä muiden lasten kanssa jo varhaiskasvatuksessa. Lisäksi lapsen oman äidinkielen vaaliminen edistää kaiken muun oppimista.

Mutta miten varmistetaan, että jokainen maahanmuuttaja pääsee hänelle parhaaseen koulutukseen eri ikävaiheissa? Kotoutumiskompassi 2019 -ohjelmassa esitetään peräti 37 ratkaisuehdotusta maahanmuuttajalasten ja maahanmuuttajataustaisten lasten koulutus- ja kielitilanteen kohentamiseksi. Ratkaisuehdotusten lista on ajankuvaa, minkä tähden esitän sen kokonaisuudessaan. Siitä käyvät ilmi keskeiset teemat ja keskustelunaiheet, joita S2-opetukseen liittyvässä pedagogisessa, kielipoliittisessa ja poliittisessa keskustelussa on esiintynyt viime vuosina.

1. Maahanmuuttajataustaisten perheiden lasten osallistumista pedagogiseen varhaiskasvatukseen on lisättävä.

2. Oleskelulupaa ja rekisteröintiä odottavien alle kouluikäisten pääsy pedagogiseen varhaiskasvatukseen on taattava.

3. Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen ryhmiä muodostettaessa maahanmuuttajataustaisten lasten määrä on otettava huomioon ryhmäkoossa.

4. Varhaiskasvatuslakiin tai -asetukseen on lisättävä kirjaus lapsen oikeudesta suomi tai ruotsi toisena kielenä -opetukseen varhaiskasvatuksessa.

5. Suomi tai ruotsi toisena kielenä -opetuksen rahoitus varhaiskasvatuksessa on ratkaistava.

6. Varhaiskasvatukseen tarvitaan Opetushallituksen määrittelemät kriteerit siitä, millä perusteilla lapsi osallistuu suomi tai ruotsi toisena kielenä -opetukseen.

7. Esiopetuksessa annettavasta suomi tai ruotsi toisena kielenä -opetuksesta on tehtävä säädöksin lapsen subjektiivinen oikeus.

8. Oman äidinkielen opetus on aloitettava jo varhaiskasvatuksessa ja sitä on pyrittävä tarjoamaan toisen asteen loppuun saakka.

---

116 https://www.oaj.fi/ajankohtaista/julkaisut/2019/kotoutumiskompassi-2019/, 7.3.2019

9. Etäopetuksella on lisättävä monipuolisempaa tarjontaa oman äidinkielen ja oman uskonnon opiskeluun siten, että opetusta antaa kelpoinen opettaja. Oppilas-ryhmä tarvitsee myös läsnä olevan opettajan.

10. Suomi tai ruotsi toisena kielenä -opetuksen on oltava valtion rahoittamaa oppilaan kuuden kouluvuoden sijaan kahdeksan vuotta, jotta sitä voidaan hyödyntää myös toisella asteella.

11. Perusopetukseen valmistavan opetuksen on oltava oppilaan subjektiivinen oikeus. Tämä on kirjattava lakiin.

12. On määriteltävä, millaista valmistavan opetuksen pitää olla ja millaiset kelpoisuusehdot opettajalta vaaditaan.

13. Luokkamuotoisena annettavan valmistavan opetuksen ryhmän enimmäiskoko, kymmenen oppilasta, on säädettävä lailla.

14. Jos valmistavaa opetusta annetaan perusopetuksen yhteyteen integroituna, perusopetuksen ryhmän enimmäiskooksi on säädettävä 20 oppilasta ja varmistettava riittävä oppimisen tuki.

15. Myönteisen erityiskohtelun malli on laajennettava valtakunnalliseksi ja se on otettava käyttöön varhaiskasvatuksesta toisen asteen loppuun asti.

16. Maahanmuuttajataustaisia opiskelijoita on kannustettava myös akateemiselle uralle ja lukiokoulutukseen. Lisäksi on huolehdittava toisen asteen opiskelijoiden ohjauksesta ja opinnoissa menestymisestä.

17. Suomi tai ruotsi toisena kielenä -opetuksen määrää on lisättävä toisella asteella.

18. Toisen asteen koulutuksen suomi tai ruotsi toisena kielenä -opetus on järjestettävä siten, että opiskelijoita on korkeintaan 20 yhtä opettajaa kohden.

19. Perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen väliin on kehitettävä ”saattamismalli”, jossa opinto-ohjaaja ja erityisopettaja tai ryhmänohjaaja kummassakin oppilaitoksessa tekevät yhteistyötä ja pitävät huolta syrjäytymisvaarassa olevien opiskelijoiden opintojen etenemisestä. Saattamismallia on käytettävä myös lukiokoulutukseen siirryttäessä.

20. Kielitietoista opetusta on kehitettävä toisella asteella.

21. Maahanmuuttajataustaisia opettajia on koulutettava lisää kaikille asteille.

22. Jokaisen opettajan ja esimiehen on välttämätöntä saada sekä perus- että täydennyskoulutuksessa riittävästi osaamista kielitietoisesta opetuksesta.

23. Suomi tai ruotsi toisena kielenä -opettajille on oltava oma suuntautumisvaihtoehto yliopistossa.

24. Perusopetukseen valmistavan opetuksen opettajalle on oltava oma koulutusohjelma yliopistossa.

25. Varhaiskasvatuksen yksiköissä työskenteleville suomi tai ruotsi toisena kielenä -opettajille sekä konsultoiville suomi tai ruotsi toisena kielenä -opettajille on tarjottava heille räätälöityä koulutusta.

26. Oman äidinkielen opettajille on tarjottava koulutusta perusopetuksessa ja varhaiskasvatuksessa opettamisesta.

27. Kunnat velvoitetaan järjestämään lisäkoulutusta maahanmuuttajataustaisille opettajille, jos suomen tai ruotsin kielen taito tarvitsee vahvistusta.

28. Maahanmuuttajan aiemmin hankitun osaamisen tunnistamista ja tunnustamista on joustavoitettava laajentamalla palveluja alueellisesti ja aloittain.

29. Ulkomaalaisille korkeakouluopiskelijoille on tarjottava tutkinnon lisäksi vuoden mittaiset korkeakouluopinnot suomen tai ruotsin kielessä ja kulttuurissa (60 opintopistettä) tai koulutukseen integroidut kieli- ja kulttuuriopinnot, joilla varmistetaan työmarkkinakelpoisuus. Samanlaiset kieliopinnot on tarjottava myös korkeasti koulutetuille, jotka ovat suorittaneet tutkinnon muualla kuin Suomessa.

30. Työ- ja elinkeinoministeriön tai Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen Karvin pitää kartoittaa opintojen aikaisten työharjoittelupaikkojen saamisen esteitä.

31. Korkeakouluopiskelijoiden saamien oleskelulupien ja opintotukien on oltava sellaisia, että ne tukevat työperäistä maahanmuuttoa. Hyvä keino tukea työperäistä maahanmuuttoa on tarjota suomen tai ruotsin kielen opintoja.

32. Suomeen on laadittava sirpaleisten ohjelmien sijaan kokonaisvaltainen maahanmuuttopoliittinen ohjelma, jolla edistetään työmarkkinoiden tasa-arvoistumista.

33. Vastaanottokeskuksiin on joko palkattava opettajia tai vastaanottokeskusten on tehtävä tiivistä yhteistyötä alueen aikuiskoulutusta antavien oppilaitosten kanssa turvapaikanhakijoiden kielen ja kulttuurin oppimisen edistämiseksi.

34. Uraohjausta ja muuta ohjaustoimintaa on lisättävä erityisesti aikuisille suunnattua koulutusta tarjoavissa oppilaitoksissa. Toimintamallit vakiinnutetaan osaksi toisen asteen ja korkea-asteen koulutusjärjestelmää.

35. Työttömille tai työttömyysuhan alaisille opettajille järjestetään lisäkoulutusta, jotta he voivat toimia maahanmuuttajien opettajina ja opinto-ohjaajina.

36. Kotoutumiskoulutus on siirrettävä opetus- ja kulttuuriministeriöön järjestämisluvan alaiseksi koulutukseksi.

37. Kotoutumiskoulutuksen kilpailuttamisesta on luovuttava ja koulutuksen laatua on arvioitava säännöllisesti.

Luettelossa on yllin kyllin harkinnanarvoisia ehdotuksia, jotka toteutuessaan epäilemättä parantaisivat maahanmuuttajien ja maahanmuuttajataustaisten lasten kieli- ja koulutustilannetta. Ehdotukset heijastuvat osittain samoista lähtökohdista kuin opetus- ja kulttuuriministeriön raportissa esitetyt toimenpide-ehdotukset (ks. edellinen jakso). Aika näyttää, miten näille ehdotuksille käy. Jäävätkö nämäkin muistolauseiksi?

INTEGRA-hanke

INTEGRA-hankkeessa[117] kehitettiin uudenlaista tapaa opettaa suomea korkeakoulutetuille ja korkeakoulukelpoisille maahanmuuttajille. Koulutuksen tavoitteena oli ensinnäkin yhdentää kieli- ja sisältöopinnot toisiinsa sekä toisekseen kehittää erilaisia opiskelussa ja asiantuntijatehtävissä tarvittavia akateemisia taitoja.

Kielitietoinen opetus, jossa kieli kytkeytyy opiskelijan oman alan sisältöjen opiskeluun, on tehokkain tapa oppia kieltä. Korkeakoulutettujen maahanmuuttajien akateemisia valmiuksia ja kieltä kannattaa kehittää systemaattisesti rinnakkain heti kotoutumisen alusta pitäen. Tällöin oppijan monikieliset ja -tieteiset taidot saadaan käyttöön täysimääräisinä.

Hanke tuli tarpeeseen. Suomessa on tällä hetkellä noin 20 000 ulkomaista opiskelijaa, jotka suorittavat ammattikorkeakoulututkintoa, ylempää korkeakoulututkintoa tai tohtorintutkintoa. On yleisesti tiedossa, ettei kotoutumiskoulutus kytkeydy riittävästi akateemisten ja korkeakoulukelpoisten maahanmuuttajien valmiuksiin. Valtiovalta ei paljoa järjestä kotoutumiskoulutuksen tavoitetasoa korkeampaa suomen kielen opetusta, vaikka tarvetta on. Toisaalta käynnissä on alueellisia hankkeita, joissa pyritään helpottamaan ulkomaalaistaustaisten korkeakoulutettujen siirtymistä työelämään. Hämeessä International Talents in Kanta-Häme -projekti[118,119] pyrkii parantamaan Hämeenlinnan, Riihimäen ja Forssan alueella asuvien korkeasti koulutettujen maahanmuuttajien työllisyystilannetta.

Kauppalehden[120] mukaan ulkomaiset opiskelijat ovat hukattu voimavara. Muuttaisikohan INTEGRA-hankkeen kaltainen lähestymistapa myös ennakko-oletuksia suomen kieltä kohtaan? Toistuuhan klisee ”suomi on vaikea kieli” lehtijutuissa[121] aina vain. Pikemmin tarvitaan myönteisiä kertomuksia ja kokemuksia maahanmuuttajien työllistymisestä.[122,123]

---

117 Lehtonen, T. & Reiman, N. (2019). Kotoutumiskoulutus muuttaa muotoaan: akateemisia taitoja rakentamassa. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 10(5). Saatavilla: https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-syyskuu-2019/kotoutumiskoulutus-muuttaa-muotoaan-akateemisia-taitoja-rakentamassa

118 https://www.forssanlehti.fi/lounais-hame/taytyy-osata-hyvin-suomen-kielta-jotta-saa-toita-hanke-opettaa-korkeakoulutetuille-ulkomaalaistaustaisille-suomea-297325, 30.5.2019

119 https://www.hameenlinna.fi/tyo-ja-elinkeino/tyollisyyspalvelut/tyollisyyshankkeet/

120 https://www.kauppalehti.fi/uutiset/ulkomaiset-opiskelijat-ovat-hukattu-voimavara/174c4d79-e12e-4526-bc1c-1a547cc1826b, 18.9.2019

121 https://www.oulunylioppilaslehti.fi/ei-suomen-oppiminen-ole-mahdotonta/, 29.11.2019

122 https://motiivilehti.fi/lehti/artikkeli/sairaala-apulainen-alexandra-capatina-loysi-ahvenanmaalta-ammatin-rakkauden-ja-tulevaisuuden-en-ole-koskaan-tuntenut-etta-minut-olisi-ohitettu-taustani-vuoksi/, 28.11.2018

123 https://motiivilehti.fi/lehti/artikkeli/seniorikodin-huoltomies-abdulkadir-mohamud-sai-lapsena-kutsumuksen-auttamiseen-nyt-han-paljastaa-kuinka-hymy-pysyy-huulilla-vaikeanakin-paivana/, 24.6.2019

Suomi–englanti

Englanninkielisen varhaiskasvatuksen suosio nousussa

Englanninkielisen varhaiskasvatuksen suosio[124,125] kasvaa, joskaan tarkkaa tilastoa asiasta ei ole. Vanhemmilla on luonnollisesti erilaisia syitä laittaa lapsi englanninkieliseen päiväkotiin.[126] Esimerkiksi perheen kotikieli tai yhteinen kieli voi olla englanti ja lapsen kielellistä varttumista tahdotaan tukea. Jotkut vanhemmat taas haluavat lapsensa oppivan englantia ajoissa, muuten vain. Jotkut valitsevat englanninkielisen päiväkodin lapselleen yksinkertaisesti siksi, että se on lähimpänä kotia tai lapsi saa sattumalta juuri sieltä paikan.

Englanninkielisen varhaiskasvatuksen tarjontaan liittyy kiintoisa yksityiskohta: yksityisiä englanninkielisiä päiväkoteja on enemmän kuin kunnallisia. Helsingissä ero on merkittävä. Yksityisistä päiväkodeista 31 tarjoaa joko kokonaan tai osittain englanninkielistä varhaiskasvatusta. Sen sijaan vain kuudessa kunnallisessa päiväkodissa tarjotaan osittain englanninkielistä varhaiskasvatusta. Julkisen sektorin englanninkielinen varhaiskasvatus perustuu ainoastaan kielisuihkutukseen tai kielirikasteiseen opetukseen eikä kokonaan englanninkielistä varhaiskasvatusta tarjota. Yksityiset palveluntarjoajat taas keskittyvät täysin englanninkieliseen varhaiskasvatukseen. Kielipolitiikan markkinatalouden kuva 2019!

Julkishallinnon englanninkieliset nimet

Julkishallinnossa ja sen toimialoilla esiintyvien yhtiöiden ja muiden organisaatioiden englanninkieliset nimet ovat alituinen keskustelunaihe (*Business Finland* jne.). Se, voiko vieraskieliseen nimeen puuttua ja mitkä tekijät vaikuttavat siihen, muutetaanko nimeä, on hyvin monisyinen kysymys. Ensinnäkin merkittävää voi olla suuren yleisön reaktio, joka tulee nykyään ilmi varsinkin sosiaalisessa mediassa. Kielteinen julkisuus ja esimerkiksi arvioitu mainehaitta voivat vaikuttaa siihen, että toimija muuttaa nimen omaehtoisesti.

Toisekseen nimien luomisesta ja käytöstä on myös ohjeistusta. Kielen ammattilaisten ja julkishallinnon esittämät näkökannat ovat ”velvoittavuushierarkiassa” suuren yleisön mielipiteitä ylempänä. Näihin kuuluvat muun muassa Kotimaisten kielten keskuksen kannanotot, ministeriöiden viestintälinjaukset ja virastojen antamat ohjeistukset.[127,128]

Kolmas näkökulma on lainopillinen. Julkishallinnon toiminta perustuu oikeudelliseen sääntelyyn, ja myös nimien käytöstä on sääntelyä. Sääntelyn toteutumista tarkasteleva instituutio on eduskunnan oikeusasiamies, joka valvoo viranomaisten toimien laillisuutta. Sen

---

124 https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006086172.html, 27.4.2019
125 https://www.ess.fi/paikalliset/49831, 27.4.2019
126 https://yle.fi/uutiset/3-10757711, 27.4.2019
127 ks. esim. https://www.kotus.fi/ohjeet/suomen_kielen_lautakunnan_suosituksia/kannanotot/julkishallinnon_erisnimet_ja_niiden_suunnittelu, 11.11.2009; https://www.kielikello.fi/-/fimeasta-stroke-unitiin-julkisten-palvelujen-nimet
128 https://vnk.fi/viestintasuositus, 28.11.2016

toimivaltuuksiin liittyvät rajanvedot voivat kuitenkin hankaloittaa nimien silmälläpitoa. Esimerkiksi kielilain soveltamisala ei ole täysin yksiselitteinen siinä, milloin oikeusasiamiehellä on toimivaltaa tarkastella kielilain noudattamista valtionyhtiöissä.

Kieliasioiden laillisuusvalvontaa säätelevät yleisperiaatteet ovat tiivistetysti seuraavat.[129] Ensinnäkin oikeusasiamies voi valvoa kielellisten oikeuksien toteuttamista valtionyhtiöissä, jos yhtiö hoitaa julkista tehtävää tai julkista hallintotehtävää. Jos lainsäätäjä on kirjannut viranomaisen tai valtion omistaman yhtiön nimen lakiin tai toiminnasta säädetään laissa niin, että nimi, lisänimi tai nimilyhenne mainitaan lakitekstissä, nimeen on vaikea puuttua. Tällöin oikeusasiamiehellä ei ole nimiasiassa toimivaltaa. Valtiovarainministeriön alaisuudessa toimiva kansainvälistymis- ja rahoituspalveluita tarjoava Business Finland[130] säästyi taannoin laillisuusvalvonnan käsittelyltä juuri toimivaltaan liittyvien rajausten perusteella: nimi esiintyy laissa (1146/2017).

Toiseksi kielilakia sovelletaan periaatteessa ainoastaan yleisölle palveluja tuottaviin yhtiöihin. Jos yhtiö hoitaa julkista hallintotehtävää, sitä koskevat samat säädökset ja pelisäännöt kuin viranomaista. Jos viranomaistehtäviä on annettu sellaisen yksityisen yrityksen hoidettavaksi, joka on toiminut jo pidempään tietyllä nimellä, ei nimen muuttamista voida kohtuudella edellyttää, vaikka nimi olisikin esimerkiksi englanninkielinen. Kun perustetaan kokonaan uusi yhtiö julkisten hallintotehtävien hoitamiseksi, yhtiön nimi on muodostettava niin, että kielilain ja hallintolain vaatimukset täyttyvät. Nimenantamiseen sovelletaan tällöin samoja periaatteita kuin viranomaisten nimiin. Business Finland on tässäkin mielessä hankala tapaus, sillä se on sekä viranomainen että valtionyhtiö. Kielilaki velvoittaa antamaan viranomaistoimijalle kansalliskieliset nimet.

Traficom ja Traffic Management Finland

Liikenne- ja viestintävirasto on vuoden 2018 lopulla perustettu liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalalla toimiva virasto, joka hoitaa liikenteen ja sähköisen viestinnän viranomaistehtäviä.[131] Se syntyi, kun Viestintävirasto, Trafi ja Liikenneviraston tietyt toiminnot yhdistyvät 1.1.2019. Virastolle luotiin virallisen nimen yhteyteen erillinen oheisnimi (kutsuma- tai käyttönimi) *Traficom*. Se on yhdistelmä englannin sanoista *traffic* ja *communication*. Virasto käyttää viestinnässään varsinaisen nimen ja oheisnimen yhdistelmää *Liikenne- ja viestintävirasto Traficom*.

Vuoden 2019 tammikuussa aloitti toimintansa myös valtion liikenteenohjauskonserni *Traffic Management Finland*. Nimi jatkaa jo tutuksi tullutta linjaa: suomalainen valtionyhtiö saa englanninkielisen nimen. Englanninkielisen nimen perusteluna käytetään sitä, että konsernin toiminta on kansainvälistä. Tässä tapauksessa tosin yhtiön toimialue on Suomi.

---

129 Sarja, M. (2015). *Kielellisten oikeuksien toteutumisen haasteita eduskunnan oikeusasiamiehen laillisuusvalvonnan näkökulmasta*. Edilex-sarja 2015/32. Saatavilla https://www.edilex.fi/artikkelit/15511

130 Laki Innovaatiorahoituskeskus Business Finlandista ja Business Finland -nimisestä osakeyhtiöstä (1146/2017). Saatavilla https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2017/20171146?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=business

131 Laki Liikenne- ja viestintävirastosta (935/2018). Saatavilla https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180935?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=Laki%20Liikenne-%20ja%20viestint%C3%A4virastosta

Nimistä käynnistyi pian mediakeskustelu. Siinä[132,133] pohdiskeltiin sekä nimien soveliaisuutta tehtäväänsä että niiden lainmukaisuutta. Nimistä tehtiin myös useita kanteluita eduskunnan oikeusasiamiehelle. Kanteluissa kiinnitettiin huomiota ennen muuta siihen, että viranomaistoimintaa harjoittavalla organisaatiolla tulisi olla kansalliskielinen nimi.

Oikeusasiamies otti nimiasiat ratkaistavakseen ja sai huhtikuussa 2019 liikenne- ja viestintäministeriön vastauksen.[134,135,136] Sen sisältö ei yllätä: nimiin kohdistettu arvostelu torjutaan ja nimien todetaan täyttävän kielilain ja hyvän hallinnon vaatimukset. Liikenne- ja viestintäministeriön mukaan lisänimikäytäntö ei ole poikkeuksellista valtionhallinnossa. Käyttönimestä *Traficom* on pääteltävissä, että kyseessä on liikenteeseen ja viestintään keskittyvä organisaatio, etenkin kun viraston logotekstissä on mainittu myös viraston koko nimi. Lisäksi vastauksessa todetaan, että viraston käyttönimen on avauduttava myös kansainvälisille sidosryhmille. *Traffic Management Finland Oy* puolestaan on valtionyhtiön nimi, eikä sen nimellä ole samanlaisia oikeudellisesti velvoittavia kriteerejä kuin viranomaisten nimillä. Vastuu nimen synnyttämisestä siirrettiin toisaanne. Nimestä päätti *Traffic Management Finlandin* yhtiökokous paremminkin kuin ministeriö.

Oikeusasiamies viittasi ratkaisussaan[137,138,139,140] aiempaan käytäntöön. Varhemmissa ratkaisuissa on korostunut se, että oheisnimen tulee esiintyä aina virallisen nimen yhteydessä niin, ettei synny epätietoisuutta tai sekaannusta viranomaisesta. Oheisnimeä voidaan käyttää yksinään vain viraston sisäisessä toiminnassa. Viranomainen ei voi käyttää ulkoisessa viestinnässään pelkkää oheisnimeään, vaikka se ennen pitkää vakiintuisikin yleisessä kielenkäytössä.

Oheisnimen käyttäminen ei ole sinänsä lainvastaista, kunhan samalla tarkoin huolehditaan siitä, että viranomaisen virallinen nimi esiintyy ensisijaisena. Hallinnossa asioivalle on käytävä heti selväksi, että kyseessä on suomalainen viranomainen. Oikeusasiamiehellä ei ole hyvän hallinnon tai kielellisten velvoitteiden näkökulmasta perusteita puuttua Liikenne- ja viestintäviraston *Traficom*-oheisnimen käyttötapaan.

Traffic Management Finland Oy on kokonaan uusi yhtiö julkisten hallintotehtävien hoitamiseksi ja uutta nimeä oltiin vasta muodostamassa. Oikeusasiamiehen mukaan olisi ollut vahva peruste lähteä siitä, että yhtiön nimi olisi muodostettu ottamalla huomioon kielilain ja hallintolain vaatimukset samalla tavalla kuin viranomaisten nimissä. Ratkaisun[141] loppulauseessa oikeusasiamies toteaa (s. 32): ”Vaikka en pidä muodostunutta lopputulosta kielellisestä ja hyvän hallinnon näkökulmasta tyydyttävänä, katson, että minulla ei tämä

132 https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/oikeusasiamies-syynaa-liikennetoimijoiden-uusia-nimia-ja-englanninkielisia-palveluita/7230472#gs.8cc8n0, 7.1.2019
133 https://www.hs.fi/mielipide/art-2000006004375.html, 17.2.2019
134 https://www.ess.fi/paikalliset/49709, 30.4.2019
135 https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/traffic-management-finland-group-ja-muut-englanniksi-vaannetyt-nimet-poikivat-useita-kanteluita-oikeusasiamiehelle-ministerio-perustelee-kansainvalistymisella/7386730, 30.4.2019
136 https://yle.fi/uutiset/3-10761573, 30.4.2019
137 https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/6513/2018, 18.1.2019
138 https://www.maaseuduntulevaisuus.fi/kotimaa/artikkeli-1.770331, 19.12.2019
139 https://pro.almatalent.fi/article/oikeusasiamies-moittii-liikenne-ja-viestintaministerion-hallinnonalan-nimia/11839, 19.12.2019
140 https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/f1b9ca2f-c021-4a27-99ae-c5039780e62d, 23.12.2019
141 https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/6513/2018, 18.1.2019

tausta huomioon ottaen ole riittäviä perusteita puuttua enempää yhtiön nimivalintaanenää tässä vaiheessa.” Nimi jäi voimaan.

Oikeusasiamiehen ratkaisut ovat seikkaperäisiä, mutta myös niiden rivien välistä luetaan vähintään suosituksenluonteisia kannanottoja. Päivälehden tulkinnan mukaan oikeusasiamies moitti ratkaisussaan valtion organisaatioiden brändäysvimmaa.[142]

No-Harm Center

Vaasan keskussairaala[143,144] perusti elokuussa 2019 potilasturvallisuuden kehittämiskeskuksen, jonka nimeksi tuli *No-Harm Center*. Kotimaisten kielten keskus[145,146,147] totesi tuoreeltaan, ettei keskuksen nimi täytä hyvän julkishallinnon nimen kriteerejä. Vaasan keskussairaala[148] julkaisi jo samana päivänä verkkosivuillaan vastineen, jonka mukaan ”Vaasan keskussairaala haluaa kunnioittaa Kotuksen toivetta harkitsemalla nimen kehittämistä ja pahoittelee nimen aiheuttamaa hämmennystä”. Nimeä *No-Harm Center* riepoteltiin Twitterissä.[149]

Asia poiki kantelun oikeusasiamiehelle. Kantelija pyysi eduskunnan oikeusasiamiestä tutkimaan nimen laillisuuden. Kantelussa viitattiin myös oikeusasiamiehen aiempaan linjaukseen *Stroke Unit* -tapauksessa.[150]

Kehittämiskeskuksen nimestä tullut palaute sai aikaan sen, että Vaasan sairaala alkoi pian pohtia nimeä uudestaan.[151] Marraskuussa antamassaan vastauksessa oikeusasiamiehen selvityspyyntöön[152] Vaasan keskussairaala ilmoitti, että kehittämiskeskus saa uuden nimen. Nimi on *Potilas- ja asiakasturvallisuuden kehittämiskeskus*, ruotsiksi *Utvecklingscentret för klient- och patientsäkerhet*. Keskuksen ulospäin suuntautuvassa toiminnassa, varsinkin tiedottamisessa, on tarkoitus käyttää kumpaakin kansalliskieltä.

Oikeuasiamies[153,154,155] piti Vaasan keskussairaalan toimenpiteitä asianmukaisina ja aiemman *Stroke Unit* -päätöksensä lähtökohtien mukaisina. Asia ei edellytä oikeusasiamiehen mukaan lisätoimia.

---

142 https://www.hs.fi/paivanlehti/20122019/art-2000006348310.html, 19.12.2019
143 https://www.vaasankeskussairaala.fi/potilaille/ajankohtaista/uutiset/2019/vaasan-keskussairaala-perustaa-potilasturvallisuuskeskuksen/, 29.8.2019
144 https://www.mediuutiset.fi/debatti/vaasan-keskussairaala-pani-toimeksi-no-harm-verkosto-on-kaynnistymassa/a576da86-174f-400d-a75c-4f18b7b019b5, 30.8.2019
145 https://www.kotus.fi/kielitieto/nimisto/ajankohtaista_nimista/no-harm_center_on_epaonnistunut_nimi.31235.news, 30.8.2019
146 https://kuntalehti.fi/uutiset/opetus-ja-kulttuuri/kotukselta-tyrmays-sairaalayksikon-no-harm-center-nimelle-hallinnon-nimien-muodostamiseen-kaivataan-kipeasti-apua/, 30.8.2019
147 https://www.vantaansanomat.fi/artikkeli/796200-suomalainen-sairaala-halusi-oman-no-harm-centerin-tyrmays-suomen-kielen-vaalijalta, 30.8.2019
148 https://www.vaasankeskussairaala.fi/potilaille/ajankohtaista/uutiset/2019/potilasturvallisuuskeskuksen-nimi-uuteen-harkintaan/, 30.8.2019
149 https://www.mediuutiset.fi/uutiset/mu/aeb12cef-d263-41e4-a56d-9325dd3e4e0b, 6.9.2019
150 Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2018, s. 27−28; https://www.kotus.fi/files/6816/Kielipolitiikan_vuosi_2018.pdf
151 https://yle.fi/uutiset/3-10954953, 5.9.2019
152 https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/5003/2019, 9.12.2019
153 https://www.oikeusasiamies.fi/fi/-/no-harm-center-on-saanut-kansalliskielten-mukaiset-nimet, 12.12.2019
154 https://kuntalehti.fi/uutiset/sote/oikeusasiamies-tyytyi-vaasan-keskussairaalan-ratkaisuun-no-harm-center-sai-kansalliskielten-mukaiset-nimet/, 12.12.2019
155 https://www.laakarilehti.fi/ajassa/ajankohtaista/no-harm-center-sai-uuden-nimen/, 20.12.2019

No Drone Zone

Kesällä 2017 katukuvaan ilmestyivät *No Drone Zone* -kyltit.[156] Asia poiki vuonna 2018 kaksi kantelua oikeusasiamiehelle sekä kärjekästä mediakeskustelua.[157] Eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisun mukaan robottilennokkien lennätyksen kieltävien kylttien tekstit pitää esittää (myös) suomeksi ja ruotsiksi. Merkille pantavaa ratkaisussa on myös se, ettei pelkkä lennokkien lennättämiskieltoa kuvaava symboli riitä viestimään kieltoa. Asia on uusi, eikä suuri yleisö välttämättä vielä yhdistä symbolin tarkoitetta robottilennokkeihin.

Kolmen kielen käyttäminen kyltissä on kohdannut vaikeuksia. Kylttejä on näet erikokoisia, ja englanti saattaa jäädä kyltistä kokonaan pois, jos kolmen kielen käyttäminen aiheuttaisi sen, että tekstistä tulisi kohtuuttoman pientä.[158] Tällöin tyydytään pelkkään suomeen ja ruotsiin. Kylttejä on Helsingissä ja Naantalissa.

156 Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2018, s. 27−28; https://www.kotus.fi/files/6816/Kielipolitiikan_vuosi_2018.pdf

157 https://www.keskipohjanmaa.fi/uutinen/560428?brand=keskipohjanmaa&title=antti-savelan-kolumni-no-english-zone&src=rss, 14.1.2019

158 https://www.ts.fi/uutiset/kotimaa/4634569/No+drone+zone+kyltit+kirjoitettiin+englanniksi+jotta+turistit+tajuaisivat++nyt+lainvastaisia+kyltteja+muutetaan+niin+etta+englanti+voi+jaada+kokonaan+pois, 9.7.2019

Poimintoja

”Käänteinen rasismi”

Koneoppiminen tuottaa uutta tutkimustietoa. Aalto-yliopiston, Helsingin yliopiston ja Tampereen yliopiston tutkimukseen koottiin koneoppimismallin avulla yli 100 000 keskustelupalstaviestiä ja yli 5 000 uutistekstiä.[159,160] Tutkimusaineisto kerättiin *Helsingin Sanomista*, *Ylestä* ja *Aamulehdestä* sekä *Suomi24*-keskustelupalstalta vuosilta 2011–2015.

Suomi24:ssä esiintyvä rasismipuhe eroaa selvästi perinteisen median rasismipuheesta. Verkkosivuston keskusteluissa vähemmistöt ja maahanmuutto nähdään uhkana, kun taas media käsitteli niitä enemmän tosiasiana. Toimittajat tarkastelivat rasismia historiallisessa tai kansainvälisessä kontekstissa ja vakavana sosiaalisena ongelmana.

Verkkokeskusteluissa painottui usein niin sanottu ”käänteinen rasismi”. Tutkijoiden mukaan Suomi24:n keskustelijat pitävät vähemmistöjä ja maahanmuuttoa sekä niiden puolustajia uhkana. Nettikeskusteluissa nousi esiin muun muassa se, että ruotsinkieliseen väestöön viitataan suomenkielisiä sortavana rasistisena joukkona. Sanalla *kielirasismi* voidaan viitata ruotsin kielen asemaan toisena virallisena kielenä. Tutkijoiden mukaan tämänkaltainen uudissanoja viljelevä nettikeskustelu hämärtää rasismiin liittyviä käsitteitä, sillä se irrottaa rasismin historiallisista valta- ja alistussuhteista. Termi *rasismi* menettää painoarvoaan ja merkitystään.

Kansalaisuusvala

Yli kahdessakymmenessä valtiossa on käytössä kansalaisuusvala. Muun muassa Yhdysvalloissa, Venäjällä, Isossa-Britanniassa ja Australiassa se on pakollinen, Norjassa vapaaehtoinen. Elokuussa 2018 Sininen tulevaisuus[161] ehdotti, että myös Suomessa otettaisiin käyttöön kansalaisuusvala. Kansalaisuuden saisivat vain ne maahanmuuttajat, jotka läpäisevät erillisen kokeen ja vakuuttavat uskollisuutta Suomen valtiolle ja perustuslaille.

Seura-lehti[162] lähti kehittelemään aihetta ja kutsui valan kirjoittajaksi kirjailija **Sofi Oksasen**. Oksanen sopiikin tehtävään; onhan hän todennut, että Suomeen tarvittaisiin lisää myönteistä kansallistunnetta. Lyhykäisessä valassa on vain kolme virkettä ja sen lausuu alle minuutissa. Valan viimeisessä virkkeessä käsitellään myös kieliä:

---

159 Pantti M., Nelimarkka M., Nikunen K., Titley G. (2019). *The meanings of racism: Public discourses about racism in Finnish news media and online discussion forums*. European Journal of Communication 34(5)/2019. Saatavilla https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0267323119874253?journalCode=ejca

160 https://www.aalto.fi/fi/uutiset/tutkimus-suomi24n-keskusteluissa-vahemmistot-ja-maahanmuutto-nahdaan-uhkana, 8.10.2019

161 https://www.kaleva.fi/uutiset/kotimaa/puheenaihe-pitaisiko-suomen-kansalaisuuteen-liittaa-juhlallinen-vala/803673/, 2.9.2018

162 https://seura.fi/viihde/julkkikset/kirjailija-sofi-oksanen-laati-suomelle-kansallisuusvalan-haluan-korostaa-sita-etta-suomalaiset-ovat-tasavertaisia-ja-aktiivisia-toimijoita/, 12.7.2019

> Sitoudun kunnioittamaan tämän maan luontoa, kieliä ja kulttuureita, ja sitoudun kansalaisuuteeni, sen tuomiin oikeuksiin ja velvollisuuksiin, vilpittömin sydämin.

Kielet esiintyvät valatekstissä monikossa, tarkoituksellisesti. Oksanen toteaa: ”Suomi on monikielinen maa. Suomen ja ruotsin lisäksi emme voi unohtaa myöskään saamen ja romanin kieltä. Ihmisellä on oltava oikeus puhua äidinkieltään ilman, että häntä lyödään.” Jos kansalaisuusvala joskus näkee päivänvalon, sisältö on oikeansuuntainen: kielellisen suvaitsevaisuuden teema on mitä tärkein.

Miten vieraskieliset kiinnittyvät Suomeen?

Pääkaupunkiseudulla asuvien vieraskielisten yhdentymisestä Suomeen on julkaistu tutkimus.[163,164] Tutkimuksessa selviteltiin arabian-, englannin-, somalin-, viron-, ja venäjänkielisten asenteita, identiteettejä ja kiinnittymistä Suomeen. Yleinen havainto on, että vieraskieliset kokevat pääsevänsä osaksi suomalaista yhteiskuntaa. Tutkimus on osa Kielivähemmistöjen arvot ja identiteetit -hanketta. Hankkeessa ovat mukana Suomen Kulttuurirahasto, tutkimusorganisaatio e2 Tutkimus, oikeusministeriö sekä Helsingin, Espoon ja Vantaan kaupungit.

Kielen, Suomeen kiinnittymisen ja suomalaisen identiteetin suhteet ovat hyvin monisyiset ja palautuvat yksilön kokemuksiin. Tutkimuksesta nousee esiin kieliryhmien välisiä eroja. Somalinkielisillä on tutkituista ryhmistä paras suomen kielen taito, mutta vähän suomea äidinkielenään puhuvia ystäviä. Englanninkielisillä on suomenkielisiä ystäviä ja tuttavia, mutta sitä vastoin heikko suomen kielen taito. Englanninkielisistä 40 prosenttia puhuu suomea vain aloittelijan tasoisesti tai ei lainkaan. Tästä huolimatta englanninkieliset ovat kiinnittyneet Suomeen tiiviisti.

Vironkielisillä ei ole tarvetta kiinnittyä Suomeen siinä määrin kuin muilla, koska valtaosa vironkielisistä on tullut Suomeen työn perässä ja suunnittelee palaavansa jossain vaiheessa takaisin Viroon. Enemmistö arabiankielisistä on tullut maahan turvapaikanhakijoina, ja heistä 90 prosenttia haluaa jäädä pysyvästi Suomeen.

Vuonna 2018 syntyvyys alhaisinta vuoden 1970 jälkeen

Tilastokeskuksen[165] mukaan Suomen virallinen väkiluku oli vuoden 2018 lopussa 5 517 919. Väkiluku kasvoi vuoden 2018 aikana 4 789 henkilöllä. Väkiluvun kasvu oli pienin vuoden 1970 jälkeen. Viimeisen viiden vuoden aikana suomea, ruotsia tai saamea äidinkielenään puhuvien määrä on vähentynyt 36 029 henkilöllä. Vieraskielisten määrä on

---

163 Pitkänen V., Saukkonen P., Westinen J. (2019). *Ollako vai eikö olla? Tutkimus viiden kieliryhmän kiinnittymisestä Suomeen*. e2, Raportti 5, 2019. Saatavilla https://e2.fi/publication/135

164 https://www.kotus.fi/kielitieto/kielipolitiikka/ajankohtaista_kielipolitiikasta/miten_vieraskieliset_kiinnittyvat_suomeen.31556.news, 8.10.2019

165 https://www.stat.fi/til/vaerak/2018/vaerak_2018_2019-03-29_tie_001_fi.html, 29.3.2019

kasvanut samaan aikaan 102 678 henkilöllä. Lehdistö[166] kantoi asiasta huolta. Helsingissä[167] lasten määrä on kääntynyt laskuun, niin että päiväkotirakennuksia voidaan jopa joutua purkamaan. Aiemmin arvioitiin, että vuonna 2020 varhaiskasvatukseen tulee 500 lasta enemmän kuin vuonna 2019. Nykytiedon valossa lapsia onkin 1 000 vähemmän. Hedelmällisyys alkoi laskea Helsingissä nopeasti vuoden 2010 jälkeen. Silloin kolmasosa lapsista syntyi alle 30-vuotiaille, nyt enää 22 prosenttia.

Vaikka syntyvyys laskee, monikulttuurisuus lisääntyy. Esimerkkinä voi mainita kirkon toiminnan pääkaupunkiseudulla. Esimerkiksi vuonna 2017 Vantaan seurakunnissa[168] puhuttiin suomen, ruotsin ja saamen lisäksi 54:ää muuta kieltä. Eniten puhutaan venäjää. Tapaninpäivänä 2019 vantaalaisessa Rekolan seurakunnan messussa käytettiin kolmea kieltä: suomea, englantia ja arabiaa.

Mitä kieltä saa puhua koulussa?

Ruotsista kuuluu kummia. Västeråsilaisen Emaus-koulun liikunnanopettaja kielsi kolmea keskenään suomea puhuvaa oppilasta käyttämästä äidinkieltään tunnilla järjestetyllä metsäretkellä lokakuussa 2018.[169] Oppilaiden vanhemmat kantelivat kiellosta koulutoimentarkastuslaitokselle. Kantelussa todetaan, että lasten oikeuksia käyttää äidinkieltään ei kunnioiteta, jos koulu kieltää äidinkielen käytön koulupäivän aikana. Syrjintäasiamies antoi asiasta lausunnon. Siinä todetaan, että suomen puhumisen kieltäneen liikunnanopettajan syrjivästä käytöksestä ei saatu riittävästi kiistatonta näyttöä. Asia raukesi.

Voivatko kielikantelut yleistyä Suomessa? Miettikäämme asiaa hetki. Perusopetuksen lakisääteiset kielet ovat suomi ja ruotsi koulun saaman opetuksenjärjestämisluvan mukaisesti. Monikulttuuristen alueiden koulujen oppilailla on keskenään erilaiset kielitaustat ja -taidot opetuskielessä. Kouluun muodostuu kielellisesti epäyhtenäisiä opetusryhmiä.

Ratkaisua on haettu limittäiskielisistä opetuskäytänteistä. Limittäiskielinen pedagogiikka pyrkii ottamaan oppilaiden erilaisen kielitaustan huomioon niin, että oppilasta kannustetaan käyttämään oppimistilanteessa koko kielellistä repertuaariaan. Ajatuksena on, että monen kielen käyttö ja yksilön kielet osana kaikkea toimintaa edistävät oppimista.

Ajattelutapa poikkeaa koko lailla takavuosien yhdellä kielellä tapahtuvasta opetuksesta ja ainoastaan opetuskielen käytöstä luokassa. Hakematta tulee mieleen kysymyksiä, joihin ei liene yksioikoisia vastauksia. Saako opettaja kieltää oppilaalta opetustilanteessa muun kuin opetuskielen laajan käytön koulun opetuskieleen vedoten? Entäpä jos opettajan opetusnäkemys poikkeaa limittäiskielisestä pedagogiikasta; onko siihen nykykoulussa oikeutus? Asiaa voi tarkastella myös yksittäisen oppilaan näkökulmasta. Voiko oppilas häiriintyä siitä, että

166 https://www.suomenmaa.fi/uutiset/suomen-vakiluku-kasvoi-viime-vuonna-alle-5-000-hengella-ilman-vieraskielisia-oltaisiin-vahvasti-pakkasen-puolella-6.3.491104.092346142d, 11.4.2019
167 https://www.helsinginuutiset.fi/paikalliset/1242864, 3.4.2019
168 https://www.kirkkojakaupunki.fi/-/ruokaa-rukousta-kolmella-kielella-ja-afrikkalaisia-rytmeja-suomen-sudanilaiset-kristityt-juhlivat-joulua-rekolan-kirkossa-vantaalla, 27.12.2019
169 https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006184266.html, 25.7.2019

luokassa käytetään laajasti muuta kuin opetuskieltä? Voiko limittäiskielinen opetus tapauksittain myös heikentää oppimistuloksia?

Murregradu

Se, että opinnäyte kirjoitetaan suomeksi, ei tarkoitakaan aina suomen yleiskielen varieteettia. Tämän opimme Helsingin yliopistossa vuoden 2018 syksynä. Humanistisen tiedekunnan ratkaisu hyväksyä murteella kirjoitettu gradu herätti paljon huomiota. Keskustelun laineet löivät myös vuoden 2019 puolelle. Dekaani **Pirjo Hiidenmaa** kuvasi tiedekunnan hyväksymisprosessia ja kommentoi **Jani Koskisen** kirjoittamaa gradua *Helsingin Sanomissa*. Koskinen piti dekaanin kommentteja epäasiallisina ja henkilöön käyvinä, minkä vuoksi hän kanteli kommenteista yliopiston rehtorille. Dekaani[170] sai rehtorin kirjallisen moitteen Keski-Karjalan savolaismurteella kirjoitetun gradun epäasiallisesta kommentoinnista.

Helsingin Sanomissa julkaistussa mielipidekirjoituksessa[171] puolustettiin murregradua ja murteen käyttöä pidettiin perusteltuna: ”Savolaismurteen käyttö tutkimuksessa ei ole suomalaisen pukema saamelaislakki.” Myös gradun tekijä puolustautui. Hänen mukaansa[172] suomalaisen tutkimuksen murrekäsitys on aikansa elänyt. Murregradu nostaa esiin kansainvälisen aluekielimuotojen tutkimuksen ja suomalaisen murretutkimusperinteen välisen ristiriidan. Ylen artikkeli[173] tiivistää episodin vaiheet.

Meänkielen uusia genrejä

Arviot meänkielen puhujien määrästä vaihtelevat. Puhujia lienee noin 50 000–60 000.[174] Pienten kielten elinvoimaisuuteen liittyy olennaisesti se, miten kieltä voi laajentaa uusille käyttöalueille ja saada sen myötä uusia kielenkäyttäjiä. Kuinka käy vähemmistökielisiltä reggae? Haaparannassa syntynyt, maailman ainoa meänkielinen reggaeyhtye The Meänland julkaisi debyyttialbuminsa lokakuun alussa.[175,176] Yhtyeen musiikki välittää monenlaisia tunnelmia: levy sisältää humoristisia, tunteellisia ja kantaa ottavia kappaleita. Levyllä kuullaan suomen- ja meänkielisten esitysten lisäksi myös saamenkielinen kappale *Gii mun lean* (suomeksi *Kuka olen*). Yhtye syntyi nuorten tornionlaaksolaismiesten ahdistuksesta, jota he kokivat kieli-identiteettinsä ja kielensä aseman myllerryksessä.[177]

---

170 https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000006006750.html, 19.2.2019
171 https://www.hs.fi/mielipide/art-2000005953781.html, 4.1.2019
172 https://www.hs.fi/mielipide/art-2000005956043.html, 6.1.2019
173 https://yle.fi/uutiset/3-10588855, 12.1.2019
174 https://www.kielikello.fi/-/meankieli-yksi-ruotsin-vahemmistokielista
175 https://www.tamperelainen.fi/artikkeli/821557-saamenlippu-levynkannessa-heratti-pahennusta-nyt-meankielista-reggaeta-paasee, 27.11.2019
176 https://www.fum.fi/uutiset/tiettavasti-maailman-ainoa-meankielinen-reggaebandi-julkaisi-debyyttipitkasoittonsa/, 4.10.2019
177 https://yle.fi/uutiset/3-10884263, 21.9.2019

Lapset ovat tärkeä vähemmistökielen käyttäjäryhmä, joka voi taata kielen jatkuvuuden. Kirjailija **Jonna Palovaara** halusi tarjota Tornionjokilaakson lapsille oman lastenkirjan: hän lahjoitti Pellon alakoulun ensimmäisen luokan oppilaille kirjoittamansa meänkielisen kirjan.[178] Kirjassa seikkailee Ruotsissa asuva Pörri-peikko eli Plyppi, joka osaa nykyään useaa kieltä. Palovaara on kirjoittanut jo peräti seitsemän meänkielistä Plyppi-kirjaa.

Elämää suurempi kieli

Kanada on kaksikielinen maa, jonka viralliset kielet ovat ranska ja englanti. Ranskankielinen pariskunta[179] haastoi lentoyhtiö Air Canadan oikeuteen Kanadan kielilain rikkomisesta. Kotimaan lennolla nauhalta soitettava englanninkielinen turvallisuusohje oli yksityiskohtaisempi kuin ranskankielinen. Lisäksi osa matkustamon kylteistä oli kirjoitettu englanniksi suuremmalla fontilla kuin ranskaksi. Turvavyöstä puuttui ranskankielinen teksti kokonaan.

Pariskunta vei asian oikeuteen. Lentoyhtiön puolustuksen mukaan pariskunta tulkitsi Kanadan kielilakia liian kirjaimellisesti. Oikeus ratkaisi tapauksen kuitenkin pariskunnan hyväksi. Air Canada määrättiin maksamaan kanteen esittäjille 21 000 Kanadan dollarin (14 270 euron) korvaukset. Lentoyhtiö lupasi myös vaihtaa koneen kyltit.

Suomi on valtiosäännön mukaan kaksikielinen maa. Vastaavanlaisia kanteita ei tiettävästi ole esitetty Suomessa liikeyrityksen toiminnasta. Jätetäänkö palvelutoimintaan liittyviä kielikanteita oikeuteen vastedes?

Kilpailu äänestäjistä kiihtyy – keskustan vaaliohjelma ranskaksi

Keskusta[180] teki vaaliohjelmastaan ääniversiot yhdellätoista eri kielellä. Puolueen vaalisivuilta löytyvät vaaliohjelman versiot ääneen luettuina aina molemmista kotimaisista englantiin, ranskaan, venäjään, dariin ja punjabiin. Idea monista kieliversioista syntyi, kun puolue päätti lukea ohjelman ääniversioksi vaalisivuilleen.

Eduskuntavaalien tilastoista[181] löytyy kiintoisa yksityiskohta. Äidinkieleltään suomen- tai saamenkielisten osuus valituista oli 92,5 prosenttia, mutta ruotsinkielisten 7,0 prosenttia. Äidinkieleltään ruotsinkielisten osuus valituista ylittää siis ruotsinkielisten osuuden koko väestössä. Vieraskielisten kansanedustajien osuus vastaavasti alittaa vieraskielisten osuuden koko väestössä.

178 https://www.lapinkansa.fi/klapille-meankielinen-satukirja-uhanalaista-kielta/242606, 2.10.2019
179 https://www.bbc.com/news/world-us-canada-49532427, 31.8.2019
180 https://www.suomenmaa.fi/uutiset/keskustan-vaaliohjelmasta-tehtiin-aaniversiot-yhdelletoista-eri-kielelle--naintaipuu-ranska-puoluesihteeri-riikka-pirkkalaiselta-6.3.491033.3c594122ab, 10.4.2019
181 https://aamuset.fi/artikkeli/4561951/Eduskuntavaaleissa+valituista+415+prosenttia+uusia, 29.4.2019

Ketkä pääsevät kieliasiain neuvottelupäiville?

Kieliasiain neuvottelukunta on oikeusministeriön alainen elin, jonka tehtävänä on seurata kielilainsäädännön täytäntöönpanoa ja kielellisten olojen kehitystä. Se järjestää vuosittain kieliasiain neuvottelupäivät kieliryhmille. Suomalaisuuden Liitto kanteli oikeuskanslerille[182] siitä, että se oli jätetty vuonna 2018 kutsumatta kieliasiain neuvottelukunnan vuosittain järjestämille neuvottelupäiville.

Apulaisoikeuskanslerin ratkaisussa todetaan, että neuvottelukunnalla on toiminnassaan tapauskohtaista harkintavaltaa. Tällaista valtaa neuvottelukunnalla on ollut myös neuvottelupäivien osanottajia valitessaan. Harkintavaltaa rajaavat kuitenkin hallintolaissa säädetyt, kaikkia viranomaisia velvoittavat hyvän hallinnon periaatteet, joiden mukaan viranomaisen on muun muassa kohdeltava hallinnossa asioivia tasapuolisesti.

Neuvottelukunnan antamassa selvityksessä esitettiin perusteet neuvottelupäiville valittujen kutsumiselle. Nämä olisi ollut perusteltua kirjata neuvottelukunnan kokouspöytäkirjaan. Suomen kielen kieliryhmän edustajan vaihtaminen perusteluja esittämättä ja kirjaamatta voi helposti herättää epäilyksiä menettelyn tarkoituksesta ja tasapuolisuudesta.

Apulaisoikeuskanslerin sijainen kehotti kieliasiain neuvottelukuntaa kiinnittämään huomiota siihen, että se perustelee ratkaisunsa riittävästi ja kirjaa ne pöytäkirjoihin. Neuvottelukunnan tulee noudattaa tasapuolisuutta ja muita hyvän hallinnon perusteita.

Kieli, koulutus, politiikka

Kielipolitiikasta ei ole kattavaa suomenkielistä yleisesitystä. Katsausvuoden keväällä julkaistiin teos paikkaamaan tätä aukkoa. *Kieli, koulutus, politiikka. Monipaikkaisia käytänteitä ja tulkintoja* (Vastapaino 2019) on yleisesitys suomalaisesta kielipolitiikasta ja sen kytköksistä kielikoulutukseen.[183] Teos tuo näkyviin kielen ja sen käytön muodollisen sääntelyn, mutta kuvaa myös kielipolitiikan muita monitasoisia ja epävirallisia muotoja. Kirjan ovat toimittaneet **Taina Saarinen, Pirkko Nuolijärvi, Sari Pöyhönen** ja **Teija Kangasvieri**.

Vake tekoälyä kehittämässä

Valtion kehitysyhtiö Vake käynnisti toukokuussa 2019 suomenkielisen tekoälyn kehittämisohjelman.[184] Laitteita käytetään ja ohjaillaan puheäänen avulla entistä enemmän. Puheesta on tulossa merkittävä käyttöliittymä. On arvioitu, että esimerkiksi Google-hauista tehtäisiin yli puolet puheohjattuina jo vuonna 2020. Kotitalouksissa tulee olemaan lähes 100 miljoonaa älykaiutinta vuonna 2020. Vaken suomenkielisen tekoälyn kehittämisohjelman tavoitteena on

182 https://www.okv.fi/fi/ratkaisut/id/1180/, 9.4.2019
183 https://www.epressi.com/tiedotteet/kustannustoiminta/kieli-koulutus-politiikka.-tervetuloa-julkistamistilaisuuteen.html, 20.5.2019
184 https://www.tekniikkatalous.fi/uutiset/aanesta-tulossa-merkittava-kayttoliittyma-miten-kay-suomen-kielen-kuluttajat-jaavat-ulkopuolelle/78178ffe-7f1a-31ba-8765-9dcc2034d624, 15.5.2019

mahdollistaa se, että suomen kieltä voitaisiin käyttää valtakielten rinnalla tekoälysovelluksissa. Ensimmäisessä projektissa pyritään synnyttämään suomenkielisiä kieliresursseja, kuten ohjelmakirjastoja, valmiita kielimalleja sekä koulutusmateriaalia.

Äänikirjojen väärinkäyttöä

Käytetäänkö äänikirjoja väärin − ja peräti ilmaiseksi? Celia[185] on saavutettavan kirjallisuuden ja julkaisemisen asiantuntijakeskus, joka kuuluu opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalaan. Sen tavoitteena on tukea lukemisen ja oppimisen yhdenvertaisuutta. Celia tuottaa ja välittää saavutettavassa muodossa olevaa kirjallisuutta yhteistyössä kirjastojen ja kustantajien kanssa. Tyypillisiä tuotteita ovat ääni- ja pistekirjat.

Celian äänikirjakokoelma[186] sisältää yhteensä 45 000 suomen- ja ruotsinkielistä äänikirjaa. Suomenkielisiä kirjoja on noin 33 000 eli kolmeneljäsosaa. Ruotsinkieliseen kokoelmaan puolestaan kuuluu noin 10 300 äänikirjaa. Niistä noin 3 400 eli kolmasosa on luettu suomenruotsiksi.

Celian kirjoja voivat käyttää kaikki, joille tavallisen kirjan lukeminen on lukivaikeuden, sairauden, vamman tai vastaavan syyn vuoksi vaikeaa. Maksuttoman äänikirjapalvelun käyttö on ilmaista erityisryhmille. Lehtitietojen[187] mukaan kustantajat manaavat palvelua. Miksi ostaa uusi kirja, jos sen saa Celiasta ilmaiseksi äänikirjana? Saadakseen tunnukset äänikirjoja tuottavaan Celiaan pitäisi olla lukemista haittaava vamma. Sääntöjä arvellaan rikottavan: tunnusten saamiseksi riittää ”pelkkä maitoallergia”.

Rapolan 1800-luvun sanasto

Kotimaisten kielten keskus julkaisi **Martti Rapolan** keräämän 1800-luvun sanaston.[188,189,190] Vanhan kirjasuomen ja suomen murteiden tutkijana ansioitunut Martti Rapola (1891–1972) kokosi 1800-luvun kirjasuomesta laajan aineiston, jonka hän järjesti sanamerkitysten mukaan. Näistä 1930–1950-luvuilla tehdyistä poiminnoista syntyi Rapolan 1800-luvun sanakokoelma, joka käsittää kaikkiaan 44 000 sanalippua. Rapola hyödynsi aineistoaan monissa 1940–1950-luvuilla julkaisemissaan artikkeleissa ja vuonna 1960 painetussa valikoimassa *Sanojemme ensiesiintymiä Agricolasta Yrjö-Koskiseen*, joka nimensä mukaisesti sisältää vain kirjasuomeen vakiintunutta sanastoa. Verkossa julkaistava aineisto pohjautuu alkuperäisiin sanalippuihin, jotka on valikoiden toimitettu tietokannaksi. Tietoja esitetään kaikkiaan 5 600 sanasta, jotka jakautuvat 1 070 käsitteeseen. Julkaistu kokoelma muodostaa noin neljänneksen alkuperäisestä aineistosta.

---

185 https://www.celia.fi/
186 Tässä kappaleessa esitetyt tiedot on saatu Celian asiakaspalvelusta, sähköpostiviesti 18.6.2020
187 https://www.hs.fi/paivanlehti/18082019/art-2000006205261.html, 18.8.2019
188 https://sanat.csc.fi/wiki/Rapolan_1800-sanasto
189 Lauerma P. (2019. Laaja aineisto 1800-luvun uudissanoista avautunut. *Kielikello* 3/2019. Saatavilla https://www.kielikello.fi/-/laaja-aineisto-1800-luvun-uudissanoista-avautunut
190 https://www.kotus.fi/nyt/kotus-vinkit/kotus-vinkit_2019/tutustu_teeskelijaan!.30878.news, 13.8.2019

RUOTSIN KIELI

SISÄLTÖ

Ruotsin kieli

Yli miljoona suomalaista osaa ruotsia vähintään hyvin 51

Toinen kotimainen kieli yhteiseksi aineeksi ylioppilastutkintoon 53

Kielilähettiläät 56

Liian pieni poliisi 57

Suomi.fi ruotsiksi? 59

Ruotsia Kuopiossa 60

Ruotsinkielisten koulujen taipaleita 62

- Lahden ruotsinkielinen koulukeskus aloitti toimintansa
- Varkauden ruotsinkielinen koulu lakkautettiin
- Salon ruotsinkielinen koulu jatkaa vain
- Tornion ja Haaparannan yhteinen kielikoulu 30 vuotta
- Hyvinkään ja Hämeenlinnan ruotsinkieliset koulut
- Helsinkiin suunnitteilla Nordiska Skolan

Ruotsi koulutuksessa 73

- Helsingin ruotsinkielisen varhaiskasvatuksen resurssiongelmat

Ruotsinkielisen varhaiskasvatuksen ja koulutuksen tarpeet selvitetään
Kielikylpyä vai ei?
Koululaisoopperaa ruotsiksi
Kyökkiruotsia
Roolit nurinpäin – lapset opettavat aikuisille ruotsia
Vantaa lisää ruotsin opetusta
Ruotsinkieliset lukiot menestyvät lukiovertailussa
Yliopisto-opiskelijoiden ruotsin kielen taito rapistuu vuosi vuodelta

Terveyspalveluiden ruotsi **80**
HUS tavoittelee toimivaa kaksikielisyyttä
Turunmaan sairaala osaksi Tyksiä
Laaja ruotsinkielinen päivystys sittenkin Vaasaan
Vaasaan on vaikea saada ruotsia taitavia lääkäreitä
Käypä hoito -suositukset ruotsiksi

Taide ja ruotsi **84**
Åbo Svenska Teater monikielisyyden edelläkävijänä
Mitä on ruotsalainen kuorosointi?
Ruotsinkielinen kulttuurikritiikki alamäessä

Poimintoja **86**
Onko ruotsin kieli kunnan menestysresepti?
Ruotsinkieliset muuttavat ulkomaille suomenkielisiä innokkaammin
Finnpausen-hanke
Kaksikielisiä hätäkeskuspäivystäjiä
Radiouutiset selkoruotsiksi

Yli miljoona suomalaista osaa ruotsia vähintään hyvin

Kuinka moni suomalainen osaa ruotsia? Olen pohtinut asiaa muun muassa esitelmiä varten ja lausunut arvion ruotsin kielen taitoisten määrästä maassamme: Suomessa on äidinkieleltään ruotsinkielisten lisäksi puolisen miljoonaa ihmistä, jotka osaavat hyvin ruotsia. Näyttää siltä, että olen mitä ilmeisimmin arvioinut tilanteen väärin.

Taloustutkimus[191,192] selvitti Ylen toimeksiantona, millaiseksi suomalaiset arvioivat ruotsin kielen taitonsa ja kuinka hyödyllisenä he pitävät ruotsin kielen osaamistaan. Tutkimuksessa selvisi, että 15 prosenttia muista kuin ruotsin äidinkielekseen ilmoittavista vastaajista arvioi ruotsin kielen taitonsa erinomaiseksi tai hyväksi. Ruotsia äidinkielenään puhuvia on noin 5 prosenttia maamme väestöstä. Näin muodoin ruotsia vähintään hyvin osaavia on noin 20 prosenttia väestöstä. Yhteensä 45 prosenttia vastaajista arvioi ruotsin kielen taitonsa vähintään tyydyttäväksi. Toinenkin ääripää erottuu selvästi: peräti neljäsosa vastaajista (26 prosenttia) ilmoitti, ettei osaa ruotsia käytännössä lainkaan.

Maakuntien väliset erot kielitaidossa ja asenteissa ruotsin kielen hyödyllisyyttä kohtaan ovat suuria, niin kuin ennakoltakin saattoi arvata. Toisaalta vastaavanlaisia isoja eroja on myös maakuntien sisällä, esimerkiksi kaupunkien ja maaseudun välillä. Uudellamaalla 63 prosenttia väestöstä piti ruotsin kielen taitoa vähintään melko hyödyllisenä. Itä- ja Pohjois-Suomen asukkaista vain 37 prosenttia kokee hyötyvänsä ruotsin kielestä tai uskoo ruotsin kielen taidon ylipäänsä tuovan hyötyä.

Helsingin, Espoon, Kauniaisten ja Vantaan ei-ruotsinkielisistä asukkaista peräti 25 prosenttia arvioi osaavansa ruotsia vähintään hyvin. Turussa ja Tampereella 21 prosenttia ei-äidinkielisistä asukkaista osaa ruotsia vähintään hyvin. Muualla maassa osuus on selvästi pienempi. Esimerkiksi alle 50 000 asukkaan kaupungeissa ja kunnissa vähintään hyvin ruotsia taitavia on 12 prosenttia väestöstä. Tutkimus vahvisti jo aiemmin havaitun vastaavuuden kielitaidon ja siitä koetun hyödyn välillä: kielitaidosta koettu hyöty korreloi vahvasti sen kanssa, miten hyvin vastaaja osaa kieltä.

Arvioikaamme ruotsin osaajien määrää Suomen väestössä edellä kuvatun tutkimuksen tietojen perusteella. Vuoden 2019 väestötietojen[193] nojalla pyöristämme Suomen väkiluvuksi 5 525 000 henkeä ja vähennämme siitä ruotsin väestötietojärjestelmässä äidinkielekseen ilmoittaneiden määrän 288 000 henkeä. Niputamme havainnollisuuden vuoksi yhdeksi joukoksi ne kielenpuhujat, joiden äidinkieli ei ole väestötietojärjestelmässä ruotsi (5 237 000). Saamme näiden lukujen perusteella hyvin tai erinomaisesti ruotsia taitavien, ei-äidinkielisten määräksi Suomessa noin 785 000 henkeä (= 15 prosenttia väkimäärästä eli 5 237 000:sta). Suomen väestössä on arviolta yli miljoona ihmistä, jotka osaavat ruotsia vähintään hyvin (= äidinkieliset 288 000 + ei-äidinkieliset 785 000).

---

191 https://docs.google.com/spreadsheets/d/1pnCaWTPvsT_cpNzQsQ6gVuNdiuAPdA17Gwpi9lCixb4/edit#gid=259553690

192 https://yle.fi/uutiset/3-10898922, 5.8.2019

193 Tilastokeskuksen väestötietokanta. Saatavilla http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/

Se, että maassamme on näin paljon ruotsia taitavia, voi yllättää monet. Yhteiskunnallisessa keskustelussa ruotsin kieltä hyvin taitavien kielellinen potentiaali jää pimentoon. Pohdinta on jumiutunut kouluruotsin asemaan sen sijaan, että nähtäisiin mahdollisuuksia saada ruotsin kielen taito laajaan käyttöön yhteiskunnassamme.

Toisaalta ruotsin kielen kouluopetus saa tutkimustuloksista runsaasti pohdittavaa. Pistää silmään, että 26 prosenttia vastaajista ilmoitti, ettei osaa ruotsia käytännössä ollenkaan (noin 1 362 000 henkeä). Alle 50 000 asukkaan kaupungeissa ja kunnissa peräti 31 prosenttia vastaajista ilmoitti, ettei osaa ruotsi lainkaan. Erittelemättä vastaajien ikäjakaumaa ruotsia osaamattomien määrä on kovin suuri siihen nähden, että ruotsin kieli on perusopetuksessa kaikille yhteinen aine. Päteekö sama muihin oppiaineisiin? Läpäiseekö yli neljäsosa ikäluokasta koulun niin, ettei ole omaksunut oppimäärästä mitään?

Toinen kotimainen kieli yhteiseksi aineeksi ylioppilastutkintoon

Toisen kotimaisen kielen suorittamisen pakollisuudesta ylioppilastutkinnossa luovuttiin vuonna 2005. Toisen kotimaisen kielen asema tutkinnossa palasi keskusteluun kevään 2019 hallitusneuvotteluissa. Pääministeri Antti Rinteen hallitusohjelmaan[194] kirjattiin lausuma (s. 168): ”Hallitus asettaa tavoitteeksi toisen kotimaisen kielen palauttamisen pakolliseksi ylioppilaskirjoituksessa.” Mediassa esitettyjen tietojen mukaan tekstinkohta haki muotoaan hallitusneuvottelujen aikana. Yle[195] uutisoi, että hallitusneuvotteluissa kesäkuun ensimmäisenä viikonloppuna 31.5.−2.6. hallitusohjelman kirjaus olisi muuttunut seuraavalla tavalla:

> Perjantain luonnoksessa todetaan vielä ykskantaan, että ”palautetaan toinen kotimainen kieli pakolliseksi aineeksi ylioppilastutkinnossa”. Valmiissa hallitusohjelmassa muotoilu on muuttunut ja nyt puhutaan enää tavoitteesta. ”Hallitus asettaa tavoitteeksi toisen kotimaisen kielen palauttamisen pakolliseksi ylioppilaskirjoituksessa”, kuuluu kirjaus nyt.

Hallitusohjelman kirjaus toisen kotimaisen kielen palauttamisesta ylioppilastutkintoon kiinnosti mediaa. Tavoite sai mediassa ristiriitaisen vastaanoton.[196,197,198,199,200,201,202,203,204,205,206] Lukion opettajienkin näkökannat vaihtelivat.[207,208,209] Lukiolaisten liitto[210] pöyristyi hallitusohjelman kirjauksesta. Sen mukaan pakollisen kokeen lisääminen on ristiriidassa ylioppilastutkinnon ja korkeakoulujen opiskelijavalintojen uudistamisen kanssa. Liiton mielestä uusi pakollinen koe myös pahentaa lukiolaisten jaksamisongelmia. Suomalaisuuden liiton[211] mukaan ”hallitus lietsoo kielikiistaa”.

---

194 http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161662
195 https://yle.fi/uutiset/3-10814706, 4.6.2019
196 https://www.iltalehti.fi/politiikka/a/ba8caa62-e787-4413-b3fa-bc9e3bb348f9, 1.6.2019
197 https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006128285.html, 1.6.2019
198 https://www.helsinginuutiset.fi/artikkeli/775477-pakkoruotsi-sai-lukiolaisten-liiton-poyristymaan-soininvaarakin-arahti-somessa-ita, 3.6.2019
199 https://www.aamulehti.fi/a/9459cec6-0518-47c8-8f00-2f204bccdfc9, 3.6.2019
200 https://www.kaleva.fi/uutiset/oulu/tynkkynen-tyrmistyi-tavoitteesta-palauttaa-ruotsi-kirjoituksiin-pakolliseksi-aineeksi-sapettaa-alyttoman-paljon/821302/, 3.6.2019
201 http://aksa.fi/aanekosken-lukion-rehtori-hallitusohjelman-pakkoruotsikirjauksesta-lukiolaiset-politiikan-pelinappuloine/, 4.6.2019
202 https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000006129459.html, 3.6.2.2019
203 https://www.is.fi/politiikka/art-2000006131798.html, 5.6.2019
204 https://www.is.fi/paakirjoitus/art-2000006132298.html, 5.6.2019
205 https://www.hs.fi/paivanlehti/05062019/art-2000006131012.html, 5.6.2019
206 https://www.uusisuomi.fi/uutiset/linjaus-pakollisesta-ruotsista-hammentaa-myos-keskustassa-tama-ei-ole-mikaan-pikkuasia/850b05ee-aaf6-38d6-9aac-41cf1dfba978, 5.6.2019
207 https://yle.fi/uutiset/3-10812242, 2.6.2019
208 https://www.hameensanomat.fi/kanta-hame/ruotsin-kielen-palauttaminen-ylioppilaskokeiden-pakolliseksi-aineeksi-ei-saanut-hameenlinnassa-kannatusta-931637/, 6.11.2019
209 https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006130507.html, 4.6.2019
210 https://lukio.fi/lukiolaiset-hallitusohjelman-koulutuspaatokset-lisaavat-lukiolaisten-paineita/, 3.6.2019
211 https://www.verkkouutiset.fi/tuleva-hallitus-lietsoo-kielikiistaa/, 4.6.2019

Vihreiden entinen puheenjohtaja ja kansanedustaja **Osmo Soininvaara**[212,213] paheksui hallituksen aikeita. Hän toi esiin sukupuolinäkökulman, jonka mukaan ”nyt uhrattiin Itä-Suomen pojat, jotka reputtavat muiden puolesta”. Kansanedustaja **Mia Laihon**[214] mukaan lukiosta tulee mahdoton osalle nuorista.

Toisen kotimaisen kielen valinnaisuus ylioppilastutkinnossa koskee koulun opetuskielen mukaan suomea tai ruotsia. Ruotsin kielen näkökulmasta[215] ongelmaksi voi koitua se, etteivät ruotsinkielisen koulun oppilaat kirjoita ylioppilaskirjoituksissa suomen kieltä.

Oikeusministeri **Anna-Maja Henriksson** (r.) nosti esiin sen, että ruotsin kielen kirjoittajien määrät ovat laskeneet huolestuttavasti, minkä tähden muutos tarvitaan.[216] Kielipolitiikan vuosi 2018 -katsauksessa[217] käsiteltiin ruotsin kielen ylioppilaskoetta ja esitettiin tilastotietoa suomenkielisessä lukiossa ruotsin kielen kirjoittaneiden kokelaiden määristä vuoden 2004 lukiouudistuksen jälkeen (s. 39−40). Kehityssuunta osoittaa, että jos ruotsin kielen kirjoittajien määrä suomenkielisessä koulussa vähenee samaa tahtia kuin tähän saakka, kokelaita ei juuri ole parinkymmenen vuoden päästä.

Vai onko ruotsin kielen kirjoittajien määrän lasku suomenkielisessä koulussa sittenkin pysähtynyt? Lehtitietojen[218,219] mukaan ruotsin kielen suosio ylioppilaskirjoituksissa on hienoisessa nousussa. Kevään 2019 ylioppilaista toisen kotimaisen kirjoitti 51,8 prosenttia. Keväällä 2018 osuus oli 49,3 prosenttia. Vuoden 2017 ylioppilaista ruotsin kielen kokeen suoritti 48,7 prosenttia. Vuoden 2020 kokonaissaldo tiedetään toki vasta syksyn 2020 ylioppilaskirjoitusten jälkeen. On mahdollista, ettei ruotsin kielen kirjoittajien määrä vähenekään entiseen tahtiin vaan jää sahaamaan 50 prosentin tienoille. Tilastojen perusteella vuodesta 2018 nykyhetkeen ruotsin kielen suoritusten määrän väheneminen on jonkin verran tasaantunut, jos vauhtia vertaa vuosiin 2008−2017.[220]

Opetusministeri **Li Andersson** (vas.) maltillisti keskustelua toisen kotimaisen kielen asemasta ylioppilastutkinnossa.[221,222] Hänen mukaansa äkillisiä kielikoulutuspoliittisia muutoksia ei ole tulossa, sillä eduskunta sääti edellisen hallituksen esityksen mukaisesti uudesta ylioppilastutkinnosta keväällä 2019. Ministeri arvioi, että ruotsin kielen ylioppilaskokeen aseman tarkastelussa on otettava huomioon laissa esitetty ylioppilastutkintorakenteen muutos. Tutkinnon vaatimustasoa nostettiin niin, että yhteisiä kirjoitettavia aineita on neljän sijasta viisi.[223]

---

212 https://www.verkkouutiset.fi/osmo-soininvaara-nyt-uhrattiin-ita-suomen-pojat/, 2.6.2019
213 https://www.is.fi/kotimaa/art-2000006129354.html, 3.6.2019
214 https://www.verkkouutiset.fi/mia-laiho-lukionkaynnista-tulee-osalle-mahdotonta/, 3.6.2019
215 https://www.helsinginuutiset.fi/artikkeli/775555-hs-henriksson-on-huolissaan-ruotsinkielisista-jotka-eivat-kirjoita-suomen-kielta, 3.6.2019
216 https://www.aamulehti.fi/a/8cc279fb-41e9-4db2-a6cd-258c9b0129a7, 23.7.2019
217 https://www.kotus.fi/files/6816/Kielipolitiikan_vuosi_2018.pdf
218 https://www.ess.fi/paikalliset/51143, 30.5.2019
219 https://www.vantaansanomat.fi/artikkeli/774728-uutissuomalainen-toisen-kotimaisen-suosio-lievassa-nousussa-opiskelijat-uskovat, 30.5.2019
220 Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2018, taulukko 2 s. 39; https://www.kotus.fi/files/6816/Kielipolitiikan_vuosi_2018.pdf
221 https://yle.fi/uutiset/3-10878058, 15.7.2019
222 https://www.iltalehti.fi/politiikka/a/70dbbb03-38ba-4a0a-a785-7003d9600812, 6.6.2019
223 https://minedu.fi/-/ylioppilastutkinto-uudistuu-jatkossa-kaikki-opiskelijat-kirjoittavat-vahintaan-viisi-ainetta, 15.11.2018

Opetusministerin mukaan ensin selvitetään, mihin uudistus johtaa ja miten toisen kotimaisen kielen palauttaminen kirjoitettavaksi aineeksi vaikuttaisi esimerkiksi koulutukselliseen tasa-arvoon.

Kerrattakoon vielä ylioppilastutkintoa koskeva nykyinen lainsäädäntö. Edellisen hallituksen valmistelema laki ylioppilastutkinnosta (502/2019)[224] tuli voimaan 1.8.2019. Ylioppilastutkintoa koskeva muutos koskee käytännössä syksyllä 2020 aloittavia lukiolaisia. Lain kymmenennen pykälän ensimmäinen momentti kuuluu seuraavasti: ”Ylioppilastutkintoa suorittavan kokelaan on suoritettava viisi koetta, joihin sisältyy äidinkielessä ja kirjallisuudessa järjestettävä koe sekä kokelaan valinnan mukaan vähintään kolme koetta ryhmästä, johon kuuluvat matematiikassa, toisessa kotimaisessa kielessä, vieraassa kielessä ja reaaliaineessa järjestettävä koe.”

Lukioruotsi on mielipidekirjoitusten ja kolumnien kestosuosikki. Kirjoittelu on polarisoitunutta; se sisältää usein kiivaitakin kannanottoja toisen kotimaisen kielen opiskelun puolesta tai sitä vastaan. Toisen kotimaisen kielen kokeen palauttamisesta ylioppilastutkintoon keskusteltiin arvattavasti erityisen vilkkaasti.[225,226,227,228,229,230,231,232,233,234,235,236,237,238,239]

---

224 Laki ylioppilastutkinnosta (502/2019). Saatavilla https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2019/20190502?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=laki%20ylioppilastutkinnosta

225 https://ilkkapohjalainen.fi/mielipide/yleisolta/lukijoilta-pohjalaisen-tietopohja-ruotsin-kielesta-on-vajavainen-1.3048703, 9.8.2019

226 https://ilkkapohjalainen.fi/mielipide/yleisolta/lukijoilta-pakkoruotsi-ei-kuulu-tahan-aikaan-1.3052428, 13.8.2019

227 https://ilkkapohjalainen.fi/mielipide/yleisolta/lukijoilta-onko-pakko-jos-ei-taho-1.3052427, 13.8.2019

228 https://www.aamulehti.fi/a/19569214-9223-4f0c-88b3-4b0366f5b599, 15.8.2019

229 https://www.tamperelainen.fi/blogi/793669-ruotsin-tarkeydesta, 20.8.2019

230 https://ilkkapohjalainen.fi/mielipide/yleisolta/lukijoilta-kielipolitiikka-aina-vain-huonompaan-suuntaan-1.2997806, 19.6.2019

231 https://www.aamulehti.fi/a/5b83ecbd-1074-43f3-b5fc-e18312c35617, 8.6.2019

232 https://ilkkapohjalainen.fi/mielipide/yleisolta/lukijoilta-pakkoruotsi-ei-kuulu-tahan-aikaan-1.3052428, 13.8.2019

233 https://www.hameensanomat.fi/kanta-hame/hallitus-tahtoo-pakkoruotsin-takaisin-768223/, 9.6.2019

234 https://lansi-savo.fi/mielipide/lukijalta/b1b9d964-3da4-4c5a-8937-b514aa4f8ee8, 11.10.2019

235 https://www.hs.fi/paivanlehti/05062019/art-2000006131094.html, 5.6.2019

236 https://kouvolansanomat.fi/mielipide/lukijalta/9c68d2de-842c-4e17-9284-2b488d93ddf2, 14.4.2019

237 https://www.is.fi/taloussanomat/art-2000006134560.html, 8.6.2019

238 https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/uuden-hallituksen-tavoitteena-on-palauttaa-ruotsin-ylioppilaskoe-pakolliseksi-osa-nuorista-vaihtaa-nyt-aidinkielensa-valttaakseen-kokeen/7438150, 6.6.2019

239 http://aksa.fi/aanekosken-lukion-rehtori-hallitusohjelman-pakkoruotsikirjauksesta-lukiolaiset-politiikan-pelinappuloine/, 4.6.2019

Kielilähettiläät

Huhtikuussa 2019 Kansalliskielet-yhdistys toi julkisuuteen uuden toimintamallin: Kielilähettiläät-hankkeessa motivoidaan suomenkielisiä ruotsin kielen opiskeluun.[240,241] Kielilähettiläät ovat äidinkieleltään suomenkielisiä, jotka kertovat yleisölle oman inspiroivan tarinansa ruotsin kielen omaksumisesta. He kiertelevät eritoten kouluissa kertomassa, miksi ruotsin kieli on tärkeä. Kielilähettiläs valottaa vierailullaan, kuinka oppi ruotsin kielen ja millä tavalla kielitaito on muokannut elämää ja työmahdollisuuksia.

Kielilähettiläät-hanke sai alkunsa jo kesällä 2018, kun Kansalliskielet ry sai sitä varten kolmen vuoden rahoituksen Svenska kulturfondenin Hallå!-ohjelmasta.[242] Toimintaa alettiin suunnitella voimallisemmin vuoden 2018 syksyllä, jolloin myös toteutettiin ensimmäiset kielilähettiläiden vierailut kouluihin. Ennen virallista aloitusta huhtikuussa 2019 oli tehty 20 pilottikouluvierailua, ja vierailuja toteutettiin keväällä 2019 vielä 58 ennen koulujen kesälomia. Syyskuun 2019 alkuun mennessä vierailuja ehdittiin järjestää yli 100, ja loppuvuodeksi oli sovittu lähes 100 uutta. Projektin tavoitteena on tehdä yli 300 vierailua ympäri Suomen vuoden 2021 loppuun mennessä yhteensä noin 50 kielilähettilään voimin.

Kielilähettiläät toimivat esimerkkeinä siitä, että toiminnallisen kielitaidon hankkiminen kannattaa. Kielitaidon hyödyt konkretisoituvat. Kielilähettiläs tarinallistaa ruotsin kielen omaksumista ja hänen omakohtaiset kokemuksensa motivoivat kielen opiskeluun uudella tavalla.[243] Oululaislähtöinen kielilähettiläs[244] ohjeistaa: ”Ruotsi ei ole rakettitiedettä. On otettava härkää sarvista ja uskallettava puhua.” Siinäpä se pelkistetysti.

240 https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-syyskuu-2019/kielilahettilaat-tuovat-tarinoillaan-inspiraatiota-ja-motivaatiota-oppitunneille, 11.9.2019

241 https://www.kieliverkosto.fi/fi/ajankohtaista/news/kielilahettilaat-inspiroivat-aivan-uudella-tavalla-sprakambassadorerna-inspirerar-pa-helt-nytt-satt

242 https://www.kulturfonden.fi/om-svenska-kulturfonden/halla-strategiskt-program-for-ett-flersprakigt-finland-2018-2021/

243 https://www.hameensanomat.fi/kanta-hame/pertti-torstila-ei-viela-hameenlinnan-lyseossa-ymmartanyt-mika-merkitys-kielitaidolla-voi-olla-ruotsin-kielesta-tuli-tarkea-tyokalu-pitkalla-diplomaatin-uralla-533760/, 28.1.2019

244 https://www.kaleva.fi/uutiset/oulu/ruotsi-ei-ole-rakettitiedetta-tartu-harkaa-sarvista-ja-puhu-opastaa-oululaislahtoinen-kielilahettilas-seppo-maatta/830113/, 12.11.2019

Liian pieni poliisi

Turvallisuusviranomaisten virkamerkit uusittiin vuoden 2018 joulukuussa. Virkamerkissä esitetään sana ”virkamerkki” ja kortinhaltijan ammattinimike kolmella kielellä: suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi. Uudessa merkissä ammattinimikettä ilmaisevien sanojen kirjasinten koot vaihtelevat niin, että suomenkieliset sanat ovat suurella, kun taas ruotsin- ja englanninkieliset sanat on painettu selvästi pienemmällä kirjasinkoolla. Ruotsin- ja englanninkieliset sanat on kirjoitettu samankokoisilla kirjaimilla.

Poliisin vanha ja uusi virkamerkki. Kuvankaappaus oikeusasiamiehen ratkaisusta.[245]

Kortin nimeä ja ammattinimikettä ilmaisevien ruotsinkielisten sanojen pienempi kirjasinkoko herätti ärtymystä: asiasta kanneltiin eduskunnan oikeusasiamiehelle. Media[246,247,248,249] kiinnostui tapauksesta laajasti. Oikeusasiamiehen ratkaisu[250] saatiin marraskuussa 2019.

Oikeusasiamies **Petri Jääskeläinen** toteaa ratkaisussaan, että aiemmissa korteissa viranomaisen ja kortin nimi oli esitetty kaikilla kolmella kielellä samankokoisilla kirjaimilla. Uudistetuissa korteissa viranomaisen ja kortin nimi ovat ruotsiksi huomattavasti pienemmällä kirjasinkoolla kuin suomeksi. Ruotsin kieli on Jääskeläisen mukaan käytännössä rinnastettu vieraaseen kieleen, koska teksti on ruotsiksi ja englanniksi samankokoista.

Oikeusasiamies huomautti ratkaisussaan siitä, etteivät poliisin, tullin, rajavartiolaitoksen ja pelastusviranomaisten käyttöön ottamat henkilökunnan virkamerkit ja henkilökortit täytä viranomaisten kielellisiä velvoitteita. Ruotsin kieltä ei saa syrjiä esimerkiksi siten, että ruotsiksi kirjoitettu teksti on selvästi pienempää kuin suomeksi kirjoitettu.

Valtion viranomaisen (esim. ministeriön, viraston, laitoksen) viestinnässä on edelleen tavallista, että ruotsinkielinen nimi kirjoitetaan suomea pienemmällä kirjasinkoolla. Asian voi

245 https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/6446/2018
246 https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006313705.html, 19.11.2019
247 https://www.lansivayla.fi/artikkeli/819339-uudet-virkamerkit-rikkovat-kielilakia-katsoo-oikeusasiamies-polis-printattu-liian, 19.11.2019
248 https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/poliisin-virkamerkissa-lukee-polis-pienemmalla-kuin-poliisi-oikeusasiamies-loukkaa-ruotsin-kielen-yhdenvertaisuutta/7630524, 19.11.2019
249 https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/f6c9c124-1396-44ca-afa5-cb19c3de73fa, 19.11.2019
250 https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/6446/2018, 1.11.2019

havaita helposti esimerkiksi julkishallinnon verkkosivuja selaamalla. Toivottavasti tämä oikeusasiamiehen ratkaisu tuo viranomaisviestintään sellaisen muutoksen, että suomen- ja ruotsinkieliset nimet saavat yhdenmukaisen visuaalisen ilmeen.

Suomi.fi ruotsiksi?

Suomi.fi-portaalilla[251,252] ei ole ruotsinkielistä verkkotunnusta. Yksityishenkilö kanteli asiasta oikeusasiamiehelle vuonna 2018. Oikeusasiamiehen ratkaisu asiaan saatiin katsausvuoden syksyllä.

Portaalia ylläpitävä Väestörekisterikeskus kuuluu valtionvarainministeriön hallinnonalaan, ja ministeriö antoi selvityksen verkko-osoitteen käytön periaatteista oikeusasiamiehen pyynnöstä. Ministeriö totesi vastauksessaan, että *Suomi.fi*-nimessä sanaa *Suomi* käytetään tavaramerkin tavoin eikä kyse ole Suomesta valtiona. Koska portaali on brändinimi, sanaa ei tarvitse kääntää.

Ministeriön mukaan nimi on vakiintunut ja tunnettu. *Suomi.fi*-verkkotunnus rekisteröitiin vuonna 2000. Yhden tunnuksen käyttöä perustelee myös se, että kahden erillisen verkkopalvelun ylläpitäminen aiheuttaisi merkittäviä lisäkustannuksia ja teknisiä pulmia sekä vaatisi lisää resursseja.

Oikeusasiamies toteaa ratkaisussaan, ettei Väestörekisterikeskuksen menettely portaalin nimeämisessä riko lakia.[253] Portaalin nimi *Suomi.fi* ei riko ruotsinkielisten kielellisiä oikeuksia. Oikeusasiamies viittaa aiempaan ratkaisuunsa viranomaisten verkko-osoitteiden nimistä.[254] Lainsäädännössä ei ole mainintaa siitä, millaisia viranomaisten verkko-osoitteiden kuuluu olla. Tämän periaatteen mukaisesti esimerkiksi ulkoministeriön varhemmin käytössä ollutta englannin kieleen perustuvaa verkko-osoitetta *formin.fi* ei voitu pitää varsinaisesti lainvastaisena. Todettakoon, että ulkoministeriö käyttää nykyisin verkko-osoitetta *um.fi*, joka on ministeriön lyhenne molemmilla kansalliskielillä. Suojelupoliisilla eli supolla (verkko-osoite *supo.fi*) ei myöskään ole ruotsinkielisestä lyhennesanasta tehtyä verkkotunnusta (*skyddspolisen, skypo*).[255]

Oikeusasiamies on kuitenkin painottanut ratkaisuissaan sitä, että kaksikielisen viranomaisen tulee kiinnittää huomiota verkkotunnusten nimeämiseen. Uusien tunnusten nimeämisessä tulee pyrkiä siihen, että varsinkin kokonaisista suomen- ja ruotsinkielisistä viranomaisen nimeen perustuvista sanoista muodostettavat verkko-osoitteet ovat sekä suomeksi että ruotsiksi. Sama koskee periaatteessa myös lyhennesanoista muodostettuja verkko-osoitteita.

---

251 https://www.tivi.fi/uutiset/suomifi-verkkotunnusta-ei-ole-ruotsiksi-kansalainen-teki-valituksen-nain-ratkaisi-oikeusasiamies/17d80e6a-01c1-4295-96d3-d02995890e2f, 21.10.219

252 https://www.tekniikkatalous.fi/uutiset/portaalin-tunnusta-ei-ole-ruotsiksi-kansalaiselta-kantelu-haittaa-ruotsinkielisten-kayttajien-kielellisten-oikeuksien-toteutumista/89b9c49b-d775-4c4d-8a10-3b229dc60aba, 22.10.2019

253 https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/1520/2018, 4.10.2019

254 https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/3802/2007, 22.8.2008

255 https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/5513/2016, 15.12.2017

Ruotsia Kuopiossa

Englanti syö suomea liike-elämän palvelujen kielenä. Muun muassa ravintolapalveluiden englanninkielistymisestä on keskusteltu vilkkaasti viime vuosina.[256] Mutta ruotsin kieli on vielä tiukemmalla. Kuulostaako seuraavanlainen keskustelu tutulta nyky-Suomessa?

> – Kan jag få en kopp kaffe?
> – Sorry, can you speak English?

Kuopiossa ainakin. Ruotsissa syntynyt ja koulunsa käynyt kuopiolainen **Gunnar Puhakka** on käynyt äskeisen keskustelun monta kertaa. Savossa[257] ei voi tilata edes kahvia ruotsiksi, puhumattakaan ruotsin käytöstä muissa palveluissa. Puhakka käyttää asiointikielenään suomea, mutta ne kerrat, jolloin hän on yrittänyt asioida äidinkielellään, keskustelu on kääntynyt englannin kielelle.

Kuopiossa on vain kourallinen ruotsinkielisiä, vuoden 2019 väestötilaston mukaan noin promille asukkaista.[258] Äidinkieleltään suomenkielisiä on 114 272 henkeä, ruotsinkielisiä vaivaiset 124. Muita kieliä kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvia on 4 885 henkeä.

Kaksikielinen kuopiolainen **Björn Cederberg** syntyi ruotsinkieliseen perheeseen Vaasassa.[259] Cederberg on kaupunginvaltuutettu, ja luottamustehtävän hoidossa on syntynyt koomisiakin tilanteita. Kun Pohjoismaiden suurlähettiläät vierailivat Kuopiossa, kävi ilmi, ettei valtaosa kaupungin johtavista kuntavaikuttajista osaa puhua ruotsia. Kun suurlähettiläille selvisi, että Cederberg on paikalla olleista poliitikoista ja virkamiehistä käytännössä ainoa, joka puhui ruotsia, hänen ympärilleen kerääntyi suurlähettiläiden rinki. Cederberg joutui ruotsin taitonsa vuoksi vierailun keskipisteeksi.

Toiminnallisen kielitaidon hankkiminen on tätä päivää. Kielipolitiikan vuosi 2018 -katsauksessa[260] kerrottiin Vaasasta Kuopioon muuttaneesta kaksikielisestä liikunnanohjaajasta, joka tuskaili sitä, ettei voi käyttää suomenkielisessä ympäristössä ruotsia mihinkään ”hyödylliseen”. Kielitaito menee hukkaan ja ruotsin kieli ruostuu Kuopiossa. Liikunnanohjaaja käytti alkuun ryhmäliikuntatunneillaan spontaanisti ruotsinkielisiä ilmaisuja, mutta tapa karsiutui pian pois. Totesin katsauksessa, että liikunnanohjaajan kannattaisi tietoisesti käyttää ruotsia jumppatunneillaan ja ”opettaa kieltä” liikunnan varjolla.

Kannattaisiko Kuopiossa siirtyä kouluruotsin opiskelussa malliin, jossa korostetaan toiminnallista kielitaitoa ja käytetään enin aika opiskelusta sen hankkimiseen? Ylös, ulos ja kieltä

---

256 Ks. esim. Kielipolitiikan vuosi 2017 s. 2−4. Saatavilla https://www.kotus.fi/files/5947/Kielipolitiikan_vuosi_2017_Matti_Rasanen.pdf

257 https://www.savonsanomat.fi/savo/Mit%C3%A4-vastaa-kuopiolainen-kahvilanpit%C3%A4j%C3%A4-kun-Gunnar-Puhakka-kysyy-Kan-jag-f%C3%A5-en-kopp-kaffe/1442314, 27.9.2019

258 Tilastokeskuksen väestötietokanta http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vrm/

259 https://www.kaupunkilehti.fi/bjorn-cederberg-on-kuopion-harvoja-ruotsinkielisia/, 16.8.2019

260 Kielipolitiikan vuosi 2018 s. 52. Saatavilla https://www.kotus.fi/files/6816/Kielipolitiikan_vuosi_2018.pdf

käyttämään! Vuoden 2018 katsauksessa[261] kerrottiin Äänekosken lukiossa käytetyistä motivoivista tavoista opiskella ruotsin kieltä. Fiskarissa[262] (Fiskars) opiskellaan ruotsia tanssimalla, TALK-menetelmän avulla. Menetelmässä[263,264] kieltä opitaan toiminnan ja liikkeen kautta. Entäpä jos Kuopion lukioissa pyörähdeltäisiin vanhojen tanssit TALKin tahdissa?

261 Kielipolitiikan vuosi 2018 s. 40. Saatavilla https://www.kotus.fi/files/6816/Kielipolitiikan_vuosi_2018.pdf
262 https://www.lansi-uusimaa.fi/artikkeli/740590-fiskarsissa-opiskellaan-ruotsia-tanssin-avulla, 28.1.2019
263 https://www.zodiak.fi/fi/tilaa-ja-vuokraa/talk-koulutukset-opettajille
264 https://www.zodiak.fi/fi/hankkeet-ja-verkostot/talk-zodiak

Ruotsinkielisten koulujen taipaleita

Lahden ruotsinkielinen koulukeskus aloitti toimintansa

Päivämäärä 4.9.2019 jää Lahden kaupungin historiaan: Svenska Gården, kauan kaivattu ruotsinkielinen koulukeskus otettiin käyttöön juhlallisin menoin.[265] Ruotsinkielinen koulutus on kasvanut Lahdessa nopeasti 2000-luvulla. Lahteen perustettiin ruotsinkielinen koulu vuonna 2006 (Svenska skolan i Lahtis). Perustamisvuonna oppilaita oli kymmenkunta.

Oppilasmäärän kehitys on ollut nopeata. Tätä nykyä esikoululaisia ja alakoululaisia on vähän yli 80; ruotsinkielisessä päiväkodissa on 60 lasta.[266] Svenska Gårdenissa työskentelee 20 henkeä. Ruotsinkielinen yläkoulu jatkaa koulukeskuksen avaamisen jälkeenkin Tiirismaan koulun tiloissa. Syksyllä 2019 ruotsinkielisessä koulussa oli kaiken kaikkiaan 103 oppilasta.[267]

Lahden ruotsinkielinen koulu ottaa oppilaita myös naapurikunnista, muun muassa Hollolasta ja Orimattilasta. Oppilaiden ruotsin kielen taidon parantaminen otetaan huomioon pedagogiikassa. Sekä päiväkodissa että koulussa käytetään kielikylpymenetelmiä lasten ruotsin kielen taidon vahvistamiseksi.

Svenska Gården sijaitsee Anttilanmäen koulussa, joka on yli satavuotias suojeltu rakennus. Se peruskorjattiin vanhaa mallia mukaillen mutta kuitenkin uutta käyttötarkoitusta silmällä pitäen. Projektin suunnittelu aloitettiin vuonna 2016 ja rakentaminen 2018. Suunnitteluprosessissa kuultiin koulun käyttäjiä, ja myös lapset ovat päässeet osallistumaan koulun pihan ja sisätilojen suunnitteluun.

Kielipolitiikan vuosi 2018 -katsauksessa[268] tarkasteltiin ruotsin kielen asemaa ja sen viimeaikaisia muutoksia Lahdessa. Ruotsin kielen puhujien tilanteesta kaupungissa todettiin seuraava (mts. 45): ”Ruotsin äidinkielekseen ilmoittaneiden määrä on kasvanut kaupungissa koko 2000-luvun. Tasaisella vauhdilla ruotsinkielisten määrä nousee yli viidensadan lähivuosina, mutta kasvuvauhti voi nopeutuakin, sillä muun muassa ruotsinkielinen koulutus laajenee koko ajan.” Tilastokeskuksen väestötilaston[269] mukaan äidinkieleltään ruotsinkielisten määrä kasvoi Lahdessa vuosina 2017−2019 seuraavasti:

Vuosi	Ruotsia äidinkielenään puhuvia
2017	427
2018	453
2019	469

Taulukko 1. Ruotsinkielisten määrä Lahdessa vuosina 2017−2019.

265 https://www.hbl.fi/artikel/i-dag-invigs-svenska-garden-i-lahtis/, 4.9.2019
266 https://www.lahti.fi/palvelut/perusopetus/koulut/lahden-ruotsinkielinen-koulu
267 https://peda.net/lahti/koulut/svenskaskolanilahtis
268 Kielipolitiikan vuosi 2018 s. 45−46: https://www.kotus.fi/files/6816/Kielipolitiikan_vuosi_2018.pdf
269 http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/

Viidensadan äidinkieleltään ruotsinkielisen raja rikkoutunee vuonna 2020. Ruotsin äidinkielekseen ilmoittavien määrä ei kerro koko totuutta ruotsin asemasta alueella, sillä ruotsinkielinen koulu tuo alueelle runsaasti kaksikielisiä perheitä. Kaksikielisten määrä kasvaakin Lahdessa ja sen ympäryskunnissa ilmeisen vauhdikkaasti. Toisaalta ruotsinkieliseen koulutukseen hakeutuu oppilaita myös puhtaasti suomenkielisistä perheistä.

Varkauden ruotsinkielinen koulu lakkautettiin

Varkauden ruotsinkielinen koulu[270] − Svenska skolan i Varkaus − lakkautettiin keväällä 2019. Samalla päättyi Suomen itäisimmän ruotsinkielisen koulun taru. Tieto lakkauttamisesta ei tullut aivan odottamatta, sillä koulun asema oli ollut vaakalaudalla jo pitkään. Koulua ryhdyttiin periaatteessa ajamaan alas jo vuonna 2014.[271] Kaupungin virkamieshallinto päätti tuolloin, että koulu lakkautetaan asteittain lukuvuodesta 2015 lähtien siten, että kouluun otettaisiin enää vain ruotsia äidinkielenään puhuvia oppilaita. Jo koulussa opiskelevat saisivat kuitenkin jatkaa alakoulun loppuun riippumatta siitä, onko heidän äidinkielensä ruotsi vai jokin muu. Koulun asteittaisen lakkauttamisen arveltiin kestävän 6–7 vuotta.

Syksyllä 2014 ruotsinkielisessä perusopetuksessa ja esikoulussa aloitti 15 oppilasta, joista osa tuli Joroisista. Varkauden sivistyslautakunta[272] ei tyytynyt kaupungin virkamiesten esitykseen koulun asteittaisesta lakkauttamisesta. Se esitti, että asteittaisesta lakkauttamisesta luovutaan ja tilalle koulun jatkamisen ehdoksi asetettaisiin kahdentoista oppilaan vähimmäisraja. Jos oppilasmäärä putoaa kahdentoista alle, koulun toiminta lakkaa seuraavasta lukuvuodesta alkaen. Kaupunki asetti vuonna 2014 toiminnan jatkumiselle kuitenkin ehdon, jonka mukaan koulu rahoittaa osan toimintakuluistaan ulkopuolisella tuella.

Keväällä 2019 Varkauden kaupungin sivistyslautakunta päätyi esittämään kaupunginvaltuustolle, että Svenska skolan i Varkaus lakkautetaan kevätlukukauden 2019 jälkeen.[273] Silloisten tietojen mukaan syksyllä 2019 kouluun oli tulossa 11 oppilasta esikoululaiset mukaan luettuna. Vuonna 2014 kaupunki oli edellyttänyt koulun toiminnan tueksi yksityistä ulkopuolista rahoitusta. Koulun tukiyhdistyksen kautta kanavoitu rahoitus oli vähentynyt neljänneksellä kevääseen 2019 tultaessa. Vuonna 2018 ulkopuolinen tuki oli vajaat 26 000 euroa. Kaupunki arvioi, että nykyisillä oppilasmäärillä koulun lakkauttaminen säästäisi noin 73 000–79 000 euroa vuodessa. Laskelmissa huomioitiin säätiöltä saadun tuen loppuminen ja ne kustannukset, joita syntyisi siitä, että opetus ostetaan Jyväskylän kaupungilta. Lähin ruotsinkielinen koulu on Jyväskylässä, ja oppilaiden opintie suuntautuisi koulun lakkauttamisen jälkeen sinne.

---

270 https://www.savonsanomat.fi/warkaudenlehti/keski-savo/Ruotsinkielisen-koulun-toiminta-loppui-ja-osa-oppilaista-aloitti-syksyn-suomenkielisess%C3%A4-koulussa/1417031, 8.8.2019
271 https://yle.fi/uutiset/3-7189069, 14.4.2019
272 https://yle.fi/uutiset/3-7194895, 17.4.2019
273 https://yle.fi/uutiset/3-10712385, 29.3.2019

Kaupunginvaltuusto[274] päätti kokouksessaan 29.4.2019 lakkauttaa Varkauden ruotsinkielisen koulun. Viime vaiheessa lakkauttamisen syiksi mainittiin kaupungin tiukka talous ja oppilasmäärien pieneneminen. Päätös oli yksimielinen. Koulun lakkauttamisesta on jätetty valitus hallinto-oikeuteen.[275]

Svenska skolan i Varkaus eli kunnioitettavat sata vuotta ja muodostui osaksi kaupungin kulttuuriperintöä. Lakkauttaminen herätti kansalaiskeskustelua, jossa osoitettiin tukea koulun säilyttämiselle.[276] Paikalliset asukkaat tunsivat katkeruutta satavuotiaan instituution katoamisesta:[277]

> Nyt kun A. Ahlström Oy:n virkamiesten perustama ruotsinkielinen alakoulu, nykyisin Svenska Skolan i Warkaus juhlii 100 vuotta kestänyttä opetustoimintaansa, antaa Warkaus-nimisen kaupungin valtuusto sivistysjohtajan esityksestä sille syntymäpäivälahjaksi koulun lopettamispäätöksen, ruusut tulevat varmaan joskus myöhemmin.

Varkauden ruotsinkielisen koulun tarina todistaa sitä, ettei kieli ole vain kieltä. Kieli heijastaa aikaa, ympäristön muutoksia sekä paikan kulttuuriperimää ja menneisyyttä. Ruotsin kieli ja ruotsinkielinen koulu kuuluvat Varkauden ja laajemminkin Itä-Suomen teolliseen historiaan. Se, ettei ruotsia enää käytetä koulutuksen kielenä Varkaudessa, kertoo väestö-, alue- ja elinkeinomurroksesta, jota paraikaa elämme.

Useiden kuntien talous on joutunut lujille viime vuosina. Tärkeimpiä syitä kuntien ahdinkoon ovat muuttotappio, alhainen syntyvyys ja väestön vino ikärakenne. Taloutta kurittavat työpaikkojen kato, heikko työllisyys ja verotulojen hupeneminen. Vastapainoksi sosiaali- ja terveysmenot kasvavat roimasti.

---

274 https://www.varkaus.fi/uutinen/2019-04-29_p%C3%A4%C3%A4t%C3%B6ksi%C3%A4-kaupunginvaltuuston-kokouksesta-294-2019, 29.4.2019

275 https://yle.fi/uutiset/3-10843188, 24.6.2019

276 https://www.savonsanomat.fi/warkaudenlehti/mielipide/kolumnit/Toivottavasti-p%C3%A4%C3%A4tt%C3%A4j%C3%A4t-ovat-niin-viisaita-ettei-ainakaan-kieliriitojen-tai-vihamielisten-asenteiden-vuoksi-ruotsinkielist%C3%A4-koulua-lopeteta/1356815, 13.4.2019

277 https://www.savonsanomat.fi/warkaudenlehti/mielipide/mielipidekirjoitukset/Miksi-Ruotsinkieliselle-koululle-ei-annettu-edes-vuoden-jatkoaikaa-oppilasm%C3%A4%C3%A4rien-selvityksiin/1369166, 7.5.2019

Varkaudessakin väki vähenee. Kaupungin väkiluvun lasku eritoten 2000-luvulla johtuu suurelta osin paperiteollisuuden rakennemuutoksesta, jonka seurauksena alan työpaikat ovat vähentyneet merkittävästi.[278] Työvoimavaltaisen teollisuuden aika Varkaudessa on takanapäin, mutta uutta ja innovatiivista työllistäjää ei hevin keksitä tilalle.

Vuosi	Suomenkielisiä	Ruotsinkielisiä
2010	22 270	51
2011	22 035	47
2012	21 721	48
2013	21 452	50
2014	21 193	54
2015	20 963	54
2016	20 757	53
2017	20 436	44
2018	20 127	42
2019	19 832	42

Taulukko 2. Suomen- ja ruotsinkielisten määrä Varkaudessa vuosina 2010−2019.

Tilastokeskuksen väestötietokannasta selviää, että 2010-luvulla Varkauden asukasluku on vähentynyt melkein 2 500 henkeä.[279] Syntyvyys on alhainen, eikä koulutielle ole tungosta. Tästä seuraa, että kouluverkkoa ja koulutuksen järjestämistä joudutaan supistamaan kaiken aikaa. Ruotsinkielinen koulutus jäi arvatenkin jalkoihin, kun säästöeuroja etsitään suurennuslasilla ja menoja karsitaan kirveellä.

Suomenkielisissä kunnissa ruotsinkielisen koulutuksen idea pitäisi pystyä kirkastamaan ideologisista, taloudellisista, historiallisista ja kulttuurisista lähtökohdista. Näiden katsantokantojen yhdistämisestä voi syntyä motivaatio tarjota ruotsinkielistä koulutusta. Seuraavassa jaksossa käsitellään yksikielistä Salon kaupunkia. Se pohtii ruotsinkielistä koulutusta toisenlaisista lähtökohdista kuin Varkaus.

Salon ruotsinkielinen koulu jatkaa vain

Varkaus lakkauttaa, Salo pitää yllä. Salon ruotsinkielisessä koulussa (Salo svenska skola) on noin viisitoista oppilasta. Koulu on teini-ikäinen Varkauden perinteikkääseen kouluun verrattuna, se on toiminut viitisentoista vuotta.[280] Koulussa on kaksi opettajaa ja kouluavustaja.

Koulu sijaitsi aiemmin Halikossa (Halikko svenska skola), mutta kesällä 2013 se muutti Salon keskustaan ja sai nykyisen nimensä. Muuton jälkeen oppilasmäärä on pysynyt melko tasaisena.[281] Koulu oli 2010-luvun puolimaissa lakkauttamisuhan alla, mutta nyt tulevaisuus

278 Wikipedia hakusana Varkaus. Saatavilla https://fi.wikipedia.org/wiki/Varkaus_(kaupunki)
279 Tilastokeskuksen väestötietokanta. Saatavilla http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vrm__vaerak/
280 https://www.salo.fi/paivahoitojakoulutus/perusopetus/alakoulut/salosvenskaskola/default.aspx
281 https://svenska.yle.fi/artikel/2015/01/16/dags-att-anmala-sig-till-salo-svenska-skola, 16.1.2015

näyttää valoisammalta.[282] Ruotsinkielinen päiväkotiryhmä on toiminut syksystä 2016 koulun yhteydessä.

Salon kaupunki tarkastelee ruotsinkielistä koulutusta ainakin tällä hetkellä eri lähtökohdista kuin Varkaus. Se pitää kiinni ruotsinkielisestä alakoulustaan, vaikka oppilaita on verraten vähän.[283] Salon kaupungin lasten ja nuorten palveluiden päällikkö **Pia Setälä** ei ole huolissaan syksyisin kouluun ilmoittautuvien määrän vaihtelusta. Oppilasmäärä pyritään pitämään vakaana, sillä kaupunki haluaa tarjota opetusta ruotsiksi vastedeskin. Koulun opettajan mukaan kaupunki arvostaa ruotsinkielistä koulua.

Niin Salo kuin Varkauskin kaipaavat uusia asukkaita. Kaikki kaupungit tahtovat asukkaikseen työikäisiä ja lapsiperheitä. Salossa ajatellaan, että ruotsinkielinen koulutus voi olla osa kunnan markkinointia.[284] Se saattaa olla suorastaan valttikortti, kun lapsiperheet pohtivat muuttoa paikkakunnalle. Koulu panostaa näkyvyyteen saadakseen uusia oppilaita.[285]

Pienellä (ruotsinkielisellä) koululla on kiistattomat etunsa, jotka voivat olla vanhemmille ja oppilaille hyvinkin tärkeitä. Paikkakunnalle muutto voi olla koulun imagosta kiinni. Pienen koulun työskentelyilmapiiri on levollinen, ja koulunkäynnissä vastaan tulevia epäkohtia on helppo ratkoa. Opettajilla on aikaa keskittyä oppilaisiin ja tarjota yksilöllistä ohjausta. Tällaiset pieniin opetusryhmiin yhdistettävät edut ovat kiistattomia. Vaikka pienen koulun yksikkökustannukset voivat olla korkeammat, kokonaissaldo voi jäädä kunnan kannalta positiiviseksi.

Miksei Varkaus tee niin kuin Salo? Syy löytyy ainakin osittain karttaa katsomalla. Paikkakunnat eivät voi maantieteelleen mitään. Salo sijaitsee otollisemmassa paikassa kuin Varkaus. Se sijoittuu Helsingin, Tampereen ja Turun muodostamaan kasvukolmioon. Suomen väestö keskittyy entistä voimakkaammin näiden kolmen kaupungin seutukuntien alueelle seuraavien 20 vuoden aikana.[286,287] Ennusteen mukaan selvää väestönkasvua nähdään vuosina 2017–2040 vain näillä kolmella kaupunkiseudulla.

Varkaus ei pysty motivoimaan ruotsinkielisen koulutuksen olemassaoloa samanlaisin perustein kuin Salo. Salon ruotsinkielisen alakoulun jälkeen oppilaat voivat jatkaa ruotsinkielistä koulua joko Turussa tai Karjaalla. Useimmat valitsevat Turun. Jatko-opiskelukin on helpompaa. Turku on kaksikielinen kaupunki, jossa on kaiken päälle maamme ainoa ruotsinkielinen yliopisto, Åbo Akademi.

Kasvukolmiossa tapahtuu muutakin myönteistä ruotsin kielen saralla. Vuoden 2018 kielipolitiikan katsauksessa[288] käsiteltiin esimerkkitapauksena Kaarinan kaupunkia, joka vetää ruotsinkielisiä muuttajia ja perheitä. Sinne avautui katsausvuonna uusi ruotsin kielen kielikylpypäi-

---

282 https://svenska.yle.fi/artikel/2019/05/31/fem-ar-efter-nedlaggningshotet-ser-framtiden-ljus-ut-for-salo-svenska-skola, 3.6.2019
283 https://yle.fi/uutiset/3-10052737, 1.2.2018
284 https://www.sss.fi/2019/11/koulu-voisi-olla-osa-kunnan-markkinointia/, 27.11.2019
285 https://svenska.yle.fi/artikel/2019/10/20/salo-svenska-skola-satsar-pa-synlighet-for-att-locka-fler-elever, 30.10.2019
286 https://www.mdi.fi/vaestoennuste-2040-julkaistu/, 22.2.2019
287 https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/suomalaiset-muuttavat-helsinki-tampere-turku-akselille-odotettuakin-innokkaammin-seuraavien-20-vuoden-aikana/7294074, 22.2.2019
288 Kielipolitiikan vuosi 2018 s. 46−48: https://www.kotus.fi/files/6816/Kielipolitiikan_vuosi_2018.pdf

väkoti.[289,290] Sjundeå svenska skola[291] puolestaan tekee historiaa: koulu tarjoaa lukumummi- ja lukuvaaritoimintaa ensimmäisenä myös ruotsin kielellä. Lukumummit ja -vaarit ovat Mannerheimin Lastensuojeluliiton kouluttamia vapaaehtoisia, jotka vierailevat alakouluissa kannustamassa ja auttamassa lapsia lukemaan.

Kaksikielisillä alueilla tehdään koulun kielenopetuksessa erilaisia linjauksia kuin muualla. Pietarsaaren suomenkielisissä peruskouluissa aletaan opettaa A1-kielenä ruotsia ensimmäiseltä luokalta alkaen odotuksenmukaisen englannin sijaan.[292]

Tornion ja Haaparannan yhteinen kielikoulu 30 vuotta

Tornion ja Haaparannan yhteinen peruskoulu − Kielikoulu eli Språkskolan − perustettiin vuonna 1989.[293,294,295] Kielikoulu täytti 30 vuotta katsausvuonna.[296] Se sijaitsee Ruotsin puolella rajaa Haaparannalla. Koulua on kehuttu naapurikaupunkien rajayhteistyön lippulaivaksi, ja se onkin tavallaan Suomen ja Ruotsin välisen vapaan liikkumisen ja kanssakäymisen symboli. Kaksikielisyys on rajan tuntumassa luonnollista, eikä koulun kaksikielistä toiminta-ajatusta tarvitse erikseen motivoida.

Koulu noudattaa ruotsalaista koulujärjestelmää. Hallinnollisesti kyse on Ruotsin ja Suomen opetusministeriöiden hyväksymästä kaksikielisestä opetuksesta, jonka Tornion kaupunki ja Haaparannan kunta järjestävät yhdessä Haaparannan peruskoulussa. Koulu korostaa toiminnassaan raja-alueen identiteettiä ja paikallisia erityispiirteitä. Opetuksen tärkeäksi tavoitteeksi mainitaan se, että oppilaat saavat tietoa Tornionlaakson yhteisestä kulttuurista ja historiasta.

Opetus tapahtuu pääasiassa oppilaan äidinkielellä. Musiikissa, liikunnassa ja taideaineissa opetusryhmät saavat yhteistä opetusta molemmilla kielillä jo ensimmäisestä vuosiluokasta lähtien. Koulu järjestää runsaasti toimintaa myös luokkaopetuksen ulkopuolella, jolloin käytetään suomea ja ruotsia rinnakkain. Koulun henkilöstö on kaksikielistä.

Koulun jatko oli vaakalaudalla vuonna 2018.[297,298,299,300] Suomen puolelta tulevien oppilaiden määrä oli pudonnut ja koulun vetovoima vähentynyt. Osa suomalaisista oppilaista jätti koulun kesken ja palasi jatkamaan koulunkäyntiä Tornioon. Ilmeisesti myös ikäluokkien pieneneminen vaikutti oppilasmääriin. Torniossa oli vuonna 2018 noin 220 lasta ikäluokkaa kohden, Haaparannalla noin 80. Kun Kielikoulu aloitti toimintansa, määrät olivat paljon suuremmat:

289 https://www.y-lehti.fi/uutiset/nayta/18626/Kaarinaan+aukesi+uusi+musiikkipainotteinen+p%C3%A4iv%C3%A4koti, 7.8.2019
290 https://aamuset.fi/artikkeli/4663089/Kaarinassa+avautui+uusi+musiikkipainotteinen+paivakoti, 7.8.2019
291 http://www.kirkkonummensanomat.fi/neo/?app=NeoDirect&com=6/159/46794/8ca1c76ee8, 29.3.2019
292 https://www.pietarsaarensanomat.fi/uutinen/563182, 26.2.2019
293 https://www.haparanda.se/forskola-och-skola/grundskola/vara-grundskolor/sprakskolan-f-9.html
294 https://www.tornio.fi/kasvatus-ja-opetus/opetuspalvelut/peruskoulut/kielikoulu/
295 https://www.tornio.fi/kaupunki-ja-hallinto/tietoa-torniosta/torniohaparanda-rajayhteistyo/
296 https://www.lapinkansa.fi/ruotsin-kieli-vahvistuu-kaveriporukassa/156589, 6.2.2019
297 https://yle.fi/uutiset/3-10053061, 5.2.2018
298 http://m.musikhjalpen.se/sida/artikel.aspx?programid=185&artikel=6917191, 24.3.2018
299 https://yle.fi/uutiset/3-10135228, 27.3.2018
300 https://www.svt.se/nyheter/uutiset/kaksikielisen-koulun-tulevaisuus-uhattuna, 12.6.2018

Torniossa ikäluokka oli 350 ja Haaparannalla 150 lasta. Myös raha sävytti keskustelua koulun jatkosta. Tornion kaupungin talous on pysynyt kireänä viime vuosina, joten Kielikoulun kuluja on laskettu aiempaa tarkemmin.

Joulukuussa 2018 Tornio ja Haaparanta laativat uuden Kielikoulua koskevan sopimuksen, jolla pyritään turvaamaan koulun tulevaisuus.[301,302] Uudessa sopimuksessa oppilaspaikkojen jakoperusteet muuttuivat. Kouluun otettiin aiemmin vuosittain 20 oppilasta molemmista maista. Uuden sopimuksen mukaan Tornio varaa koulun ensimmäiseltä luokalta vuosittain 9–11 oppilaspaikkaa, joista se sitoutuu maksamaan vähintään 10. Jos Haaparannan 30 oppilaan kiintiö ei täyty, Tornio voi saada lisäpaikkoja. Molemmilla kunnilla on mahdollisuus myös täydentää vajaita ylempiä kaksikielisiä luokkia lukuvuoden aikana. Lisäksi uudessa mallissa paikkoja voi siirtää suomen- ja ruotsinkielisten luokkien välillä, jos tarvetta on.

Kahden maan välinen koulu, jossa maiden julkisen hallinnon tahot toimivat yhdessä koulutuksen järjestäjinä, on harvinaisuus. Tornion ja Haaparannan yhteisen koulun olemassaolo ei ole sinänsä yllättävää historian näkökulmasta: alue on ollut varhemmin yhtä. Erillisten Tornion ja Haaparannan historia juontaa juurensa vuonna 1809 solmittuun Haminan rauhaan, jolloin nykyisen Suomen puolella sijaitsevat alueet siirtyivät Ruotsin kuningaskunnalta Venäjän keisarikunnalle. Pieni Haaparannan kylä jäi Ruotsin puolelle, ja Torniosta tuli osa Venäjää.

Aluetta kutsutaan (kiistanalaisella) aluemaantieteen käsitteellä *kaksoiskaupunki*. Yleismääritelmän mukaan vastakkain rajan tuntumassa, eri valtioissa sijaitsevat kaupungit ovat kaksoiskaupunkeja.[303] Syntyhistoriansa perusteella Tornio ja Haaparanta muodostavat tyypillisen ”jaetun kaupungin”, joka on rajasopimuksen perusteella jaettu kahden valtion kesken. Mainittakoon, ettei Kielitoimiston sanakirjassa ei ole hakusanaa *kaksoiskaupunki*.

Kaksoiskaupungin välinen raja voi olla monin tavoin keinotekoinen. Tornio ja Haaparanta pyrkivätkin aktiivisesti madaltamaan valtiollista rajaa. Kaupungeilla on tätä nykyä yhteinen keskusta, jossa sijaitsevat muun muassa ostoskeskus ja joukkoliikenteen asema. Palveluita tuotetaan yhdessä. Alue käyttää markkinointinimenä muotoja *TornioHaparanda* ja *HaparandaTornio*, joilla pyritään korostamaan alueen ykseyttä.[304] Aiemmin kaksoiskaupungista käytettiin suurelliselta kalskahtavaa nimitystä *EuroCity*.

Hyvinkään ja Hämeenlinnan ruotsinkieliset koulut

Termi *kielisaareke* viittaa ruotsinkieliseen yhteisöön, joka sijoittuu suomenkielisen alueen sisään. Kielisaareke havainnollistaa puheyhteisön maantieteellistä asemaa, muttei tietenkään kuvaa yksityiskohtaisesti saarekkeen asukkaiden kielellistä dynamiikkaa tai kielitilannetta. Tämä johtuu muun muassa siitä, että ruotsin kielen saarekkeissa asuvat ovat usein tekemisissä suomea puhuvien kanssa ja suuri osa käyttää suomea jatkuvasti arjessaan. Kaksikielisyyskin on asteilmiö. Kielisaarekkeessa voidaan yleensä havaita hyvin laaja kirjo erilaisia kaksikielisyyden toteutumismuotoja.

---

301 http://212.50.147.150/d5web/kokous/20183949-4-1.PDF
302 https://www.svt.se/nyheter/uutiset/haaparannan-kielikoulu-jatkaa-toimintaansa, 17.12.2018
303 https://rajatontatiedekasvatusta.wordpress.com/oppimateriaali/kaksoiskaupungit/#Lue%20lis%C3%A4%C3%A4
304 https://www.visithaparandatornio.com/en-home/

Kielisaareketta ei voi määritellä tyhjentävästi, eikä sille voi luetella kaikenkattavia luokituskriteereitä.[305,306] Suomen kielisaarekkeita yhdistää luontaisesti kuitenkin kaksi tekijää. Ensinnäkin saareke sijoittuu yksikieliseen kuntaan, ja toisekseen kunta tarjoaa mahdollisuuden ruotsinkieliseen (perus)koulutukseen. Jälkimmäinen kriteeri on sillä tavalla keskeinen, että koulun ja koulutoiminnan ympärille rakentuu aktiivinen puheyhteisö, jonka vaikutus alueella on merkittävä. Pedagogisessa kontekstissa suomenkielisten kuntien ruotsinkielisistä perusopetuksen kouluista on käytetty nimitystä *kielisaarekekoulut* (*språköskolor*).[307]

Hyvinkää

Hyvinkää on yksikielinen kunta, samoin kuin sen naapurikunnatkin. Kunnassa on pieni mutta elinvoimainen ruotsinkielinen yhteisö. Tilastokeskuksen väestötilaston[308] mukaan ruotsia äidinkielenään puhuvien määrä on kasvanut Hyvinkäällä vuosina 2010−2019 jonkin verran.

Vuosi	Ruotsinkielisiä
2010	362
2011	355
2012	370
2013	376
2014	385
2015	390
2016	389
2017	409
2018	419
2019	419

Taulukko 3. Ruotsinkielisten määrä Hyvinkäällä vuosina 2010−2019.

Katsausvuonna Hyvinkään ruotsinkielinen alakoulu − Svenska skolan i Hyvinge − täytti 125 vuotta.[309,310] Koulussa on tätä nykyä viitisenkymmentä oppilasta, ja sen olemassaolo on vakaalla pohjalla. Kouluun tulee oppilaita myös naapurikunnista Riihimäeltä ja Lopelta.

Koulu on sijainnut samalla tontilla jo vuodesta 1911.[311] Se toimi alkuun yksityiskouluna, jonka ylläpitäminen vaati paljon työtä kouluyhdistykseltä. Yhdistys esitti jo 1910- ja 1920-luvuilla, että kunta alkaisi ylläpitää koulua, mutta näin tapahtui kuitenkin vasta vuonna 1976 peruskoulujärjestelmään siirtymisen myötä. Vuonna 2002 avattiin tuolloin ainutlaatuisena

305 Lönnroth, H. (2011): Swedish speech islands in Finland: A sociocultural linguistic perspective. Teoksessa Language, Society and Culture 33, s. 45–52.
306 Henricson, S. (2013). Svenska i finsk miljö. Interaktion, grammatik och flerspråkighet i samtal på svenska språköar i Finland. Helsingfors universitet: Finska, finskugriska och nordiska institutionen. Saatavilla: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/40361/henricson_avhandling.pdf?sequence=1&isAllowed=y
307 https://karvi.fi/app/uploads/2019/04/KARVI_0619.pdf
308 http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/
309 https://www.hs.fi/kaupunki/hyvinkaa/art-2000006295162.html, 4.11.2019
310 https://www.hyvinkaa.fi/kasvatus-ja-koulutus/perusopetus/svenska-skolan-i-hyvinge/
311 https://www.hyvinkaa.fi/kasvatus-ja-koulutus/perusopetus/peruskoulut/svenska-skolan-i-hyvinge/skolans-historia/

projektina ruotsinkielinen koulukeskus, Svenska Gården (viimeisin Svenska Gården avattiin Lahteen katsausvuonna). Samassa yhteydessä 1960-luvulla perustettu ruotsinkielinen päiväkoti ja 1990-luvulla perustettu kielikylpyryhmä muuttivat samaan kiinteistöön.

Hyvinkään ruotsinkielinen koulu nauttii hyvää mainetta. Koulukokonaisuus houkuttelee Hyvinkäälle niitä perheitä, jotka tahtovat laittaa lapsensa ruotsinkieliseen perusopetukseen. Koulukeskuksen konsepti on toimiva, ja siitä otetaan mallia myös muissa Suomen kielisaarekkeissa.

Hämeenlinna

Hämeenlinnassa on ruotsinkielinen alakoulu, eli siellä on mahdollista saada ruotsinkielistä opetusta kuudenteen luokkaan asti. Koulussa oli katsausvuonna 28 oppilasta. Ruotsinkielisen puheyhteisön ja ruotsinkielisen vanhempainyhdistyksen toiveissa on ollut, että Hämeenlinnaan perustettaisiin ruotsinkielinen yläkoulu.

Hämeenlinna[312] ei kuitenkaan saane ruotsinkielistä yläkoulua ainakaan lähiaikoina. Syyt ovat ennakolta arvattavia: kaupungin tiukka talous ja henkilökunnan rekrytointiongelmat. Kaupunki pohtii, kuinka paljon panostuksia suhteellisen pienen oppilasmäärän vuoksi voidaan tehdä ja miten se löytää ruotsinkielisen alakoulun opettajan.

Hämeenlinna (asukasluku n. 67 500) on Hyvinkäätä (asukasluku n. 46 500) suurempi kaupunki. Hyvinkäällä on kuitenkin suurempi ruotsinkielinen puhujayhteisö. Tilastokeskuksen väestötilaston[313] mukaan Hämeenlinnassa on noin 250 ruotsia äidinkielenään puhuvaa. Kiintoisa yksityiskohta on, että äidinkieleltään ruotsinkielisten määrä on kasvanut aavistuksen verran molemmissa kaupungeissa viime vuosikymmenenä.

Vuosi	Ruotsinkielisiä
2010	232
2011	238
2012	215
2013	219
2014	218
2015	232
2016	245
2017	235
2018	242
2019	259

Taulukko 4. Ruotsinkielisten määrä Hämeenlinnassa vuosina 2010−2019.

312 https://yle.fi/uutiset/3-11000978, 2.10.2019
313 http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/

Ruotsinkielinen koulu voi olla merkittävä asuinkunnan valintaan vaikuttava seikka. Syksyllä 2019 avattiin Lahden Svenska Gården.[314] Se vetää uutuuttaan muuttajia Lahden seudulle ilmeisesti myös Hämeenlinnasta. Lahti kiinnostaa kuitenkin erityisesti siksi, että siellä on myös ruotsinkielinen yläkoulu.

Helsinkiin suunnitteilla Nordiska Skolan

Helsingissä on opetuskieleltään suomen- ja ruotsinkielisiä kouluja, mutta ne sijaitsevat erillään eivätkä saman katon alla. Keväällä 2019 käynnistettiin mittava rajoja rikkova hanke, Nordiska Skolan.[315,316,317,318,319,320] Sen tavoitteena on perustaa Helsinkiin uudenlainen innovatiivinen koulu, jossa voitaisiin käyttää sekä suomea että ruotsia opetuskielenä. Täysin uutta olisi se, että kaikki luokat olisivat ruotsin kielikylpyluokkia. Koulussa voisi mahdollisesti opiskella myös muita pohjoismaisia kieliä. Nordiska Skolan on tarkoitus toteuttaa yhteystyössä Pohjoismaiden verkostojen sekä kaupungin ruotsin- ja suomenkielisten toimialojen kanssa. Helsingissä tämäntyyppinen suomen- ja ruotsinkielisten hallinnonalojen yhteistyö on uutta.

Vuosi 2019 oli ideoinnin vaihe. Nordiska Skolanin toiminta-ajatusta rakennettiin monien tahojen yhteistyönä ja osallistamalla. Näkemyksiä kerättiin neljässä työpajassa.[321] Ensimmäinen työpaja pidettiin kasvatuksen ja koulutuksen toimialajohdolle. Toinen järjestettiin kaikille avoimena työpajana Kaupungintalolla. Kolmas työpaja suunnattiin opettajille, rehtoreille ja alan tutkijoille ja siinä pohdittiin, mitä pedagogisia näkökulmia uuden koulun suunnittelussa tulisi ottaa huomioon. Neljäs työpaja pidettiin kasvatuksen ja koulutuksen toimialan johdolle. Kaupungin hallinto esitteli Nordiska Skolanin konseptia kasvatus- ja koulutuslautakunnalle elokuussa 2019.

Asia etenee, jos on edetäkseen, vuonna 2020, jolloin myös suunnitelmat täsmentyvät. Koulun perustaminen ei ole poliittisesti eikä hallinnollisesti aivan yksinkertaista. Kyse on resurssien jaosta, ja ymmärrettävästi pelätään sitä, että uusi koulu syö niin ruotsin- kuin suomenkielisen koulutuksen laarista. Yksikielisillä suomen- ja ruotsinkielisillä kouluilla on paikkansa koulutuksen kentässä, mutta luultavasti erityisen houkuttelevaa on lähteä karsimaan kaupungin ruotsinkielistä kouluverkkoa Nordiska Skolanin verukkeella. Nordiska Skolanin perustaminen vaatinee poikkeusluvan, sillä nykyisen lainsäädännön mukaan koulun opetuskieli on joko suomi tai ruotsi. Poikkeuslupaa on harkittava monista näkökulmasta, tulisihan siitä käytännössä ennakkotapauksen luonteinen päätös.

Jos Nordiska Skolan tai jokin muu vastaavantyyppinen koulumalli toteutuu, kysyntää ilmeisesti riittää. Kielikylpyluokat ovat Helsingissä hyvin suosittuja. Luokkien 120:tä aloituspaikkaa hakee vuosittain yli 200 oppilasta. Helsingissä on kielikylpyluokkia kymmenessä eri koulussa.

314 https://www.hameensanomat.fi/kanta-hame/koko-peruskoulua-ei-ihan-heti-voi-suorittaa-ruotsiksi-hameenlinnassa-mutta-ensi-syksyna-ehka-joitain-aineita-889874/, 2.10.2019
315 https://yle.fi/uutiset/3-10598073, 16.1.2019
316 https://yle.fi/uutiset/3-10595758, 18.1.2019
317 https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000005983136.html, 30.1.2019
318 https://www.hel.fi/kasvatuksen-ja-koulutuksen-toimiala/nordiska-skolan/
319 https://www.hbl.fi/artikel/ny-vind-i-seglen-for-nordisk-skola-i-helsingfors/, 17.8.2019
320 https://www.lararen.fi/skolan/den-nordiska-skolan-skall-hora-till-den-finska-administrationen/, 28.10.2019
321 https://www.hel.fi/kasvatuksen-ja-koulutuksen-toimiala/nordiska-skolan/nordiska-skolan-suuntaviivat

Perustettiinpa Helsinkiin Nordiska Skolan tai ei, suomen- ja ruotsinkielisen koulutuksen välistä yhteistyötä kehkeytyy luultavasti joka tapauksessa. Mallejakin on jo olemassa. Vaasan kaupunki on toiminut suomen- ja ruotsinkielisen koulutuksen yhteistyön tienraivaajana. Kaupungissa on kaksikielinen lukiokampus, jossa Vaasan lyseon lukio ja Vasa gymnasium toimivat samassa rakennuksessa.[322] Järjestely on laatuaan Suomen ensimmäinen.

Vaasan kaupungin verkkosivujen mukaan yhteistoiminnasta haetaan pedagogisia etuja. Ensinnäkin avoimet kurssitarjottimet mahdollistavat sen, että opiskelijat voivat valita vapaasti suomen tai ruotsinkielisiä kursseja. Toisekseen kouluissa voidaan soveltaa luokkatandem-opetusta, jossa suomen- ja ruotsinkieliset opiskelijat muodostavat pareja ja opiskelevat yhdessä. Luokkatandem tarjoaa mahdollisuuden oppia kieltä aidoissa vuorovaikutustilanteissa äidinkielisen puhujan kanssa. Kolmanneksi lukioissa voidaan käyttää co-teaching-opetusta, jossa kurssi suoritetaan molemmilla opetuskielillä samanaikaisesti.

322 https://www.vaasa.fi/koulutus-ja-tyo/lukiot-ja-ammatillinen-koulutus/lukiot/

Ruotsi koulutuksessa

Helsingin ruotsinkielisen varhaiskasvatuksen resurssiongelmat

Helsingissä[323,324] ruotsinkielinen varhaiskasvatus ajautui resurssiongelmiin syksyllä 2019. Viitisenkymmentä perhettä sai kaupungilta kirjeen, jonka mukaan ruotsinkielistä päivähoitopaikkaa ei voida järjestää henkilökuntapulan vuoksi. Tilanteen tekee erityisen hankalaksi se, ettei oikeus ruotsinkieliseen varhaiskasvatukseen ole harkinnanvarainen asia, vaan se perustuu subjektiivisiin (kielellisiin) oikeuksiin. Varhaiskasvatuslaissa säädetään, että Helsingillä on kaksikielisenä kuntana velvollisuus järjestää ruotsinkieliselle lapselle päivähoitopaikka samoin kuin suomenkielinen lapsi saa varhaiskasvatuspaikan suomen kielellä. Tilanne on yksiselitteisesti lainvastainen.

Suuri osa ruotsinkielisistä lapsista on ohjattu suomenkielisiin päiväkotiryhmiin. Vanhempia on myös ohjattu hankkimaan omilla rahoilla paikka yksityisistä ruotsinkielisistä päiväkodeista. Näin ei säädösten mukaan voi menetellä. Kaupungilla on järjestämisvastuu tuottaa ruotsinkielisille lapsille varhaiskasvatus ruotsiksi. Järjestämisvastuu ei välttämättä tarkoita kaupungin tuottamaa palvelua. Jos kunta ei pysty järjestämään lapsen äidinkielen mukaista varhaiskasvatusta kunnan omissa päiväkodeissa, sen tulee järjestää palvelu muulla tavalla, esimerkiksi ostopalveluna tai palvelusetelinä. Perustuslaki edellyttää, että suomenkielisiä ja ruotsinkielisiä kohdallaan yhdenvertaisesti.

Keitoksessa on toinenkin lisämauste − kielikylpy. Ruotsinkielisen varhaiskasvatuksen ja ruotsinkielisen kielikylvyn välinen resursointi on herättänyt närää. Ruotsin kielikylpy on suomenkielisten perheiden suosiossa, ja siihen on riittänyt opettajia. Kielikylvyn lisääminen ei ole varsinainen ongelma. Ongelmaksi se voi muodostua silloin, jos se syö voimavaroja lakisääteisiltä ruotsinkielisiltä palveluilta. Kielikylpyopetushan on kunnan harkinnanvaraista palvelua, eikä laki velvoita järjestämään sitä.

Asiaan liittyy myös kysymys työvoiman saatavuudesta. On nimittäin pantu merkille, että kielikylpytoiminta houkuttelee monia ruotsinkielisiä alan ammattilaisia. Heitä ei luonnollisestikaan voi pakottaa pysymään ruotsinkielisen varhaiskasvatuksen tehtävissä.

Helsinki pyrkii vahvistamaan ruotsinkielisiä palveluja, niin että asukkaiden yhdenvertainen asema voitaisiin taata.[325] Tämä tapahtuu paljolti keskittämällä toimintoja isompiin yksiköihin. Keskittäminen voi helpottaa ja jopa nopeuttaa ruotsinkielisten palveluihin pääsyä, mutta lisää luonnollisesti matkustamista. Ruotsinkielisten palvelujen saatavuutta varmistetaan myös tarjoamalla asiakkaille yhä enemmän sähköisiä palveluja. Kaupunki myös täydentää omia palvelujaan ruotsinkielisillä kotihoidon ja ympärivuorokautisen hoidon ostopalveluilla.

---

323 https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000006339472.html, 11.12.2019
324 https://seura.fi/asiat/ajankohtaista/ruotsinkielisen-lapsen-perheelta-ei-saa-veloittaa-yksityisesta-hoidosta/, 21.12.2019
325 https://www.sttinfo.fi/tiedote/sosiaali--ja-terveyslautakunnan-ennakkotiedote-?publisherId=60590302&releaseId=69871424, 13.12.2019

Ruotsinkielisen varhaiskasvatuksen ja koulutuksen tarpeet selvitetään

Opetus- ja kulttuuriministeriö asetti[326,327] marraskuussa 2019 selvityshenkilön, jonka tehtävänä on käydä läpi maan kattavasti ruotsinkielisen varhaiskasvatuksen ja koulutuksen erityispiirteet, haasteet ja kehittämistarpeet sekä laatia toimenpideohjelma selvityksessä esille tulevien asioiden perusteella. Selvityshenkilö luovuttaa raporttinsa ministeriölle 31.12.2020.

Kokonaisselvitystä ruotsinkielisestä koulutuksesta ei ole aikaisemmin tehty, ja siksi siihen ryhdytään nyt. Selvitystyön aikana käydään läpi muun muassa koulujen ja oppilaitosten määrä, pätevien opettajien saatavuus, koulutuksen taloudelliset ja hallinnolliset ratkaisut, ruotsinkieliseen koulutukseen hakeutuminen, valinnat ja sisäänpääsy, lukion oppiaineiden ja ammatillisen koulutuksen tutkintojen valintamahdollisuudet, aikuiskoulutuksen tarjonta, yliopiston ja ammattikorkeakoulujen tutkintoon johtavan koulutuksen tarjonta sekä ruotsinkielinen tutkimus.

Kielikylpyä vai ei?

Kielenopetuksen varhentaminen yllätti kielikylpyoppilaiden vanhemmat Helsingissä.[328] Kaupunki harmonisoi kielikylpykoulujen kielitarjontaa, minkä tähden syksystä 2020 alkaen koulut tarjoavat ruotsin kielikylvyssä olleille lapsille A1-kielenä pelkästään ruotsia. Kaupungin mukaan tällä varmistetaan, että lapset saavuttavat riittävän hyvän ruotsin kielen taidon. Vanhempia harmittaa, että lapset eivät saa valita vierasta kieltä ensimmäiseltä luokalta. Kaupungin ratkaisua tukeviakin mielipiteitä on esitetty: suomenkielisille lapsille riittää ruotsin kielen kielikylpy varhaisessa kielenoppimisen vaiheessa.[329]

Entä jos kielikylvyssä kastuvat vain varpaat? Kokkolan yläkoulun kielikylvyssä opettajat puhuvat suomea, vain oppimateriaali on ruotsiksi.[330] Alakoulussa ruotsinkielistä opetusta on paljon ja se on laadukasta, mutta yläkoulussa sitä ei ole lainkaan. Tämä on herättänyt vanhemmissa närää, sillä kielikylvyn ajatus katoaa näin järjestetyssä opetuksessa. Jollei kaupungilla ole resursseja tarjota ruotsinkielistä opetusta, vanhempien mielestä olisi parempi, ettei kielikylpyä tarjottaisi lainkaan.

Opetussuunnitelman mukaan ruotsinkielisen opetuksen osuus pienenee yläkoulussa. Alakoulussa lähes kaikki opetus voi olla ruotsiksi, mutta valtakunnallisen linjauksen mukaan yläkoulussa noin puolet opetuksesta pitäisi olla ruotsiksi. Tavoitteeseen pääseminen tuottaa vaikeuksia lähes kaikissa kielikylpyä tarjoavissa kouluissa. Koulujen on usein vaikea löytää päteviä aineenopettajia, jotka pystyvät opettamaan ruotsin kielellä.

---

326 https://minedu.fi/artikkeli/-/asset_publisher/selvityshenkilo-takaamaan-ruotsinkielisen-opetuksen-tasoa, 6.11.2019
327 https://www.kieliverkosto.fi/fi/ajankohtaista/news/tiedote-selvityshenkilo-takaamaan-ruotsinkielisen-opetuksen-tasoa, 6.11.2019
328 https://www.hs.fi/paivanlehti/02112019/art-2000006293165.html, 2.11.2019
329 https://www.hs.fi/mielipide/art-2000006295984.html, 5.11.2019
330 https://yle.fi/uutiset/3-11032539, 23.10.2019

Entä sitten aikuisten kielikylpy armeijassa? Suomen puolustusvoimissa on yksi ruotsinkielinen joukko-osasto, Uudenmaan prikaati. Se sijaitsee Dragsvikissä lähellä Tammisaaren keskustaa. Joukko-osaston opetuskieli on ruotsi, komentokieli suomi.

Ruotsinkieliseen joukko-osastoon hakeutuu myös jonkin verran suomenkielisiä nuoria. Suomenkieliselle varusmiespalvelus ruotsinkielisessä varuskunnassa on todellinen aikuisten kielikylpy. Ruotuväki-lehti haastatteli suomenkielistä **Tuukka Kainulaista**, joka suoritti palvelustaan Dragsvikin varuskunnassa.[331] Kainulaisen mukaan ensimmäiset päivät ruotsinkielisessä joukko-osastossa olivat pienimuotoinen šokki. Alkuun vaikeinta oli osallistuminen spontaaneihin keskusteluihin esimerkiksi vapaa-aikana. Rutiini puhumiseen kehittyi kuitenkin muutamassa viikossa.

Uudenmaan prikaatin arki pyörii pitkälti ruotsiksi, mutta henkilökunta ja varusmiehet vaihtavat tarvittaessa kieltä tilanteen mukaan. Varusmiehet puhuvat keskenään enimmäkseen ruotsia taikka suomea ja ruotsia sekaisin tilanteen mukaan.

Koululaisoopperaa ruotsiksi

Kansallisooppera ja -baletti toteuttivat katsausvuonna ensimmäisen ruotsinkielisen koululaisoopperan ruotsinkielisten säätiöiden tuella. Ammattilaisten ja alakouluikäisten oppilaiden yhteistyönä syntynyt Djurens planet sai ensi-iltansa 15.3.2019 Kansallisoopperan Alminsalissa.[332,333] Suomenkielisiä koululaisoopperoita on toteutettu jo 17 vuoden ajan. Tänä aikana tuntuman oopperan tekemiseen on saanut lähes 20 000 oppilasta noin 300 koulussa eri puolilla Suomea. Tätä voi sanoa musiikkikasvatukseksi, sanan varsinaisessa merkityksessä!

Projektiin osallistui kolmetoista alakoulua ympäri Suomen. Ruotsinkielisiä kouluja oli mukana kymmenen, suomenkielisiä kolme. Kangasalla sijaitseva Vatialan koulu on yksi oopperaprojektiin osallistuneista suomenkielisistä kouluista.[334] Koulun kuudes luokka-aste eli yhteensä noin 70 lasta osallistui oopperan tekemiseen. Lainaus lehtijutusta[335] kuvaa oppilaiden tuntoja oopperassa esiintymisestä ja heidän asenteitaan ruotsin kieltä kohtaan:

> Kuutosluokkalaiset **Nea Toivonen, Laura Tiilikka, Emilia Helminen** ja **Johannes Virta** esiintyvät oopperassa. He sanovat, että harjoittelu on ollut mukavaa ja innostavaa.
> – Vähän raskasta jaloille ja äänelle, Johannes pohtii.
> Laura Tiilikka ja Emilia Helminen pohtivat, että äänen käyttöä ja sanojen lausumista ruotsiksi pitää harjoitella vielä kovasti.
> – Jännää ja erikoista, kun ei ymmärrä itse puoliakaan, Johannes mietti.
> – Opettajat ja ryhmähenki ovat olleet todella positiivisia. Haluan oppia ruotsia lisää, Emilia sanoo.

331 https://ruotuvaki.fi/uutinen/-/asset_publisher/kielikylvyssa-dragsvikissa, 13.4.2019
332 https://oopperabaletti.fi/stage24/djurens-planet/
333 https://oopperabaletti.fi/ohjelmisto-ja-liput/djurens-planet/
334 https://shl.fi/2019/11/14/jattekiva-vatialan-koulun-kuudesluokkalaiset-valtaavat-pian-oopperalavan-ruotsiksi/#522f8180, 14.11.2019
335 https://kangasalansanomat.fi/tama-on-melkein-parasta-mita-voimme-tarjota-oppilaille-vatialan-koulun-lapsiooppera-pohtii-elainten-oikeuksia, 4.10.2019

Oulussa sijaitsevan suomenkielisen Koskelan koulun 5A- ja 5B-luokat osallistuivat niin ikään Djurens planet -oopperan tekemiseen.[336] Oppilaita ei ole haitannut se, etteivät he ymmärrä kaikkia laulujen ja puheosuuksien sanoja. Ruotsin opiskelu alkaa Koskelan koulussa näet vasta kuudennella luokalla. Ruotsi esityskielenä on tehnyt harjoittelun pikemmin jännittäväksi kuin pelottavaksi. Koskelan koulu on Oulun normaalikoulu eli yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan harjoittelukoulu. Opetusharjoittelijat ovat osallistuneet oopperaharjoituksiin ja saaneet virikkeitä siihen, mitä kaikkea koulussa voi tehdä. Tällaista ennakkoluulottomuutta ja rohkeutta kielen käyttöön kaivattaisiin lisää Suomen kouluihin.

Kyökkiruotsia

Opetuksen keinot ovat monet. Ahvenanmaalainen julkkiskokki **Michael ”Micke” Björklund** opettaa ruotsin kieltä hauskasti ja käytännönläheisesti. Hän kävi pitämässä Kokkolan suomalaisessa lukiossa hulvattoman smoothie-kurssin.[337] Esitys kulki pääosin ruotsiksi, mutta Björklund pudotteli esityksen lomaan suomen sanoja. Puheen höystämisestä suomenkielisillä sanoilla on tullut Björklundin tavaramerkki. Kommelluksia syntyy ja yleisöä naurattaa, kun kokki-opettaja etsii suomenkielisiä sanoja.

Kurssin pedagoginen ydin muodostuu siitä, ettei Björklund kaihda käyttää suomea. Kangertelevaa suomea puhuva kokki haluaa esimerkillään madaltaa kynnystä toisen kotimaisen kielen käyttämiseen. Björklund tekee itsestään hyvällä tavalla pellen. Temppu on ikiaikainen, ja se toimii oikein toteutettuna aina, mutta vaatii tekijältään paljon.

Oppitunnilla smoothien sekoittamisen varjolla opiskellaan ruotsin kieltä niin, että keskustelu laajenee helposti myös muihin teemoihin. Björklund paitsi pyytää oppilaita kääntämään smoothien ainesosat suomeksi, myös kyselee oppilaiden kuulumisia, tiedustelee heidän harrastuksiaan ja suosikkimatkakohteitaan. Kurssilla käytetään ruotsia ja suomea rinnakkain luovasti. Käytännöllistä, yksinkertaista, nerokasta!

Roolit nurinpäin – lapset opettavat aikuisille ruotsia

BUU-klubben (Ylen ruotsinkielinen lastenohjelma) julkisti vuonna 2017 Superhjälparna-ohjelmaformaatin.[338,339] Ohjelman ajatuksena on opettaa lapsia suhtautumaan suopeasti toisiin ihmisiin ja ympäröivään maailmaan sekä tekemään kiltteystekoja. Ohjelmaidea perustuu Harvardin yliopiston projektiin, jossa kehiteltiin tapoja kasvattaa lapsista toiset huomioon ottavia ja yhteistä hyvää edistäviä.[340] Ohjelman jaksoissa pienet *superapurit* (*superhjälparna*) auttavat ihmisiä mitä erilaisimmissa tehtävissä ja tilanteissa.

---

336 https://www.kaleva.fi/uutiset/oulu/koskelan-koulussa-tartuttiin-oopperaan-toisella-kotimaisella-lapset-ovat-olleet-innokkaasti-mukana-heilla-ei-ole-ennakkoluuloja-ruotsin-kielta-kohtaan/830091/, 12.11.2019

337 https://www.keskipohjanmaa.fi/uutinen/584673, 14.11.2019

338 https://svenska.yle.fi/artikel/2017/04/27/superhjalparna-programmet-som-uppmuntrar-till-snallhet, 27.4.2017

339 Superhjälparna-ohjelma katsottavissa Yle Areenassa, https://arenan.yle.fi/1-4018491

340 https://mcc.gse.harvard.edu/

Huhtikuussa 2019 BUU-klubbenin tekijät matkustivat kuvauksiin Turun Braheskolaniin. Tällä kertaa superapureina toimivat ruotsinkielisen koulun esikoululaiset. He järjestivät koulussa Humanistisen ammattikorkeakoulun eli Humakin yhteisöpedagogiopiskelijoille tavallisesta poikkeavan ruotsintunnin: opettajan ja oppilaan roolit vaihdettiin![341,342] Lasten auttamistehtävänä oli rohkaista nuoria aikuisopiskelijoita puhumaan ruotsia.

Humakin lehtori **Eeva Pekanheimo** sai ajatuksen ohjelmaan osallistumisesta kuultuaan, että BUU-klubben etsii autettavia Superhjälparna-ohjelman jaksoon. Pekanheimo motivoi osallistumista näin:

> Osa opiskelijoistani ei ole koskaan tavannut suomenruotsalaista ja ruotsin kieli ei ole ollut pakollisena aineena enää yo-kirjoituksissa. Monella opiskelijalla ei myöskään ole lukiotaustaa. Yhteisöpedagogit työskentelevät usein lastenkin parissa ja ehdotin, että superapulaiset voisivat järjestää ruotsinkielisen toimintaradan opiskelijoille.

Oppitunti oli menestys. Sekä Braheskolanin esikoululaiset että Humakin opiskelijat saivat kiitosta heittäytymisestä, uskaltautumisesta ja avarakatseisuudesta.

Vantaa lisää ruotsin opetusta

Vantaalla B1-kielenä ruotsia opiskeleville tarjotaan 6. ja 7. luokalla opetusta kaksi tuntia viikossa ja 8. luokalla tunti viikossa. Vantaa lisää B1-kielenä ruotsia opiskeleville 9.-luokkalaisille toisen viikkotunnin kielenopiskelua.[343] Näin muodoin syyslukukaudesta 2020 lähtien peruskoulun viimeisellä luokalla opiskellaan ruotsia kaksi tuntia viikossa.

Lisätunnin mahdollistaa Opetushallituksen kieliopetukseen kohdennettu 500 000 euron valtionosuuden lisäys, joka on tarkoitettu ensisijaisesti A1-kielen opetukseen 1. ja 2. luokalla. Vantaalla tämä kieli on englanti. Vantaa on kustantanut kielenopetuksen varhennuksen omin varoin, joten se voi kohdentaa avustuksen ruotsin kielen opiskelun lisäämiseen.

Ruotsinkieliset lukiot menestyvät lukiovertailussa

Ruotsinkieliset lukiot sijoittuvat vuosi toisensa jälkeen parhaiden joukkoon ylioppilastutkintomenestykseen perustuvassa STT:n lukiovertailussa.[344,345] Katsausvuonna suurten lukioiden kärkikymmenikköön sijoittui peräti seitsemän ruotsinkielistä lukiota.[346,347] Yle käyttää lukio-

341 https://www.humak.fi/uutiset/buu-klubbenin-superapurit-ruotsintunnilla/, 27.4.2019
342 Superapulaiset-ohjelman jakso ”Kieli”: https://areena.yle.fi/1-4596927#autoplay=true, 27.4.2019
343 https://www.vantaansanomat.fi/artikkeli/809510-vantaan-9-luokkalaisille-tulee-ensi-vuonna-tunti-lisaa-ruotsia-vapaaehtoisen-a2, 13.10.2019
344 https://stt.fi/sttn-lukiovertailu-tarkastelee-sisaantulokeskiarvoja-ja-yo-kokeiden-tuloksia/, 5.12.2017
345 https://stt.fi/tyylikirja/ideasta-jutuksi/tiedonhankinta/sttn-lukiovertailu/
346 https://yle.fi/uutiset/3-11096406, 2.12.2019
347 https://www.is.fi/kotimaa/art-2000006327993.html, 2.12.2019

vertailussaan osittain eri kriteereitä kuin STT.[348] Siinäkin kahdenkymmenen menestyneimmän lukion joukossa on neljä ruotsinkielistä koulua.

Keväällä 2019 STT:n lukiovertailussa tarkasteltiin erikseen pieniä (1–50 tutkinnonsuorittajaa) ja suuria lukioita (yli 50 tutkinnonsuorittajaa). Suurten lukioiden vertailussa kärkeen sijoittui turkulainen Katedralskolan i Åbo.

1. Katedralskolan i Åbo, Turku
2. Etelä-Tapiolan lukio, Espoo
3. Gymnasiet Grankulla samskola, Kauniainen
4. Korsholms gymnasium, Mustasaari
5. Pargas svenska gymnasium, Parainen
6. Mattlidens gymnasium, Espoo
7. Kyrkslätts gymnasium, Kirkkonummi
8. Helsingin Suomalainen Yhteiskoulu, Helsinki
9. Kulosaaren yhteiskoulu, Helsinki
10. Borgå Gymnasium, Porvoo

Pienistä lukioista vertailun ensimmäiseksi sijoittui Kotka svenska samskola, josta tosin kirjoitti keväällä 2019 vain kaksi ylioppilasta. Sekä Katedralskolan i Åbo että Kotka svenska samskola sijoittuivat myös kevään 2018 vertailussa 20 parhaan joukkoon.

Mistä ruotsinkielisten lukioiden menestys johtuu? Joensuussa ilmestyvä sanomalehti Karjalainen arvelee, että lukiovertailussa korostuu kielten osaamisen tärkeys.[349] Lehden mukaan äidinkieleltään ruotsinkieliset osaavat paremmin suomea kuin suomenkieliset ruotsia. Kun hallitsee kahta kotimaista kieltä hyvin, on helpompi omaksua muitakin kieliä.

Kielten osaaminen voi periaatteessa vaikuttaa tuloksiin. Ylioppilaskirjoitusten neljästä pakollisesta kokeesta kolme voi suorittaa eri kielten kokeilla, ja molempien kansalliskielten hallinta on luonnollisesti avuksi. Tärkeämpi syy hyviin tuloksiin juontuu ehkä kuitenkin muusta. STT:n lukiovertailussa otetaan nimittäin huomioon myös oppilaan kehitys. Yhtenä piirteenä verrataan toisiinsa lukiopaikan vastaanottaneiden sisääntulokeskiarvoja ja ylioppilaskirjoitusten tuloksia. Vertailun tulokset osoittavat, kuinka oppilas on edistynyt ja kuinka hänen arvosanansa ovat muuttuneet lukion aikana.

Yliopisto-opiskelijoiden ruotsin kielen taito rapistuu vuosi vuodelta

Suomenkieliset ylioppilaat osaavat ruotsia huonommin vuosi vuodelta. Osa lukion käyneistä jatkaa opintojaan yliopistossa. Yliopistotutkintoon kuuluu valtionhallinnon kielitutkinnon suorittaminen, niin sanottu virkamiesruotsi. Kuinka hyvin korkeakouluopiskelijat osaavat ruotsia?

348 https://yle.fi/uutiset/3-10793532, 22.5.2019
349 https://www.karjalainen.fi/mielipiteet/mielipiteet/paakirjoitus/item/236250, 3.12.2019

Huolestuttavia viestejä ylioppilaiden ruotsin kielen taidosta on kantautunut korviin monesta suunnasta. Osa korkeakouluopiskelijoista aloittaa lukion jälkeen ruotsin opiskelun uudestaan nollasta, ja kursseja käydään monen kertaan.[350] Keskeisenä syynä yliopisto-opiskelijoiden kehnoon ruotsin kielen taitoon on pidetty toisen kotimaisen kielen kokeen poistamista ylioppilastutkinnon kaikille yhteisistä kokeista vuonna 2005.[351,352] Toisten arvioiden mukaan virkamiesruotsin suorittamiseksi vaadittavan kielitaidon heikkenemisestä ei ole näyttöä.[353]

Keskustelua yliopisto-opiskelijoiden heikosta ruotsin kielen taidosta on käyty koko 2000-luku. Vuosina 2006−2007 tehdyn selvityksen tulos oli, että todellisuudessa alle puolella korkeakouluopiskelijoista oli riittävät ruotsin taidot virkamiesruotsin läpäisemiseksi.[354] Hannu Niemen vuonna 2008 tarkastetun väitöstutkimuksen[355] mukaan joka vuosi vähintään viidennes korkeakoulujen virkamiesruotsin kurssin hyväksytty-merkinnöistä annetaan opiskelijoille, joiden ruotsintaidot eivät yllä lain edellyttämälle vähimmäistasolle. Osaamattomuutta katsotaan läpi sormien.

Yliopiston ruotsin kielen opettajat kiinnittivät huomiota asiaan vuonna 2013.[356] Heidän mukaansa monilla opiskelijoilla ei ole heikon lähtötasonsa takia riittäviä edellytyksiä suoriutua tutkintoon vaadittavista ruotsin opinnoista. Keskipitkän ruotsin ylioppilaskokeen kirjoittamatta jättäneiden osuus korkeakouluopiskelijoista oli noussut jo tuolloin kaikissa yliopistoissa, mikä vaikeutti opetuksen kokonaissuunnittelua. Opettajat kysyivät aiheellisesti, kenellä on vastuu siitä, että yliopisto-opiskelijoilla on riittävä lähtötaso kielitutkinnon suorittamiseksi.

Ruotsin opettajat[357] ilmaisivat myös katsausvuonna huolensa korkeakouluopiskelijoiden ruotsin kielen osaamisesta. Ylioppilaiden ruotsin osaamisen lähtötaso vaihtelee kovin, mutta huolestuttavinta on, että yhä useampi käy valmentavilla kursseilla selvitäkseen yleisopintoihin kuuluvista ruotsin kielen opinnoista. Valmentava koulutus syö ennestäänkin niukkoja opetusresursseja. Voi siis todeta, että yliopisto paikkaa kouluopetuksen aukkoja.

---

350 https://yle.fi/uutiset/3-6085788, 8.5.2012
351 https://yle.fi/uutiset/3-10118284, 16.3.2018
352 https://www.karjalainen.fi/uutiset/uutis-alueet/kotimaa/item/136762, 31.3.2017
353 https://www.karjalainen.fi/uutiset/uutis-alueet/kotimaa/item/136763, 31.3.2017
354 https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/yliopisto-opiskelijoiden-ruotsi-kehnoa/1868236, 17.2.2019
355 Niemi, H. (2008). *Korkeakoulututkintoihin kuuluvan ruotsin kielen taidon osoittaminen. Korkeakoulujen ruotsinopettajien käsityksiä virkamiesruotsin merkityssisällöistä ja sen taitotasovaatimusosan toteutumisesta*. Oulun yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta. Saatavilla: http://jultika.oulu.fi/Record/isbn978-951-42-8704-6
356 Tuohimaa, T. & Valli, P. (2013). Uusien yliopisto-opiskelijoiden ruotsin kielen taitotaso ylioppilasarvosanoilla mitattuna. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 4(3). Saatavilla: https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-syyskuu-2013/uusien-yliopisto-opiskelijoiden-ruotsin-kielen-taitotaso-ylioppilasarvosanoilla-mitattuna
357 https://www.hs.fi/paivanlehti/12112019/art-2000006304171.html, 12.11.2019

Terveyspalveluiden ruotsi

HUS tavoittelee toimivaa kaksikielisyyttä

Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri eli HUS on kaksikielinen kuntayhtymä. Sen alueella asuu eniten ruotsinkielisiä kaikista Suomen sairaanhoitopiireistä.[358] HUSin toiminta-alueen 1,6 miljoonasta asukkaasta 131 018 puhuu ruotsia äidinkielenään (31.12.2018). Määrä on 7,9 prosenttia HUSin alueella asuvasta väestöstä.

HUSilla on kaksikielisenä toimijana merkittävä kielipoliittinen rooli. Se on pyrkinyt luomaan toimivaa kaksikielisyyttä kautta ison organisaation. Vuodesta 2007 sairaanhoitopiirillä on ollut erillinen kieliohjelma, jonka suuntaviivat määritetään HUSin strategiassa. HUSin kieliohjelman tavoitteista ja toimenpiteistä saa käsityksen seuraavasta asetelmasta.[359]

POTILAS "HYVÄÄ HOITOA – GOD VÅRD"

KIELIOHJELMAN PAINOPISTEET	MITTARIT	TAVOITETASO	TOIMENPITEET	VASTUULLINEN (nimettävä yksiköissä)
Kielellinen palveluvalmius on hyvä	Potilaskysely	Jokaisessa yksikössä (joilla on potilaskontakteja) on potilaan kielen hallitsevaa henkilöstöä (su/ru) ja henkilöstöltä edellytetään kielen aktiivista käyttöä potilaiden ja omaisten kanssa	Henkilöstön kielitaidon selvittäminen Henkilöstön kielikoulutussuunnitelma Yksiköt sisällyttävät kielipalvelut tuloskorttiinsa (BSC) Lähiesimies kannustaa käyttämään molempia kotimaisia kieliä ja toimii aktiivisesti henkilöstönsä kielitaidon lisäämiseksi/ylläpitämiseksi	Yksiköt
Potilas ratkaisee kielen, ei henkilöstö	Potilaskysely	Kaikki hoitokontaktit tapahtuvat potilaan toivomalla kielellä (su/ru)	Henkilöstöä informoidaan kielilain ja kieliohjelman säännöksistä ja kannustetaan kysymään hoidon alussa potilaalta millä kielellä tämä toivoo tulevansa hoidetuksi	Yksiköt
Kaikki kirjalliset potilasohjeet ovat saatavilla kummallakin kielellä (su/ru)	Potilaskysely	HUS-tieto, opasteet ja hoito-ohjeet ovat kummallakin kielellä (su/ru) Potilasohjeet ovat kummallakin kielellä (su/ru)	Nykyisen tilanteen kartoitus Täydentäminen tarpeen mukaan Tulosyksiköt täydentävät etenkin ruotsinkielistä potilasohjetietokantaa suunnitelmallisesti ja tekevät priorisoinnin eniten tarvittavien ohjeiden valinnassa	Johtajaylilääkäri, hallintoylilääkäri
Tietoa potilasasiamiesten toiminnasta ja kielipalveluista on saatavilla	Esite on/ei ole	Esite on helposti saatavilla niissä yksiköissä, joilla on potilaskontakteja	Laaditaan kaksikielinen esite potilasasiamiesten vastuualueista, toiminnasta ja kielipalveluista ja esite on saatavilla kaikissa yksiköissä	Potilasasiamiehet, viestintäpäällikkö (esite)

358 https://www.hus.fi/hus-tietoa/talous/Documents/Talousarvio%202020%20ja%20taloussuunnitelma%202020-2022.pdf

359 HUSin kieliohjelman tuloskortti vuodelta 2010: https://www.hus.fi/potilaalle/potilaan_oikeudet/kaksikielisyyshusissa/kieliohjelma/Documents/Kieliohjelman%20tuloskortti.pdf

Vuonna 2019 käynnistettiin kieliohjelman iso uudistus, jonka sisällöstä ei ole vielä julkistettua tietoa. Kieliohjelma valmistuu vuonna 2020.

HUSissa on toiminut vuodesta 2007 lähtien vähemmistökielinen lautakunta. Se palkitsee vuosittain kaksikielisyyttä edistäviä tekoja.[360] Katsausvuonna palkittiin suomi–ruotsi-fraasisanakirja ja ruotsinkieliset blogitekstit sekä ne yksiköt, jotka pitävät säännöllisesti kokoukset ruotsiksi. Lautakunta haluaa palkinnon myötä muistuttaa äidinkielen merkityksestä hoidossa ja kannustaa aktiivisempaan arjen kaksikielisyyteen.

Digitalisaatio vaikuttaa terveyspalveluiden tarjontaan laajasti. HUS on tuottanut vuodesta 2013 lähtien lievien ja keskivaikeiden mielenterveyshäiriöiden hoitoon tarkoitettuja lyhytterapiaohjelmia verkkoon (ns. nettiterapiaa).[361] Ruotsinkieliset palvelut uupuvat yhä, vaikka niille olisi suurta kysyntää.

Turunmaan sairaala osaksi Tyksiä

Turunmaan sairaalan (Åbolands sjukhus) asema Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin liikelaitoksena purettiin ja sairaala liitettiin osaksi Turun yliopistollista keskussairaalaa 1.1.2020. Varsinais-Suomen sairaanhoitopiirin valtuusto[362] päätti asiasta kesäkuussa 2019. Kun Turunmaan sairaala lakkasi olemasta itsenäinen, syntyi huolta siitä, kuinka alueen ruotsinkielinen sairaanhoito toteutetaan.[363]

Hallinnonuudistamispuheeseen luotiin kymmenisen vuotta sitten ilmaus *hallintohimmeli*, jolla viitataan byrokratiaan ja epäselviin hallintorakenteisiin.[364] Sosiaali- ja terveydenhuoltoalalle syntyy herkästi hallintohimmeleitä, kun kaksikielisiä toimintoja toteutetaan käytännössä. Käydäänpä hieman läpi Turunmaan sairaalan ja Tyksin työnjakoa kielinäkökulmasta.

Hallintorakenteen muutoksen jälkeenkin on pyrkimys siihen, että Turunmaan sairaala jatkaa toimintaansa aidosti ruotsin kielellä palvelevana yksikkönä. Hallintomallin muutoksessa korostettiin sairaalan velvoitetta tarjota palveluja yhdenvertaisesti suomeksi ja ruotsiksi. Velvoite kirjattiin aiemmasta poiketen sekä sairaanhoitopiirin hallituksen että Turun yliopistollisen keskussairaalan eli Tyksin toimialueen vastuihin.

Turunmaan sairaalaan muodostettiin muista lähisairaaloista poiketen erillinen vuodeosastohoidon ja avohoitopalvelujen yksikkö, jossa on oma henkilöstö ja muita yksikköjä tiukemmat kielitaitovaatimukset. Yksikössä on koordinoiva ylihoitaja, joka toimii yksikön hoitohenkilöstön ja hoitotyötä tukevan henkilöstön esimiehenä ja vastaa rekrytoinneista. Potilashoidon vastuut ja lääkärihenkilöstö sen sijaan siirtyivät Tyksiin. Leikkaustoiminta oli jo vuoden 2019 alusta siirtynyt Tyksin vastuulle.

---

360 https://www.sttinfo.fi/tiedote/tvasprakiga-insatser-belonades-vid-hus-hus-palkitsi-kaksikielisia-tekoja?publisherId=23980819&releaseId=69858077, 14.5.2019

361 https://yle.fi/uutiset/3-11047058, 6.11.2019

362 http://www.vsshp.fi/fi/sairaanhoitopiiri/media-tiedotteet-viestinta/tiedotteet/Sivut/Turunmaan-sairaala-yhdistetaan-Tyksiin-.aspx, 11.6.2019

363 https://www.ts.fi/mielipiteet/lukijoilta/4596246/Lukijalta+Turunmaan+sairaalalla+tarkea+rooli+ruotsinkielisen+palvelun+antajana, 2.6.2019

364 Joki, L. (2012). Hallintohimmeli. *Kielikello* 2/2012. Saatavilla: https://www.kielikello.fi/-/hallintohimmeli

Sairaalajohtaja **Petri Virolaisen** mukaan Tyks laajentaa palveluvalikoimaa Turunmaan sairaalassa ja toimialueet ovat sitoutuneet kehittämään palveluaan ruotsin kielellä. Turunmaan sairaalassa on tarkoitus tuottaa useiden erikoisalojen vastaanottopalveluja ja kuntouttavia vuodeosastopalveluja sekä ruotsiksi että suomeksi. Palliatiivisen hoidon keskuksen perustaminen Turunmaan sairaalaan on suunnitelmissa.

Suurin osa vaativasta erikoissairaanhoidosta tuotetaan Turunmaan sairaalan sijaan muualla Tyksissä. Tällä hetkellä noin 90 prosenttia ruotsinkielisistä potilaista hoidetaan Tyksin nykyisillä toimialueilla ja päivystyksessä. Tyksin onkin ponnisteltava yleisesti kohti parempia ruotsinkielisiä palveluja. Yhä suuremman osan sairaanhoitopiirin henkilöstöstä on pystyttävä palvelemaan ruotsiksi neuvonta- ja hoitotilanteissa. Yksittäiset työntekijät voivat käydä työkierrossa vahvasti kaksikielisessä Turunmaan sairaalassa kehittämässä käytännön kielitaitoaan, jotta voivat palvella ruotsinkielistä väestöä paremmin vakituisessa työkohteessaan. Kielivelvoitteiden toteuttamiseksi tarvitaan lisäksi notkeampia käännöspalveluita ja kaksikielisiä digitaalisia palveluita.

Syntyikö vaikutelma, että uusi hallintomalli takaa ruotsinkielisten palveluiden saatavuuden? Joka tapauksessa on selvää, että ruotsin kieltä osaavaa hoitohenkilökuntaa tarvitaan lisää. Resursseja tulisi suunnata erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon oppilaitoksissa tarjottavan ammattiruotsin opettamiseen. Tavoitteena pitäisi olla, että alalle valmistuneet voivat toimia kaksikielisessä työympäristössä.

Laaja ruotsinkielinen päivystys sittenkin Vaasaan

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta on tehty kuin Iisakin kirkkoa. Kielikysymykset ovat uudistuksessa tärkeitä, ja koko prosessin ajan keskustelua ovat herättäneet Pohjanmaan ruotsinkieliset päivystyspalvelut, erityisesti Vaasan sairaalan laaja ruotsinkielinen päivystys. Laaja ruotsinkielinen päivystys kaavailtiin sijoitettavaksi Seinäjoelle. Marraskuussa 2019 asialle pantiin piste, ties monennenko kerran.

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietinnössä[365] todetaan, että Vaasan sairaanhoitopiirille lisättäisiin velvoite järjestää ympärivuorokautinen ruotsinkielinen päivystys Vaasan keskussairaalan yhteyteen. Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiirille ei tulisi velvoitetta tarjota ruotsinkielistä päivystystä Seinäjoella. Valiokunta piti esitystä kielellisten oikeuksien toteutumisen kannalta tarkoituksenmukaisena. Asiaa ajaneet poliitikot[366,367] luonnollisesti ilahtuivat. Mediatietojen mukaan Seinäjoella ehdittiin panostaa ruotsin kielen opiskeluun tosissaan.[368]

365 https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Sivut/StVM_5+2019.aspx
366 https://sfp.fi/fi/artikkelit/rehn-kivi-ruotsalaisuuden-paivan-kunniaksi-yksimielinen-mietinto-vaasan-keskussairaalan-paivystyksen-puolesta/, 6.11.2019
367 https://www.sttinfo.fi/tiedote/sdpn-kansanedustaja-berg-vaasan-keskussairaala-saa-vihdoinkin-ymparivuorokautisen-paivystyksen-iso-kiitos-rinteen-hallitukselle?publisherId=66784162&releaseId=69869479, 15.11.2019
368 https://yle.fi/uutiset/3-11052769, 11.11.2019

Vaasaan on vaikea saada ruotsia taitavia lääkäreitä

Vaasan seudulle on vaikea saada lääkäreitä. Alueen kaksikielisyyttä on arveltu syyksi lääkäripulaan. Muun muassa tätä asiaa selviteltiin kyselyssä, joka suunnattiin kuudetta vuotta opiskeleville lääketieteen kandidaateille.[369]

Kyselyssä havaittiin, että ruotsin kieli vaikuttaa selvästi suomenkielisellä linjalla opiskelevan lääkärin halukkuuteen hakeutua töihin Vaasan seudulle, sillä peräti 31 prosenttia kandidaateista kokee ruotsin kielen esteeksi töiden hakemiselle Vaasasta. Kandidaateilla oli myös mielikuva Vaasasta hyvin ruotsinkielisinä kaupunkina. Sekin selvisi, että lääketieteen kandidaateista seudulle hakeutuvat pääosin ne, joilla on Vaasassa tuttavia ja sukulaisia.

Kyselyssä esitettiin kuvitteellinen tilanne, jossa kandidaateille tarjottaisiin kielikurssia ja mahdollisuutta hoitaa vuoden tai kahden ajan lähinnä suomenkielisiä potilaita. Tällaisessa tilanteessa vain 8 prosenttia vastaajista kokee ruotsin kielen olevan töihin hakeutumisen esteenä.

Kyselyyn vastasi vain jokunen Helsingin yliopiston ruotsinkielisen lääkärilinjan kandidaatti. Selvisi, että ruotsinkieliset kandidaatit karttavat Vaasaa, koska siellä puhutaan paljon suomea. Tämän arveltiin ennustavan sitä, että ruotsinkielisen lääkärikoulutuksen käyneet jäävät valmistumisensa jälkeen pääkaupunkiseudulle töihin.

Pula kielitaitoisista työntekijöistä vaivaa myös muuta terveydenhuoltoalaa. Pääkaupunkiseudulla on liian vähän ruotsin kieltä taitavia kotihoidon työntekijöitä. Esimerkiksi Kauniaisissa vain alle kymmenesosa halukkaista saa palvelua ruotsin kielellä.[370]

Käypä hoito -suositukset ruotsiksi

Suomalainen Lääkäriseura Duodecim ja erikoislääkärijärjestöt julkaisevat Käypä hoito -suosituksia, jotka linjaavat ja yhdenmukaistavat hoitokäytäntöjä. Hieman yllättäen suositukset on julkaistu vain suomeksi, vaikka terveyspalvelut kuuluvat jokapäiväisiin ja paljon käytettyihin palveluihin. Pääministeri Antti Rinteen hallitus[371] päätti korjata tilanteen kertasysäyksellä: valtion talousarvioesitykseen 2020 kirjattiin ehdotus Käypä hoito -suositusten kääntämisestä ruotsin kielelle. Työhön on varattu 600 000 euroa vuodelle 2020.[372]

---

369 https://www.sttinfo.fi/tiedote/tuttavat-ja-sukulaiset-vetavat-laakareita-vaasan-seudulle?publisherId=67975446&releaseId=69856019, 10.4.2019

370 https://www.kaunisgrani.fi/2019/10/hyvat-arvosanat-kotihoidolle-ja-hoivakodille/, 17.10.2019

371 https://svenska.yle.fi/artikel/2019/09/21/finlandssvenska-storprojekt-startar-med-ilfart?utm_source=twitter-share&utm_medium=social, 21.9.2019

372 https://www.apteekkari.fi/uutiset/kaypa-hoito-suosituksia-saatetaan-kaantaa-ruotsiksi.html, 23.9.2019

Taide ja ruotsi

Kolmiyhteys: taide, kieli ja kielen oppiminen. Taide voi motivoida hankkimaan kielitaitoa, ja sen avulla voi myös omaksua kieltä helpommin. Hyvänä esimerkkinä voi mainita englanninkielisen nuoriso- ja populaarimusiikin.

Portugalilainen vuoden 2017 euroviisuvoittaja **Salvador Sobral** innostui ruotsin kielestä niin, että lähti kuukaudeksi Ruotsiin opiskelemaan kieltä.[373] Innostuksen syyksi hän mainitsi **Ingmar Bergmanin** elokuvat. Ruotsinkielinen nykymusiikki voi motivoida kielenopiskeluun kaukana pohjolasta.[374]

Åbo Svenska Teater monikielisyyden edelläkävijänä

Åbo Svenska Teater on monikielisyyden toteuttajana aikaansa edellä. Siellä esitetään peräti jo toistamiseen Lumikuningatar-balettia[375] neljällä kielellä: ruotsin, suomen, saamen ja kehonkielellä. Koko perheen tanssisatua suositellaan yli 6-vuotiaille lapsille. Lapsen kielitaidosta ei tarvitse olla huolissaan, sillä näyttämöllä puhutaan molempia kotimaisia sen verran ahkerasti, että tarinasta pääsee kärryille, vaikka jokaista repliikkiä ei ymmärtäisikään. Lukutaitoiset voivat myös seurata esitystä näyttämön yläpuolella olevasta tekstityksestä.

Kansalliseepostamme *Kalevalaa* olemme tottuneet käsittelemään hillityin mielin ja lukemaan vakavin äänensävyin. Åbo Svenska Teaterin Kalevala[376] heittää tekstin tulkinnassa vapaalle, sillä esitys yhdistää musiikki- ja nukketeatteria. Teatteriarvostelun[377] mukaan esitys ei ole tosikoille. Kalevalasta on näet syntynyt riemukas versio, joka ei kumartele kuvia. Lavalla nauretaan ja leikitään, eikä runoja posoteta läpi Kalevalan poljennolla. Esitykseen on tehty myös uusia ruotsinkielisiä tekstejä.

Mitä on ruotsalainen kuorosointi?

Miten kieli vaikuttaa kuoron sointiin? Kuoronjohtaja **David Lundblad** tarkastelee tohtorintutkinnossaan ruotsalaista kuorosointia.[378] Lundblad on johtanut kahta erimaalaista kuoroa. Niiden kanssa työskennellessään hän on pannut merkille laulettavan kielen merkityksen sointiin. Tutkimuksen tavoitteena oli määritellä ruotsalainen sointi, joka ei ole tyypillinen tietylle kuoronjohtajalle tai kuorolle vaan ylittää musiikinlajien ja sukupolvien rajat. Soinnilla on

373 https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000006055504.html, 2.4.2019
374 Ramírez H. − Pontus Wallenborg P. (2019). Hugo studerar svenska i Mexiko. *Språkbruk* 4/2019. Saatavilla: https://www.sprakbruk.fi/-/hugo-studerar-svenska-i-mexiko
375 https://turunseutusanomat.fi/2019/12/turun-lumikuningatar-on-edeltajiaaan-lempeampi/, 15.12.2019
376 https://www.ts.fi/tstv/1074830212/bo+svenska+teaterin+Kalevala+yhdistaa+musiikki+ja+nukketeatteria, 14.9.2019
377 https://www.hs.fi/paivanlehti/21092019/art-2000006245138.html, 21.9.2019
378 Lundblad, D. (2019). *Svensk körklang. Historiska, fonetiska och pedagogiska aspekter*. Taideyliopisto, Helsinki. Saatavilla: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/306986/302612_SibA_Lundblad_verkkoversio.pdf?sequence=1&isAllowed=y

yhteys sekä ruotsin kielen ominaispiirteisiin että esitettävään ohjelmistoon, mutta toisaalta myös sosiaalisiin tekijöihin, esimerkiksi haluun kuulua ryhmään.

Tutkimuksessaan Lundblad analysoi ruotsin kielen vokaalien vaikutusta lauluäänen yläsäveliin ja kuoron sointiin. Ruotsalaiset vokaaliväri, tekstin ääntämys ja vokaalien sijoittuminen vaikuttavat sointiin. Näiden seikkojen myötä esiin tuli myös muita kuoron sointiin vaikuttavia piirteitä kuten dynamiikka ja intonaatio. Sointi on monen tekijän summa: yleisesti voi todeta, että historialliset, foneettiset ja pedagogiset tekijät ovat luoneet ruotsalaisen kuorosoinnin perustan.

Ruotsinkielinen kulttuurikritiikki alamäessä

Ruotsin kielellä kirjoitettu kulttuurikritiikki on vähentynyt ja voinut huonosti viime vuosina. Mediakriisi siirsi sivuun analyyttisen kirjoittamisen, joka ei tuota nopeita klikkauksia. Näin ainakin ajatteli joukko kulttuuritoimittajia ja -kirjoittajia, jotka perustivat vuonna 2015 yhdistyksen Intresseföreningen för finlandssvenska frilanskritiker (IFFF).[379] Yhdistys sai katsausvuonna Svenska kulturfondenin 380 000 euron rahoituksen pilottiprojektiin, joka sai nimen *Kritikerbyrån*[380] (Kriitikkotoimisto).

Projektin tavoitteena on kaksinkertaistaa ruotsin kielelle julkaistavien kriittisten tekstien kirjoituspalkkiot. Toisekseen *Kritikerbyrån* panostaa täydennyskoulutuksiin ja inspiroivaan toimintaan sekä järjestää seminaareja, työpajoja ja tutustumistilaisuuksia. Se tahtoo nostaa kritiikin arvostusta. Muun muassa kouluprojektien ja amatöörikritiikin avulla halutaan kohottaa suuren yleisön tietoisuutta ja mielenkiintoa kulttuurikritiikkiä kohtaan.

379 https://svenska.yle.fi/artikel/2019/06/07/jag-tror-att-vi-kommer-att-kunna-visa-vad-konstkritiken-kan-vara-nar-den-far-lite, 7.6.2019

380 https://www.kritiikinuutiset.fi/2019/06/13/kritikerbyran-projekti-saa-kolmen-vuoden-rahoituksen-svenska-kulturfondenilta/, 13.6.2019

Poimintoja

Onko ruotsin kieli kunnan menestysresepti?

Mikä on kunnan menestysresepti? Ei liene olemassa vain yhtä menestyksen osatekijää. Siitä huolimatta tekee mieli oikoa mutkia ja todeta: ruotsin kieli on menestyvien kuntien yhteinen nimittäjä. Pohjalainen ruotsinkielinen kunta Pedersöre havainnollistaa asiaa. Kunnan työllisyysaste yltää 82 prosenttiin, kun muualla maassa tavoitellaan 75:tä prosenttia. Kunnan työttömyysprosentti[381] vuonna 2019 oli keskimäärin 2,4. Asukkaista 90 prosenttia puhuu äidinkielenään ruotsia. Ruotsiin voi lähteä ensin opiskelemaan ja sitten tekemään bisnestä. Ruotsin markkinoille ei ole kynnystä.

Vahva ruotsin kieli on kunnan valtti, mutta se voi nousta myös kasvun tulpaksi. Alueen yritykset etsivät jatkuvasti uusia työntekijöitä, mutta suomenkielisiltä alueilta ei juuri tule muuttajia.

Kaksikielisyys on monissa kaksikielisissä kunnissa lain kuollut kirjain, eikä ruotsin kieltä voi käyttää asioinnissa. Kunnan aito kaksikielisyys lisää asukasviihtyvyyttä. Porvooseen muuttanut kaksikielinen teatteripariskunta[382] yllättyi siitä, miten luontevasti ruotsi ja suomi elävät kaupungissa rinnakkain.

> – Helsingissä ruotsin kielen asema on tosi ohut. Siellä täytyi pitää huolta siitä, että lasten elämässä olisi riittävästi myös ruotsia. Porvoossa kaikki kommunikaatio tapahtuu luontevasti sekä että. Molemmilla kielillä on vahva ja terve asema.

Ruotsinkieliset muuttavat ulkomaille suomenkielisiä innokkaammin

Suomen ruotsinkielisten muuttohalukkuus ulkomaille on perinteisesti ollut suomenkielisiä suurempaa. **Kjell Herbertsin** raportissa selvitetään tilastojen valossa ruotsinkielisten maastamuuttoa vuosina 2000–2017.[383] Ruotsinkieliset muuttavat Suomesta kolme kertaa niin usein kuin suomenkieliset. Myös ruotsinkielisten paluumuutto takaisin Suomeen on suomenkielisiä vähäisempää.

Ruotsinkieliset muuttavat muihin Skandinavian maihin, mutta miksi Ruotsi ei houkuttele suomenkielisiä? Ajatuspaja Magman tutkija arvelee, että syynä on todennäköisesti kielitaidon

381 https://www.pedersore.fi/kunta-ja-politiikka/kuntatietoa/

382 https://www.uusimaa.fi/artikkeli/748370-vilpiton-seikkailunhalu-ja-yhteisen-tekemisen-energia-vievat-eteenpain, 23.2.2019

383 Herberts, K. (2019). *Inte bara Sverige, svenskspråkig flyttning under åren 2000–2017*. Siirtolaisinstituutti. Saatavilla: https://siirtolaisuusinstituutti.fi/wp-content/uploads/2019/12/r1_herberts.pdf

puute.[384,385] Toisaalta ruotsinkielisten muuttoliike Pohjoismaihin on tavallaan osa kaupungitumista, eikä sitä ole syytä ymmärtää pelkkänä siirtolaisuutena. Ilmiötä voi hyvin verrata Suomen sisäiseen muuttoon.

Kaksi kolmesta ruotsinkielisestä maastamuuttajasta valitsi kohteekseen Ruotsin, mutta lähtijöitä on myös Norjaan ja Tanskaan. Kieli-ilmapiiri ja -asenteet vaikuttavat maastamuuttoon. Suomalaisten tiukentuneet näkemykset maahanmuuttajista ja ruotsin kielestä ovat vaikuttaneet kielteisesti maasta lähtevien Suomi-kuvaan. Myös yleisesti koventunut yhteiskunnallinen ilmapiiri on vaikuttanut lähtöpäätöksiin.

Ajatushautomo Agenda selvitti ruotsinkielisten näkemyksiä tämänhetkisestä kieli-ilmastosta ja ruotsin kielen asemasta.[386] Tulos oli tyly: kolme neljäsosaa suomenruotsalaisista on sitä mieltä, että ruotsin kielen asema Suomessa on joko huono tai hyvin huono. Tutkijat tiivistävät avoimien vastausten perusteella kaksi puhujaryhmää (julkaisen lainauksen alkukielellä):

> Ur de öppna svaren utkristalliserar sig två sorters finlandssvenskar: de modfällda som redan gett upp och byter om till finska för att det helt enkelt är lättare och sen de som likt en terrier med en strumpa biter sig fast och försvarar sin rätt att prata svenska.

Finnpausen-hanke

Suomessa on tietyillä aloilla työvoimapulaa, ja varsinkin kausityöläisiä tarvitaan miltei kaikilla aloilla. Työ- ja elinkeinoministeriön Finnpausen-hankkeessa houkutellaan ruotsinsuomalaisia Suomeen kausitöihin.[387,388,389] Kysyntää tekijöistä on paitsi sesongeistaan tutuissa matkailussa ja maataloudessa myös muilla toimialoilla. Ruotsinsuomalaisissa nähdään suuri mahdollisuus. Heillä on myös muuan kilpailuvaltti − ruotsin kielen taito.

Kaksikielisiä hätäkeskuspäivystäjiä

Pelastusopistosta valmistui 20.12.2019 viisitoista kaksikielistä hätäkeskuspäivystäjää.[390] Historian ensimmäinen kaksikielinen hätäkeskuspäivystäjäkurssi järjestettiin, jotta Hätäkeskuslaitoksen ruotsinkielinen palvelu voitaisiin taata. Kaksikieliset päivystäjät helpottavat erityisesti Vaasan hätäkeskuksen toimintaa.

---

384 https://www.kaleva.fi/kielitaito-laajentaa-tilaa-liikkua-tyomarkkinoilla/1672765, 6.11.2019
385 https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/30069100-4dff-40c5-9880-cf137c1e6ab0, 11.8.2019
386 https://www.agenda.fi/fi/Raportti/suomen-kieli-ilmapiirista-vaaraan-suuntaan-liukuportaissa/, 9.4.2019
387 https://www.te-palvelut.fi/te/fi/pdf/esitteet/finnpausen.pdf
388 https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=185&artikel=7298266, 13.9.2019
389 https://yle.fi/uutiset/3-10879142, 17.7.2019
390 https://www.112.fi/ajankohtaista/uutiset/2/0/kaksikielinen_hatakeskuspaivystajakurssi_parantaa_ruotsinkielista_palvelutasoa_78678, 11.12.2019

Radiouutiset selkoruotsiksi

Svenska Yle aloitti radiouutisten tekemisen selkoruotsiksi syksyllä 2019.[391,392] Yle on tuottanut uutiset selkosuomeksi radiossa vuodesta 1992 lähtien. Television selkouutisia suomeksi alettiin toimittaa vuonna 2015.

391 https://svenska.yle.fi/artikel/2019/05/03/yles-tjanster-for-specialgrupper-utokas-nya-tillganglighetssymboler-och-nyheter, 3.5.2019

392 https://www.sprakinstitutet.fi/sv/aktuellt/spraknytt/yle_borjar_sanda_nyheter_pa_latt_svenska.30025.news, 3.5.2019

SAAMEN KIELET

SISÄLTÖ

Saamen kielet

Identiteettikysymyksiä **92**

Todellinen saamen kielten puhujien määrä ei näy tilastoissa
Alkuperäiskansojen kielten juhlavuosi 2019
Vuoden 2019 saamelaiskäräjävaalit
Statuksettomat saamelaiset?
Kolttien asuttamisesta 70 vuotta
Saamen kielistrategia

Uskonto **98**

Uusi pohjoissaamenkielinen raamatunkäännös käyttöön
Kolttien edustaja Suomen ortodoksisen kirkon kirkolliskokoukseen

Sovintoa hakemassa **101**

Taiteilijoiden anteeksipyyntöä vailla
Saamelaisten totuus- ja sovintokomissio

Saamen kielen opetus **103**

Saamen kieliteko -palkinto Pasilan peruskoululle
Ammatillista opettajakoulutusta pohjoissaameksi
Ketterä korkeakoulu
Kouluille tarjotaan tietoa saamelaisista
Saamenkielistä oppimateriaalia kaivataan lisää

Kulttuuria **106**

Musiikki

Elokuva

Saamelaisten kulttuuriperintö paremmin saataville

Metsähallitus tarjoaa saamenkielistä luontokasvatusta

Koltansaamenkielinen toimittaja Sara Wesslin valittu vaikutusvaltaisimpien joukkoon

Identiteettikysymyksiä

Todellinen saamen kielten puhujien määrä ei näy tilastoissa

Väestötietoihin on ollut mahdollista ilmoittaa äidinkieleksi jokin saamen kielistä vuodesta 2013 alkaen (vaihtoehtoja ovat etelä-, inarin-, kildinin-, koltan-, luulajan- tai pohjoissaame). Saamelaiskäräjien tietojen mukaan Suomessa on noin kymmenentuhatta saamelaista.[393] Saamen kielen on ilmoittanut väestörekisterissä äidinkielekseen noin kaksi tuhatta henkilöä.[394] Onko tilastossa esitettävä saamen kielten puhujien määrä todellista pienempi?

Näin ilmeisesti on.[395] On arveltu, etteivät kaikki saamenkieliset edelleenkään tunne saamen kielten merkitsemisen mahdollisuuksia väestörekisteriin tai pidä sitä merkityksellisenä. Kielen merkitseminen väestörekisteriin äidinkieleksi voi herättää monia kysymyksiä. Perheet voivat olla monikielisiä, jolloin arjessa käytetään useita saamen kieliä ja suomea. Yhden kielen nostaminen äidinkieleksi voi tuntua epätarkoituksenmukaiselta. Kielenkäyttäjä on voinut oppia saamen kielen vasta aikuisena. Onko oma kielitaito tarpeeksi hyvä, jotta saamen kielen voisi merkitä äidinkieleksi? Riittääkö pelkkä puhutun kielen taito? Voiko saamen kielen merkitä äidinkieleksi, jos se ei ole vahvin kieli? Kannattaako saamen kieli merkitä äidinkieleksi?

Väestörekisteriin merkitty äidinkieli ei ole saamen kielten tapauksessa mustavalkoinen asia. Viranomaisen tulee ottaa yhteyttä ensisijaisesti henkilön ilmoittamalla äidinkielellä. Toisaalta jos saamen kieltä käyttävä on ilmoittanut äidinkielekseen suomen, mutta hän haluaa käyttää saamen kieltä viranomaisyhteyksissä, siihen on oikeus.

Saamen kielilaki velvoittaa viranomaisia tarjoamaan palveluja saameksi, minkä tähden kunnan viranomaiset tarvitsevat tietoa saamen kielten puhujien määrästä. Toisaalta ajantasainen tieto eri-ikäisten saamenpuhujien määrästä auttaisi viranomaisia järjestämään palvelut tarkoituksenmukaisesti ja ennakoimaan niiden tarpeen. Mikä avuksi?

Inarissa on kehitetty luova ratkaisu.[396] Sivistysjohtaja **Ilkka Korhosen** mukaan kunnassa on ollut vuosia käytössä epävirallinen tietokanava saamen kielten käyttäjistä: kielenpuhujan tai hänen huoltajansa oma ilmoitus. Vanhemmat kertovat aktiivisesti lapsen kielistä jo varhaiskasvatusvaiheessa, ja niinpä kunta voi suunnitella ikäluokan tarvitsemaa saamenkielistä opetusta päiväkotien ja kielipesien kanssa.

---

393 https://www.samediggi.fi/saamelaiset-info/

394 Tilastokeskuksen väestötilasto 31.12.2018. Saatavilla http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/

395 *Usean kielen merkitseminen väestötietojärjestelmään -selvitys*, s. 18. Oikeusministeriön julkaisuja. Selvityksiä ja ohjeita 2020:8. Saatavilla https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162056/OM_2020_8.pdf?sequence=4

396 https://yle.fi/uutiset/3-10606488, 21.1.2019

Alkuperäiskansojen kielten juhlavuosi 2019

Vuonna 2019 vietettiin YK:n kansainvälistä alkuperäiskansojen kielten vuotta.[397] Saamelaiset ovat Pohjois-Euroopan ainoa alkuperäiskansa, ja teemavuosi näkyi monella tavalla muun muassa saamelaiskäräjien toiminnassa.[398] YK:n kansainvälistä maailman alkuperäiskansojen päivää vietetään 9. elokuuta. Alkuperäiskansojen kielet olivat teemana myös alkuperäiskansojen päivän ohjelmassa.[399] Teemapäivä on saanut alkunsa siitä, että Yhdistyneiden Kansakuntien alkuperäiskansojen työryhmä kokoontui ensimmäistä kertaa kyseisenä elokuun päivänä vuonna 1982. Alkuperäiskansoja on noin 90 maassa eri puolilla maailmaa, ja niihin kuuluu arviolta noin 370 miljoonaa ihmistä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö myönsi Saamelaiskäräjille 47 000 euron avustuksen alkuperäiskansojen kielten vuotta varten.[400] Avustus käytettiin saamen kielten näkyvyyden parantamiseksi. Katsausvuonna julkaistiin Oktavuohta-verkkosivusto, joka tarjoaa laajasti tietoa saamelaisista (pohjoissaamen sana *oktavuohta* tarkoittaa ’yhteyttä’).[401] Sivustoa voi hyödyntää eritoten opetuksessa.

Opetusministeriö ja Opetushallitus kannustivat kouluja ottamaan saamelaisten kansallispäivän huomioon opetuksessa.[402] Opetushallitus nosti esiin erityisesti sen, että opetusviranomaisilla ja kouluilla on merkittävä rooli vähemmistökielten suojelemisessa ja edistämisessä.[403] Opetusviranomaisten toivomukseen vastattiin: saamelaisten kansallispäivää juhlistettiin katsausvuonna ensimmäistä kertaa kaikissa Helsingin kaupungin kouluissa ja päiväkodeissa.[404] Lapsiasiavaltuutettu esitti, että Saamelaisten kansallispäivästä 6.2. on rakennettava valtakunnallinen teemapäivä päiväkoteihin ja kouluihin.[405]

Vuonna 2019 saamelaisuuteen liittyvien aiheiden käsittely lisääntyi merkittävästi niin mediassa kuin muualla yhteiskunnassa. Mukaan mahtui sangen rohkeitakin avauksia: saamelaisten kansallispäivää esitettiin mielipidekirjoituksessa yleiseksi vapaapäiväksi.[406] Valtiovalta kaavailee aloittavansa saamelaisten sovintoprosessin, ja kirjoittaja arvelee, että saamelaisten kansallispäivän julistaminen yleiseksi vapaapäiväksi olisi saamelaisasioiden edistämisen kannalta sovintoprosessia vaikuttavampi teko.

Miten saamelaisuutta pitäisi käsitellä monimutkaistuvassa maailmassa? Määrittelevätkö enemmistön edustajat tavan puhua vähemmistöistä? Saamentutkimuksen professori toivoo, että saamelaisuutta tutkittaisiin entistä enemmän saamelaisten käsitteiden kautta.[407] Tutkimuksen käsitteet muokkaavat hänen mukaansa todellisuutta.

---

397 https://en.unesco.org/sites/default/files/iyil2019_official_launch_28_01_2019_en.pdf
398 https://minedu.fi/-/saamelaisten-kansallispaivaa-vietetaan-6-2-osallistua-voi-monin-tavoin, 1.2.2019
399 https://www.kansanuutiset.fi/artikkeli/4122108-alkuperaiskansojen-kielet-uhkaavat-kadota-yksi-kerrallaan, 9.8.2019
400 https://www.lapinkansa.fi/saamelaiskarajat-sai-47-000-euroa-alkuperaiskansoj/164585, 23.4.2019
401 https://www.oktavuohta.com/
402 https://www.samediggi.fi/2019/02/04/ministerio-ja-opetushallitus-suosittelevat-saamelaisten-kansallispaivan-huomioimista-opetuksessa/, 4.2.2019
403 https://www.oph.fi/fi/uutiset/2019/kouluilla-merkittava-rooli-vahemmistokielten-suojelemisessa-ja-edistamisessa, 26.09.2019
404 https://yle.fi/uutiset/3-10631277, 6.2.2019
405 https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/24d32a4e-2df9-45bc-b750-23351747fa3b, 29.4.2019
406 https://www.hs.fi/mielipide/art-2000005990665.html, 6.2.2019
407 https://www.lapinkansa.fi/tutkimusta-joka-haastaa-valtavirran-sanna-valkonen/460853, 26.12.2019

Mutta kenen ehdoilla tutkimuskohteista puhutaan, kun saamelaisuus moninaistuu? Suuri osa nuoren polven saamelaisista asuu kotiseutualueen ulkopuolella, eikä saamelaisuus yhdisty enää vain perinteiseen elämänmenoon. Helsingissä asuva saamelainen pohtii sitä, että hän voi joutua helposti maskotin asemaan.[408] Riskinä on leimautua kiintiösaamelaiseksi, joka täyttää tietyn ennakolta määritellyn paikan ja jonka sanomiset tulkitaan koko yhteisön mielipiteeksi.

Vuoden 2019 saamelaiskäräjävaalit

Kuka on saamelainen? Kolumneissa ja mielipidekirjoituksissa keskustellaan alituiseen alkuperäiskansaan identifioitumisesta.[409,410] Keskustelua sävyttää voimakas kielenkäyttö.

Entä kenet kelpuutetaan saamelaiskäräjien vaalien äänestysluetteloon ja millä perusteella? Tästäkin teemasta keskustellaan jatkuvasti.[411,412] Saamelaisuus on yksilön identiteetti- ja identifioitumiskysymys, mutta ei pelkästään sitä. Tämä tulee ilmi erityisesti saamalaiskäräjävaaleihin liittyvässä päätöksenteossa.

Kiista saamelaismääritelmän tulkinnasta

Saamelaiskäräjävaaleissa pelkkä oma ilmoitus saamelaiseksi identifioitumisesta (itseidentifikaatio) ei riitä, vaan saamelaiskäräjien vaalilautakunta arvioi, täyttääkö äänioikeutta hakeva saamelaiskäräjälain sisältämän määritelmän saamelaisuudesta. Ristivetoa on syntynyt siitä, että vaalilautakunnan ja korkeimman hallinto-oikeuden tulkinnat vaalikelpoisuudesta ovat poikenneet toisistaan useaan kertaan. Tulkintaerimielisyydet ovat kummunneet etenkin lain saamelaismääritelmästä eli niin sanotusta ”lappalaispykälästä”. Sen mukaan saamelaisella tarkoitetaan sellaista henkilöä, joka sen lisäksi että tuntee itsensä saamelaiseksi, on sellaisen henkilön jälkeläinen, joka on merkitty tunturi-, metsä- tai kalastajalappalaiseksi maa-, veronkanto- tai henkikirjassa.

Korkein hallinto-oikeus (KHO) laajensi saamelaismääritelmän tulkintaa vuonna 2011.[413] Korkeimman hallinto-oikeuden presidentin **Kari Kuusiniemen** mukaan vuosina 2011 ja 2015 tehdyissä ratkaisuissa tulkittiin YK:n rotusyrjinnän vastaisen komitean ohjeiden mukaisesti saamelaismääritelmän itseidentifikaatiokriteeriä vähän laajemmin kuin aiemmin. Korkein hallinto-oikeus lähti tulkinnassaan siitä, että esivanhempien merkintää saamelaisina tiettyihin henkikirjoitusluetteloihin, maakirjoihin ynnä muihin ei katkaistu vain muutamaan sukupolveen, vaan saamelaisuutta arvioitiin laaja-alaisemmin ja pitemmältä aikaväliltä. Hallinto-oikeuden päätökset perustuvat kokonaisharkintaan.

Saamelaiskäräjät ja saamelaisyhteisö näkevät asian toisin. Vastustusta on herättänyt erityisesti kokonaisharkinta, joka perustuu aiempaa laveampaan saamelaismääritelmän tulkintaan. Saa-

408 https://www.isonumero.fi/itsensa-edustajat/, 5.12.2019
409 https://www.kansantahto.fi/totuudenjalkeiset-saamelaiset/, 30.8.2019
410 https://www.kansantahto.fi/inarin-ja-metsasaamelaisetkin-ovat-alkuperaiskansaa/, 4.9.2019
411 Tervaniemi, S. (2019). *Korkein hallinto-oikeus saamelaisuuden määrittelijänä.* Saatavilla https://politiikasta.fi/korkein-hallinto-oikeus-saamelaisuuden-maarittelijana/
412 Junka-Aikio, L. (2016) *Can the Sámi speak Now?*, Cultural Studies, 30:2, s. 205−233. Saatavilla DOI: 10.1080/09502386.2014.978803
413 https://yle.fi/uutiset/3-10912577, 8.8.2019

melaisyhteisön tulkinnan mukaan arviointikriteereinä ei tule käyttää esivanhemmista tehtyjä luettelomerkintöjä, jotka palautuvat vuotta 1875 vanhempaan aikaan.[414]

Korkein hallinto-oikeus hyväksyi vuonna 2011 vaaliluetteloon neljä henkilöä, joiden hakemukset saamelaiskäräjien vaalilautakunta ja hallitus olivat hylänneet. Vuoden 2015 vaaleissa saamelaiskäräjien vaalilautakunta hylkäsi suuren määrän äänioikeushakemuksia, minkä seurauksena korkeimpaan hallinto-oikeuteen jätettiin 182 valitusta. Valitusten perusteella korkein hallinto-oikeus hyväksyi 93 uutta äänestäjää saamelaiskäräjien vaaliluetteloon.

2010-luvulla saamelaiskäräjien vaalilautakunta on poistanut itseoikaisuna äänioikeuksia niiltä henkilöiltä, joille korkein hallinto-oikeus on valituksen jälkeen myöntänyt äänioikeuden. Korkein hallinto-oikeus on kannanotoissaan korostanut sitä, ettei tuomioistuimen päätöstä voi ohittaa itseoikaisuna.[415] Saamelaiskäräjien vaalilautakunta jätti 26.9.2019 korkeimpaan hallinto-oikeuteen kantelun, jossa se vaati korkeimman hallinto-oikeuden äänioikeuden palauttamista koskevien päätösten perumista menettelytapavirheen vuoksi. Korkein hallinto-oikeus päätti syksyllä 2019, että saamelaiskäräjien tekemä kantelu on perusteeton.[416,417] Hallinto-oikeuden ratkaisuihin perustuneet äänioikeuden palautukset jäivät siis voimaan.

Korkeimman hallinto-oikeuden ja saamelaiskäräjien näkemyserot saamelaismääritelmän tulkinnasta varjostivat erityisesti vaalivuotta 2019.[418,419,420] Saamelaiskäräjien vaaleihin haki äänioikeutta 550 uutta henkilöä.[421] Saamelaiskäräjien vaaliluetteloon hyväksyttiin lopulta 207 uutta äänestäjää, joten vaalilautakunta hylkäsi yli puolet hakemuksista. Syksyllä 2019 saamelaiskäräjien hallitus käsitteli peräti 240 vaaliluetteloon hakeutumista koskevaa oikaisuvaatimusta.[422,423]

Vuoden 2019 saamelaiskäräjävaalien ääni- ja vaalikelpoisuutta haki vain noin 100 uutta nuorta äänioikeutettua.[424] Osasyyksi epäiltiin vaaliteknistä muutosta. Saamelaiskäräjien vaalilautakunta on näet aiemmin lähettänyt 18 vuotta täyttäneille nuorille ääni- ja vaalikelpoisuutta hakulomakkeet, jos nuoren vanhemmat tai toinen vanhemmista on merkitty vaaliluetteloon. Näissä vaaleissa nuorten tuli oma-aloitteisesti ilmoittautua vaaliluetteloon.

Valtaosa vuoden 2019 saamelaiskäräjävaalien ehdokkaista (73 prosenttia) luopuisi nykyisen lain saamelaismääritelmästä.[425] Nämä ehdokkaat perustelevat kantaansa sillä, että saamelaisilla on oikeus itsehallintoon ja oikeus päättää siitä, ketkä ovat saamelaisia ja kuuluvat saamelaiskäräjien vaaliluetteloon. Henkilön merkitseminen tunturi-, metsä- tai kalastajalappalaiseksi

414 https://faktalavvu.net/2019/09/11/ns-lappalaiskriteerista-ja-sen-kohtaloista/, 11.9.2019
415 https://www.kho.fi/fi/index/paatokset/muitapaatoksia/1564650736082.html, 1.8.2019
416 https://finlex.fi/fi/oikeus/kho/muut/2019/201905019, 24.10.2019
417 https://www.sompio.fi/uutiset/kho--saamelaiskarajien-vaalilautakunnan-vaaliluettelosta-poistamat-henkilot-on-palautettava-luetteloon-6.184.1676332.0dd13bb29c, 2.8.2019
418 https://www.kaleva.fi/uutiset/pohjois-suomi/saamelaiskarajat-uhmaa-khon-paatosta-vetoaa-ihmisoikeusrikkomukseen-mikko-karna-vaatii-rahahanojen-katkaisua/824103/, 25.7.2019
419 https://www.lapinkansa.fi/tiina-sanila-aikio-kiistatilanne-heikentaa-saamela/183065, 2.9.2019
420 https://yle.fi/uutiset/3-10955043, 5.9.2019
421 https://yle.fi/uutiset/3-10666468, 28.2.2019
422 https://www.samediggi.fi/2019/08/28/saamelaiskarajien-hallitus-kasitteli-vaaliluetteloon-hakeutumista-koskevat-oikaisuvaatimukset/, 28.8.2019
423 https://yle.fi/uutiset/3-10911126, 6.8.2019
424 https://yle.fi/uutiset/3-10666814, 28.2.2019
425 https://yle.fi/uutiset/3-10967080, 12.9.2019

maa-, veronkanto- tai henkikirjoihin ei tee ihmisestä saamelaista. Saamelaisuuteen liittyy se, että henkilö on harjoittanut niin kutsuttuja lappalaiselinkeinoja. Saamelaisuus ei elä vanhoissa asiakirjoissa, vaan yhteisöön ja kulttuuriin kuulumisessa. Lain ”lappalaispykälä” on porsaanreikä, joka mahdollistaa suomalaisten pääsyn vaaliluetteloon. Saamelaiskäräjät vaati vaalien lykkäämistä kahdella vuodella, jotta kiisteltyä lain saamelaismääritelmää voitaisiin muuttaa saamelaispoliitikkojen enemmistön tahtomalla tavalla.[426]

Saamelaiskäräjävaalit toimitettiin syyskuussa 2019

Saamelaiskäräjävaalit toimitettiin normaalisti syyskuussa 2019 lykkäyspyynnöistä huolimatta. Ylen saamenkielinen toimitus Yle Sápmi tarjosi kattavasti sekä tietoja ehdokkaista että myös ehdokkaille monipuolisia mahdollisuuksia viestiä äänestäjille. Yle Sápmi tuotti vaaleihin vaalikoneen, kolme yleisötenttiä ja somevideosarjan.[427]

Yle otti viestinnässään huomioon saamen kielet kiitettävän laajasti. Yle Sápmi tarjosi vaalikoneen nyt toista kertaa neljällä kielellä: inarinsaameksi, koltansaameksi, pohjoissaameksi ja suomeksi. Ennen vaaleja toteutettiin myös kolme yleisötenttiä, joista kaksi järjestettiin Inarissa ja yksi Helsingissä. Tentit olivat suomenkielisiä, mutta ne tekstitettiin Yle Areenassa pohjoissaameksi.

Vaaleihin haluttiin tuoda somevideosarjalla kevyempää ja viihdyttävää sisältöä, jonka toivottiin tavoittavan erityisesti saamelaisnuoret. Sarja koostuu lyhyistä videoista, joissa ehdokkaat kilpailevat pareittain siitä, kumpi tuntee paremmin saamelaisnuorten ajatuksia ja mielipiteitä. Somevideoita tuotettiin niin ikään neljällä kielellä. Videon kieli valikoitui parikilpailijoiden käyttämän kielen mukaan, ja ohjelma tekstitettiin tällä kielellä.

Statuksettomat saamelaiset?

Onko olemassa statuksettomia saamelaisia (metsälappalaisia, metsäsaamelaisia)? Tästä aiheesta on keskusteltu pitkään, ja keskustelu jatkuu edelleen.[428,429,430,431,432] Kysymys on merkittävä paitsi yksilön identiteetin kannalta myös siksi, että vastauksella on merkitystä saamelaiskäräjävaalien äänioikeuden saamisessa.

Statuksettomien saamelaisten ajatellaan paikantuvan saamelaisyhteisön rajapintaan.[433] Nimitys *statukseton saamelainen* perustuu ryhmän oikeudelliseen asemaan. Käsitteen käyttäjien mukaan ryhmän jäsenet polveutuvat saamelaisesta suvusta, mutta heillä ei ole virallistettua saamelaisstatusta eikä heitä ei ole merkitty saamelaiskäräjien vaaliluetteloon.

426 https://www.lapinkansa.fi/paakirjoitus-uusien-saamelaispaattajien-tarkein-te/188721, 5.9.2019
427 https://areena.yle.fi/1-50273959
428 https://yle.fi/uutiset/3-8345982, 2.10.2015
429 http://veikkovaananen.blogspot.com/2018/04/saamelaiset-farssiratkaisulla-eliitti.html, 20.4.2018
430 https://yle.fi/uutiset/3-10197513, 18.2.2019
431 https://www.inarilainen.fi/uutiset/statuksettomat-inarinsaamelaiset-hakevat-oikeutta-6.249.1696674.6363f34603, 11.9.2019
432 https://yle.fi/uutiset/3-10651139, 18.2.2019
433 Sarivaara E. K. (2012). *Statuksettomat saamelaiset. Paikantumisia saamelaisuuden rajoilla*. Lapin yliopisto, kasvatustieteellinen tiedekunta. Dieđut 2/2012. Saatavilla https://arkisto.org/wp-content/uploads/2017/08/Statuksettomat_saamelaiset._Pakantumisia_saamelaisuuden_rajoilla._Dissertation.pdf

Statuksettomien saamelaisten (metsälappalaisuuden) käsitettä ja samalla koko ryhmän olemassaoloa on kritisoitu saamen kielen ja kulttuurin asiantuntijapuheenvuoroissa. Vanhojen maakirjojen otsikossa esiintyvä ”metsälappalaisten” ryhmä jää tietymättömiin niin oikeudellisesti kuin käytännössäkin, sitä ei yksilöidä missään dokumentaatiossa.[434] Metsälappalaisia on pidetty kuvitteellisena väestöryhmänä.[435] Metsäsaamelaisiksi ja statuksettomiksi saamelaisiksi itseään kutsuvia yhdistää jonkun kaukaisen esivanhemman kuuluminen tiettyyn elinkeinoryhmään, mutta saamelaisiksi nämä esivanhempia koskevat elinkeinomerkinnät eivät heitä todista.

Saamelaiskäräjät on toistuvasti esittänyt kantanaan, ettei saamelaisuutta voi määritellä ilman henkilökohtaista yhteyttä saamelaiskulttuuriin ja saamelaiseen yhteisöön. Saamelaisuuteen liittyvä lainsäädäntö on tarkoitettu turvaamaan nimenomaan tämän päivän saamelaisten oikeudet omaan kieleensä ja kulttuuriinsa.

Kolttien asuttamisesta 70 vuotta

Vuonna 2019 oli kulunut 70 vuotta siitä, kun kolttasaamelaiset asutettiin evakkoajan päätteeksi Inarin alueelle.[436,437] Kolttasaamelaisten perinteiset asuinalueet Petsamossa jäivät sodan jalkoihin, ja koltat joutuivat lähtemään evakkoon. Toisen maailmansodan jälkeisissä alueluovutuksissa saamelaiset menettivät entiset asuinpaikkansa pysyvästi.

Suonikylän koltat asettuivat nauhamaisesti Inarijärven pohjoispuolelle Nitsijärven ja Näätämön välille. Petsamon koltat asutettiin Inarinjärven kaakkoiskulmalle Nellimin alueelle. Paatsjoen asukkaat sijoittuivat Keväjärvelle. Sevettijärvelle sijoitettiin kyläkeskus kouluineen. Sevettijärven koulu on ollut koko ajan keskeinen myös koltansaamen kielen säilymisen kannalta.[438] Se on kolttasaamelaisten lasten ja nuorten kasvupaikka. Sitä voi kutsua koltansaamen tihentymäksi, jollaista ei ole muualla.

Saamen kielistrategia

Saamelaisalueen kunnat alkoivat tehdä yhteistä saamen kielistrategiaa syyskuussa 2019.[439,440,441] Enontekiön, Inarin, Sodankylän ja Utsjoen tavoitteet asiassa ovat yhteiset: strategian avulla halutaan parantaa saamen kielten asemaa kunnissa. Myös muissa saamelaisalueen kunnissa tunnistettiin tarve kielistrategialle ja siksi kunnat ovat yhdessä lähteneet edistämään saamen kielistrategiaa.

434 https://yle.fi/uutiset/osasto/sapmi/korpijaakko-labba_metsalappalaisia_ei_yksilotasolla_esiinny_asiakirjoissa_missaan/7083542, 14.9.2015
435 https://yle.fi/uutiset/osasto/sapmi/professorit_sammallahti_ja_lehtola_avoin_kirje_suomen_eduskunnalle_saamelaismaaritelmasta/7839877, 3.3.2015
436 https://www.lapinkansa.fi/paakirjoitus-kolttakulttuurikeskus-sevettijarvelle/181809, 25.8.2019
437 https://yle.fi/uutiset/3-10717827, 2.4.2019
438 https://www.inarilainen.fi/uutiset/sevettijarven-koulu-antaa-turvaa-ja-lampoa-kuin-komsio-6.249.1689251.16b53e1ce1, 28.8.2019
439 https://www.inari.fi/fi/tiedotteet-ja-kuulutukset/tiedotteet/saamelaisalueen-kunnat-aloittaneet-yhteisen-saamen-kielistrategian-tekemisen.html, 5.9.2019
440 https://www.lapinkansa.fi/saamelaisalueen-kunnat-ovat-aloittaneet-yhteisen-s/191316, 5.9.2019
441 https://www.enontekionsanomat.fi/uutiset/saamelaisalueelle-yhteinen-kielistrategia-6.179.37028.0653b3c154

Saamen kielilaki määrää saamelaisalueen kunnat tarjoamaan kuntalaisille palveluja saamen kielillä. Tähän asti kunnat ovat järjestäneet palvelut kukin omalla tavallaan, vaikka kunnilla on samantyyppisiä ongelmia saamenkielisten palveluiden järjestämisessä. Yhteisen kielistrategia antaa mahdollisuuden ratkoa pulmakohtia yhdessä ja suunnitella saamenkielisiä palveluita pitkäjänteisesti. Strategian ohjausryhmään kuuluvat myös saamelaiskäräjät ja Saamelaisalueen koulutuskeskus.

Saamen kielistrategi tekee historiaa. Se on ensimmäinen saamen kieliä koskeva kuntatason kielistrategia. Kielistrategian valmistelussa pyritään osallistamaan kunnan työntekijöitä ja kuntalaisia, ja se koskee kuntien kaikkia toimialoja. Loppuvuoden 2019 aikana kuultiin kuntien saamenkielisiä työntekijöitä. Kuntalaisten mielipiteitä ja kokemuksia kuntien järjestämistä saamenkielisistä palveluista selvitettiin verkkokyselyllä.[442] Työtä jatkettiin vuoden 2020 puolella.

Kielipolitiikan vuosi 2018 -katsauksessa käsiteltiin saamen kielten opettajapulaa.[443] Saamen kieltä taitaville työntekijöille on yleisemminkin kysyntää, ja heitä houkutellaan rahalla. Enontekiön kunnanhallitus päätti syksyllä, että kunta alkaa maksaa työntekijöilleen henkilökohtaista lisää saamen kielen taidosta vuoden 2020 alusta.[444] Taloudellinen kannustin voi tuoda alueelle uutta saamen kielen taitoista työvoimaa tai motivoida jo työsuhteessa olevia opettelemaan saamen kieltä. Nähtäväksi jää, puhuuko raha ja kuinka pitkälle sen ääni kantaa.

442 https://www.lapinkansa.fi/saamelaisalueen-kunnat-selvittavat-kuntalaisten-ko/264574, 9.10.2019
443 Ks. Kielipolitiikan vuosi 2018, s. 62−63. Saatavilla: https://www.kotus.fi/files/6816/Kielipolitiikan_vuosi_2018.pdf
444 https://www.enontekionsanomat.fi/artikkelit/enontekio-alkaa-maksaa-kielilisaa-6.179.38881.7b02855584

Uskonto

Uusi pohjoissaamenkielinen raamatunkäännös käyttöön

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokous hyväksyi uuden pohjoissaamenkielisen raamatunkäännöksen 9.11.2018.[445,446] Se julkaistiin saamelaisten kansallispäivänä 6.2.2019.[447,448,449] Käännös saatettiin ensiksi julkisuuteen sähköisenä versiona Suomen Pipliaseuran verkkopalvelussa, loppukesällä se oli saatavilla myös kirjana. Raamatunkäännös otettiin käyttöön 1.9.2019 ja yhteispohjoismaisia julkaisujuhlia vietettiin sekä Norjassa että Suomessa.[450,451,452,453,454,455,456]

Uusi pohjoissaamenkielinen raamatunkäännös on pitkän työn tulos. Se valmistui yhteispohjoismaisena hankkeena, jota johtivat Norjan ja Suomen Pipliaseurat yhteistyössä Ruotsin Pipliaseuran kanssa. Käännösprojektissa vuoden 1998 Uudesta testamentista tehtiin uusi, tarkistettu versio, kun taas Vanha testamentti käännettiin kokonaan uudelleen. Edellinen Vanhan testamentin käännös on vuodelta 1895.

---

445 Ks. lähemmin Kielipolitiikan vuosi 2018 s. 64, saatavilla https://www.kotus.fi/files/6816/Kielipolitiikan_vuosi_2018.pdf

446 https://www.kotimaa24.fi/artikkeli/kirkolliskokous-hyvaksyi-pohjoissaamenkielisen-raamatunkaannoksen-edellinen-oli-vuodelta-1895/, 10.11.2019

447 https://www.kotimaa24.fi/artikkeli/uusi-pohjoissaamen-raamatunkaannos-julkaistaan-digimuodossa-keskiviikkona-vasta-nyt-raamattu-puhu/, 5.2.2019

448 https://rauhantervehdys.fi/2019/02/pohjoissaamelaisten-suuri-ilo-tanaan-armosta-ja-rakkaudesta-omalla-aidinkielella/, 6.2.2019

449 https://www.lapinkansa.fi/uusi-pohjoissaamen-raamatunkaannos-julkaistu-digim/156584, 6.2.2019

450 https://evl.fi/uutishuone/tiedotearkisto/-/items/item/28206/Uutta+pohjoissaamen+raamatunkaannosta+juhlitaan+Utsjoella+1-9-#98e63b54, 26.8.2019

451 https://www.paivamies.fi/uutiset/uusi-pohjoissaamenkielinen-raamatunkaannos-kayttoon-6.42.1276.caf7b786c1, 26.8.2019

452 https://yle.fi/uutiset/3-10939839, 27.8.2019

453 https://www.kotimaa24.fi/artikkeli/uusi-pohjoissaamen-raamatunkaannos-otetaan-virallisesti-kayttoon-juhlamessussa-utsjoella/, 27.8.2019

454 https://www.lapinkansa.fi/pohjoissaamenkielisen-raamatun-kannessa-loimuavat/182544, 30.8.2019

455 https://www.kotimaa24.fi/artikkeli/ilonkyynelten-paikka-raamattu-pohjoissaameksi-otettiin-virallisesti-kayttoon-utsjoella/, 2.9.2019

456 https://www.sana.fi/sana/arkisto/2019/sana_36_2019/pohjoissaamen_raamatunkaannokselle_virallinen_status, 5.9.2019

Kolttien edustaja Suomen ortodoksisen kirkon kirkolliskokoukseen

Suomen ortodoksien kirkon kirkolliskokous päätti täysistunnossaan 27.11.2019, että se pyytää kolttien kyläkokousta nimittämään edustajan kirkolliskokouksen tulevalle toimikaudella, joka alkaa 1.6.2023.[457,458,459] Kirkolliskokousedustajien määrä kasvaa näin muodoin yhdellä.

Päätöksellä on historiansa. Kolttasaamelaisten hallintoelin − kolttien kyläkokous − esitti Suomen ortodoksiselle kirkolle 2000-luvun alussa, että kolttasaamelaisilla olisi edustajapaikka kirkolliskokouksessa. Kirkolliskokous ei tuolloin puoltanut esitystä. Asia nousi uudelleen esille maaliskuussa 2019, kun kirkon hallinnonuudistuksen vuoksi käytiin saamelaiskäräjälain edellyttämiä neuvotteluja saamelaiskäräjien kanssa.[460] Näissä neuvotteluissa saavutettiin tulos: kirkollishallitus esittää kirkolliskokoukselle, että kolttasaamelaiset saavat edustajanpaikan kirkolliskokoukseen.

Suuri osa kolttasaamelaisista kuuluu ortodoksiseen kirkkoon, ja uskonnollisella kielenkäytöllä on vaikutusta koltansaamen kehittämiseen ja ylläpitämiseen. Kun koltat saavat nyt virallisen aseman ortodoksisen kirkon korkeimmassa päättävässä elimessä, se vaikuttaa myös kielen asemaan kirkossa. Muun muassa koltansaamen uskonnollisen ja liturgisen kirjallisuuden julkaisutoimintaa voidaan edistää.

457 Suomen ortodoksisen kirkon kirkolliskokouksen pöytäkirja 2019 s. 21−22, saatavilla https://ort.fi/sites/default/files/2020-01/P%C3%B6yt%C3%A4kirja%202019.pdf

458 https://simeonjahanna.com/2019/11/25/kolttasaamelaisille-edustus-ortodoksisen-kirkon-kirkolliskokoukseen/, 25.11.2019

459 https://www.sttinfo.fi/tiedote/kolttasaamelaisille-pysyva-edustus-suomen-ortodoksisen-kirkon-kirkolliskokoukseen?publisherId=11646700&releaseId=69870319, 27.11.2019

460 Ks. saamelaiskäräjälain 9 §, saatavilla https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1995/19950974

Sovintoa hakemassa

Vähemmistöjen kokeman sorron yhteisölliseen käsittelyyn liittyy muuan erikoinen piirre. Sorto otetaan puheeksi usein vasta jälkeenpäin, kun vahinko on jo tapahtunut. Miksei kaltoinkohtelua torjuta ajallaan?

Syitä huomiotta jättämiseen on epäilemättä monia. Aivan keskeistä on yhteisöllisten arvostusten ja asenteiden muutos: kun arvostukset muuttuvat, menneitä tapahtumia on mahdollista tarkastella kriittisesti uudessa asenneilmastossa. Vuonna 2019 saamelaisten kokemaan sortoon liittyviä keskustelunaiheita olivat viihdetaiteilijoiden takavuosien edesottamukset ja saamelaisiin menneinä vuosina kohdistunut suomalaistamispolitiikka. Suomalaistamispolitiikka herätti keskustelua saamelaisten totuus- ja sovintokomission perustamisesta.

Taiteilijoiden anteeksipyyntöä vailla

Kulttuurinen omiminen on käsitteenä melko tuore; laajaa keskustelua aiheesta on käyty 2010-luvulta lähtien.[461,462,463] Se tarkoittaa jonkin toisen, tyypillisesti vähemmistön, kulttuurin elementtien hyödyntämistä piittaamatta lainatun aineksen alkuperäisestä merkityksestä ja käyttöyhteydestä.[464] Paljon keskustelua herättäneenä kulttuurisena omimisena on pidetty esimerkiksi sitä, että valtaväestön edustaja käyttää saamenpukua vaikkapa Lapin matkailun markkinoinnissa. Entä saako kuka tahansa kantaa saamelaiskoruja?

Saamelaisiin liittyviä teemoja on käsitelty menneinä vuosina lukuisissa viihde- ja sketsiohjelmissa. Niissä on tehty pilkkaa saamelaiskulttuurista ja esitetty kansanosa ikävässä valossa. Vuonna 2019 kulttuuriseen omimiseen liittyvä keskustelu voimistui, ja esittäviltä taiteilijoilta vaadittiin anteeksipyyntöä menneistä edesottamuksistaan. Samaan aikaan politiikassa käytiin vilkasta sananvapauskeskustelua, jossa koetettiin vetää mielipiteen ilmaisun rajoja. Eduskuntavaalivuosi 2019 kiihdytti tätä keskustelua.

Olen käsitellyt taiteilijoiden anteeksipyyntöihin ja sananvapauteen liittyvää tematiikkaa toisaalla tässä katsauksessa enkä palaa niihin tässä.[465] Todettakoon tässä lyhyesti, että keskustelun kieli on ollut värikästä. Kansanedustaja **Heikki Vestmanin** mukaan sananvapaus ja taiteen vapaus ovat perustavanlaatuisia oikeuksia, joiden käyttöä ei tulisi pyytää anteeksi jälkeenpäin.[466] Tämän kehityksen päässä on hänen mukaansa mielensäpahoittajien totalitarismi.

---

461 https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002907163.html, 21.6.2016
462 https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000006352121.html, 23.12.2019
463 https://www.hs.fi/paivanlehti/28122019/art-2000006355969.html, 28.12.2019
464 https://kalevalaseura.fi/2019/01/29/kulttuurinen-omiminen/, 29.1.2019
465 Ks. osio Suomen kieli, luku 5: Sananvapaus tapetilla
466 https://www.verkkouutiset.fi/heikki-vestman-kenelta-seuraavaksi-pyydetaan-anteeksi/, 21.11.2019

Saamelaisten totuus- ja sovintokomissio

Saamelaisten suomalaistamispolitiikka on trauma, josta on alettu puhua äänekkäämmin vasta viime vuosina.[467] Keskustelu on johtanut siihen, että on herätelty ajatusta saamelaisten totuus- ja sovintokomission perustamisesta. Komissio tarvittaisiin, jotta saamelaisten kokemat oikeudenloukkaukset voitaisiin käydä läpi perusteellisesti.

Asia nytkähti eteenpäin katsausvuonna. Saamelaisten totuus- ja sovintokomission toimeksiantoa koskevat neuvottelut alkoivat valtion, saamelaiskäräjien ja kolttien kyläkokouksen kesken helmikuussa 2019. Asianosaiset kokoontuivat Inarin kuntaan Sevettijärvelle valtiosihteeri **Paula Lehtomäen**, saamelaiskäräjien puheenjohtajan **Tiina Sanila-Aikion** ja kolttien luottamusmiehen **Veikko Feodoroffin** johdolla. Toimeksiantoesityksen sisältöä viimeisteltiin huhtikuussa ja päivitettiin lokakuussa valtiosihteeri **Raimo Luoman** johtamissa neuvotteluissa.

Valtioneuvosto teki ehdotuksen saamelaisten totuus- ja sovintokomission toimeksiannosta 31.10.2019.[468] Sen mukaan prosessissa pyritään tunnistamaan ja arvioimaan sekä historiallista että nykyistä saamelaisiin kohdistuvaa syrjintää, valtion sulauttamispolitiikkaa ja saamelaisten oikeuksien loukkauksia. Tarkasteltavaksi esitetään myös, miten saamelaisten ja Suomen valtion välistä yhteyttä voitaisiin parantaa. Saamelaisten keskinäistä yhteydenpitoakin on tarkoitus kohentaa.

Valtio neuvotteli komission asettamisesta ja mandaatista saamelaiskäräjien ja kolttien kyläkokouksen kanssa ehdotuksen julkitulon jälkeen. Hallitus hyväksyi iltakoulussaan 13.11.2019 saamelaisten totuus- ja sovintokomissiolle valmistellun mandaatin ja katsoi, että asia voi edetä nimeämisprosessiin.[469] Se päätyi esittämään viisijäsenistä komissiota, joka olisi toiminnassaan itsenäinen ja riippumaton.

Toimeksiantoehdotus eteni joulukuussa saamelaiskäräjien ja kolttien kyläkokouksen käsiteltäväksi.[470] Saamelaiskäräjät hyväksyi hallituksen ehdotuksen totuus- ja sovintoprosessista 17.12.2019.[471] Kolttien kyläkokous hyväksyi mandaatin Nellimin, Keväjärven ja Näätämön kolttaneuvostojen yhteisessä kokouksessa 12.12.2019.[472]

---

467 https://www.lapinkansa.fi/eduskunnasta-suomalaistamispolitiikan-traumasta-pi/177135, 21.8.2019
468 https://www.samediggi.fi/wp-content/uploads/2019/12/Ehdotus_komission_asettamiseksi.pdf, 31.10.2019
469 https://vnk.fi/artikkeli/-/asset_publisher/saamelaisten-totuus-ja-sovintokomission-asettaminen-eten-1, 13.11.2019
470 https://www.samediggi.fi/2019/12/05/ehdotus-saamelaisten-totuus-ja-sovintokomission-asettamiseksi-julkaistu/, 5.12.2019
471 https://yle.fi/uutiset/3-11121408, 17.12.2019
472 https://www.inarilainen.fi/uutiset/kolttien-kylakokous-hyvaksyi-ehdotuksen-totuus-ja-sovintokomission-asettamiseksi-6.249.1748608.d7ed73665c

Saamen kielen opetus

Saamen kieliteko -palkinto Pasilan peruskoululle

Saamelaiskäräjien saamen kielineuvosto on myönsi vuoden 2019 saamen kieliteko -palkinnon Pasilan peruskoululle ja sen kaksikieliselle pohjoissaame−suomi-luokalle.[473,474,475,476] Saamen kieliteko -palkinto jaettiin viidennen kerran. Se myönnetään kerran saamelaiskäräjien istuntokaudessa, neljän vuoden välein.

Saamen kieliteko -palkinnolla annetaan tunnustusta saamenkielisten palvelujen ja saamen kielen aseman edistämisen hyväksi tehdystä ansiokkaasta työstä Suomessa. Kielineuvosto perusteli päätöstään sillä, että Pasilan peruskoulun toimintatapa antaa saamen kielen puhujille toivoa ja luo mahdollisuuksia käyttää saamen kieliä kotiseutualueen ulkopuolella. Saamen kielen luokka osoittaa, että kaupungissakin voi käyttää saamen kieltä, elää saamelaisena ja opiskella saamelaiskulttuuria. Tällä hetkellä noin kolmeneljäsosaa kouluikäisistä saamelaisista asuu kotiseutualueen ulkopuolella.

Konkreettinen palkinto liittyy saamelaiskulttuuriin. Se on käsityö, jonka tulee kuvastaa saamen kielen ja kulttuurin rikkautta ja moninaisuutta. Palkinnon tekijän valitsee saamelaista käsityöperinnettä vaaliva yhdistys Sámi Duodji ry (*duodji* ’käsityö’).[477] Vuoden 2019 palkinto oli puusta tehty astia sarvikoristein (pohjoissaameksi *gárri*), jonka on valmistanut utsjokelainen käsityöntekijä **Ilmari Tapiola**.

Ammatillista opettajakoulutusta pohjoissaameksi

Oulun ammattikorkeakoulun Ammatillisessa opettajakorkeakoulussa (Amok) alkoi syksyllä 2019 pohjoissaamenkielisten opettajien koulutus.[478,479] Koulutus järjestetään yhteistyössä Saamelaisalueen koulutuskeskuksen kanssa. Hakijoilta edellytetään pääsääntöisesti soveltuvaa korkeakoulututkintoa sekä vähintään kolmen vuoden käytännön työkokemusta tutkintoa vastaavalta alalta. Aloituspaikkoja on kymmenen. Koulutuksen pohjana on saamelaispedagogiikka ja paikallinen saamelaiskulttuuri, ja opetus tähtää syvälliseen saamalaiskulttuurin ymmärtämiseen. Sen tähden oppisisällöt eivät ole pelkästään käännöksiä suomenkielisestä opetussuunnitelmasta, vaan ne rakentuvat saamelaiskulttuurin käsitteille.

---

473 https://www.samediggi.fi/toiminta/saamen-kieli/saamen-kieliteko-palkinto/
474 https://www.sompio.fi/uutiset/saamen-kielitekopalkinnon-sai-pasilan-peruskoulu-ja-sen-pohjoissaamesuomi-luokka-6.184.1751816.0f58caca5d
475 https://www.sompio.fi/uutiset/saamen-kieliteko-palkinto-pasilan-peruskoululle-ja-sen-pohjoissaamesuomi-luokalle-6.184.1754550.7a0514a3ab
476 https://www.inarilainen.fi/uutiset/saamen-kieliteko-palkinto-pasilan-peruskoululle-ja-sen-pohjoissaamesuomiluokalle-6.249.1748915.5142ecb413
477 https://www.samiduodji.com/
478 https://www.kaleva.fi/uutiset/oulu/oamkin-ammatillisessa-opettajakorkeakoulussa-jarjestetaan-ensimmaista-kertaa-opettajankoulutusta-pohjoissaameksi/813272/, 9.1.2019
479 https://www.epressi.com/tiedotteet/koulutus/oulun-ammatillisessa-opettajakorkeakoulussa-koulutetaan-pohjoissaamenkielisia-opettajia.html, 9.1.2019

Ketterä korkeakoulu

Saamen kielen taitoisista opettajista on huutava pula saamelaisalueella. Ketterä korkeakoulu -hanke paikkaa opettajapulaa.[480,481,482] Kolmivuotisessa hankkeessa koulutetaan entistä nopeammin ja joustavammin lisää päteviä saamen kieltä taitavia opettajia. Opetusta on tarjolla kaikilla kolmella saamen kielellä (inarin-, koltan- ja pohjoissaame). Opinnot järjestetään lähiopetuksena Inarissa ja osittain myös etäyhteyksin.

Hanke tarjoaa opiskeltavaksi yliopistotasoisia, opettajan kelpoisuuteen vaadittavia opintokokonaisuuksia. Opetus on intensiivistä. Esimerkiksi inarinsaamen opetusta tarjotaan yhden lukukauden aikana saman verran kuin yliopistossa kolmessa vuodessa. Suomen Kulttuurirahasto myönsi Ketterä korkeakoulu -hankkeelle 300 000 euron suuruisen avustuksen.

Kouluille tarjotaan tietoa saamelaisista

Suomen kouluille tarjotaan ilmaista saamelaisinfoa. Dihtosis on katsausvuonna käynnistynyt saamelaiskäräjien nuorisoneuvoston ja Nuorten Akatemian yhteishanke, jossa toteutetaan saamelaisaiheisia kouluvierailuita ja innostetaan kouluja ympäri Suomen käsittelemään saamelaiskulttuuriin liittyviä teemoja.[483,484,485] Opetus- ja kulttuuriministeriö rahoittaa hanketta (1.7.2018−30.6.2020), ja sen projektityöntekijä työskentelee Saamelaiskäräjien yhteydessä 13.3.2020 saakka. Dihtosiksen tavoitteena on lisätä valtaväestöön kuuluvien nuorten tietoisuutta saamelaisista.

Hankkeessa koulutettiin kouluvierailijoita, joina toimivat täysi-ikäiset saamelaisnuoret. Kouluvierailijat kiersivät yläkouluja ja kertoivat (nykyajan) saamelaiskulttuurista. Hankkeen ensimmäisessä osassa 1.2.−31.5.2019 toteutettiin yhteensä 59 kouluvierailua 12 vierailijan voimin. Niitä toteutettiin pääkaupunkiseudun yläkouluissa, Turussa, Tampereella, Jyväskylässä, Oulussa, Rovaniemellä sekä Sodankylässä ja sen lähialueilla. Alueet valikoituivat pitkälti kouluvierailijoiden asuinpaikkojen mukaan.

Mikä avuksi, jos alueella ei asu kouluvierailijaa ja kauemmas suuntautuvaa vierailua on vaikea järjestää? Muilla paikkakunnilla sijaitseville oppilaitoksille hanke tarjoaa saamelaiskulttuurin materiaalipaketin, jota voi hyödyntää opetuksessa.[486] Hankkeessa on toteutettu opetustilanteiden avuksi niin sanottu menetelmäpakka. Se on korttipakka, joka sisältää sekä perustietoa saamelaiskulttuurista että 18 toiminnallista harjoitusta. Menetelmäpakan avulla opettajat voivat käsitellä saamelaisuutta lasten ja nuorten kanssa. Sisältö sopii niin alaluokille kuin lukioon.

---

480 https://www.sompio.fi/uutiset/kettera-korkeakoulu-patevoittaa-saamen-kielta-taitavia-opettajia-6.184.1571620.57e3de826c
481 https://www.lapinkansa.fi/kettera-korkeakoulu-paikkaa-opettajapulaa-saamen-k/177506, 23.8.2019
482 https://www.oulu.fi/giellagas/kettera
483 https://www.samediggi.fi/dihtosis-hanke/
484 https://yle.fi/uutiset/3-10599318, 17.1.2019
485 https://yle.fi/uutiset/3-10976930, 18.9.2019
486 https://www.nuortenakatemia.fi/miten-huomioida-saamelaisten-kansallispaiva-tarjoamme-valmiin-materiaalipaketin/

Saamenkielistä oppimateriaalia kaivataan lisää

Saamenkielistä oppimateriaalia kaivataan kipeästi lisää.[487] Oppimateriaalin tuottaminen on pitkälti saamelaiskäräjien vastuulla. Saamelaiskäräjät tuottavat pohjois-, inarin- ja koltansaamenkielistä oppimateriaalia kaikille oppiasteille: peruskouluun, lukioon sekä ammatti- ja aikuisopetukseen.

Saamelaiskäräjien oppimateriaalisihteerin **Hannu Kangasniemen** mukaan suurin osa opetuksessa käytössä olevista saamenkielisistä kirjoista on noin kymmenen vuotta vanhoja. Vanhimmat oppimateriaalit, joita kouluissa edelleen käytetään, saattavat olla jopa yli 20 vuotta vanhoja. Käytössä olevat saamenkieliset äidinkielen kirjat on julkaistu 1990-luvulla.

Vuonna 2018 saamelaiskäräjät sai valtionavustusta oppimateriaalityöhön 500 000 euroa, jolla rahoitettiin noin 40:ää hanketta. Näissä hankkeissa valmistui yhteensä 22 uutta saamenkielistä oppimateriaalijulkaisua. Inarinsaamenkielisiä julkaisuja oli 10, pohjoissaamenkielisiä 9 ja koltansaamenkielisiä 3. Tarve on enempään siitäkin huolimatta, että saamenkielisen oppimateriaalityön saama rahoitus on kaksinkertaistunut melko lyhyessä ajassa.[488] Aiemmin 2000-luvulla saamenkielisen oppimateriaalituotannon rahoitus on ollut 227 000–250 000 eurossa vuodessa, mutta viimeisten neljän vuoden aikana vuosittainen rahoitus on noussut 500 000:een euroon.

487 https://yle.fi/uutiset/3-10663469, 27.2.2019
488 https://yle.fi/uutiset/3-10664822, 27.2.2019

Kulttuuria

Musiikki

Norjalainen saamelaismuusikko **Mari Boine** konsertoi katsausvuonna Suomessa.[489] Vuonna 1956 syntynyt Boine on kotoisin Pohjois-Norjasta Kaarasjoen Gámehisnjárgasta. Hän on maailman tunnetuimpia saamelaisartisteja. Boine yhdistää musiikissaan saamelaista musiikkiperintöä − esimerkiksi joikaamista − jazziin, rockiin ja pop-musiikkiin. Esityksissä kuuluvat myös norjalaisen kansanmusiikin ja lestadiolaisten virsien piirteet.

Kansainvälisen musiikkikentän tietoisuuteen Boine nousi vuonna 1989 julkaistun Gula Gula -nimisen albuminsa myötä. Boine on tehnyt musiikkia enimmäkseen pohjoissaameksi. Tuorein levy, vuonna 2017 julkaistu See The Woman, on hänen ensimmäinen kokonaan englanninkielinen albuminsa.

Saamelaismusiikin festivaali Ijahis idja

Inarissa järjestettiin elokuussa saamelaismusiikin festivaali Ijahis idja, joka keräsi tänä vuonna ennätysyleisön, yhteensä 3 500 kävijää.[490,491] Festivaali järjestettiin 16:tta kertaa, ja sen ohjelmaan kuului konserttien lisäksi muun muassa saamelaiskäsityömarkkinat, lastenohjelmaa sekä runoutta ja esitelmiä.

Festivaalin yhteydessä järjestettiin paneelikeskustelu saamenkielisestä kirjallisuudesta yhteistyössä Suomen PENin kanssa. Siinä tuli esiin saamen kielten kannalta kiintoisa näkökulma. Kirjailija **Niilo Aikio** pohdiskeli sitä, pitäisikö hänen työstää seuraavia teoksiaan suoraan suomeksi. Aikion mukaan hänen teostensa suomenkielisille versioille riittää kyllä lukijoita, mutta saamen kielellä kirjoitetut tekstit kiinnostavat vähemmän. Paneelikeskustelijat olivat yleisesti kuitenkin sitä mieltä, että uuden saamenkielisen kirjallisuuden julkaiseminen on edelleen tärkeää.

Soljun ensilevy julki

Saamelaisyhtye Solju tuli suurelle yleisölle tutuksi Uuden Musiikin Kilpailun eli UMK:n finalistina vuonna 2015. Tässä Yleisradion järjestämässä avoimessa kilpailussa etsitään kappaletta, joka edustaa Suomea Eurovision laulukilpailussa. Solju julkaisi ensilevynsä Ođđa Áigodat keväällä 2018 ja sai heti tunnustusta.[492] Levyn kappaleiden tekstit ovat saamenkielisiä. Musiikin perustana on satoja vuosia vanha saamelainen joikuperinne, josta on ammennettu monisävyistä ja taiteellisesti kunnianhimoista nykymusiikkia.

---

489 https://www.kaleva.fi/uutiset/kulttuuri/saamelaismuusikko-ja-aktivisti-mari-boine-konsertoi-oulussa-marraskuussa-yhdistaa-saamelaista-musiikkiperintoa-jazziin-rockiin-ja-poppiin/824752/, 7.8.2019

490 https://www.inarilainen.fi/uutiset/inarin-ijahis-idjassa-saamelaismusiikkia-juhli-jalleen-runsasmaarainen-yleiso-6.249.1685606.b9bb717c53, 21.8.2019

491 https://yle.fi/uutiset/3-10924848, 16.8.2019

492 https://riffi.fi/artikkelit/levyarviot/solju-odda-aigodat-new-times-saamelaislaulu-saa-uudet-vaatteet, 22.2.2019

Soljun levy oli Teosto-palkintoehdokkaana keväällä 2019. Ehdokkaita seulonut esiraati toteaa valintaperusteluissaan näin: ”Soljun levy on häikäisevän kaunista ja suurieleistä pop-musiikkia, yhtä aikaa lokaalia ja globaalia. Sen juuret ovat saamelaisessa traditiossa, mutta se aukoo uusia uria maailmalle. Levyn nimi on kuvaava: Uusia aikoja!”[493] Vuoden 2019 Teosto-palkinnon saivat Color Dolor -yhtyeen levyn *Love* ja **Sebastian Hillin** sävellys *Snap Music*.[494]

Solju on menestynyt myös ulkomailla. Katsausvuonna Ođđa Áigodat voitti parhaan kansainvälisen musiikkijulkaisun palkinnon alkuperäiskansojen Manito Ahbee -festivaalilla (The Manito Ahbee Festival) Kanadassa.[495]

Saako Wimme Saari esiintyä kirkossa?

Millainen musiikki sopii kirkkoon? Saamelaisartisti **Wimme Saaren** ja jazzmuusikko **Tapani Rinteen** konsertti joutui vaakalaudalle Anjalankoskella.[496,497,498,499] Seurakunnan kirkkoherra **Eija Murto** kielsi esiintymisen ensi alkuun. Kirkkoherra perusteli päätöstään sillä, että kirkossa esitettävän musiikin tulee olla sopusoinnussa siellä julistettavan sanoman kanssa.

Kirkkoherra pyörsi päätöksensä myöhemmin.[500] Hänen mukaansa seurakunta sai järjestäjiltä konsertin sisällöstä lisätietoa, jota ei ollut ollut aiemmin käytössä, kun perumispäätös tehtiin. Saari esittää esimerkiksi virsiä, saamen kielellä. Hän on esiintynyt useasti kirkoissa Suomessa ja ulkomailla. Tämä olisi ollut ensimmäinen kerta, kun seurakunta olisi kieltänyt hänen esiintymisensä kirkossa.

Lastenkulttuurin valtionpalkinto saamelaisräppäri Ailu Vallelle

Taiteen edistämiskeskus Taike myönsi lastenkulttuurin valtionpalkinnon saamelaisräppäri **Ailu Vallelle**.[501,502] Valle räppää ensisijaisesti pohjoissaameksi, mutta on tehnyt musiikkia myös suomeksi ja englanniksi. Hän on julkaissut kolme levyä sekä tehnyt yhteistyötä muun muassa metallibändi Mokoman ja rap-artisti Palefacen kanssa.

Taiteen edistämiskeskus perusteli valintaa niin, että Vallen musiikki toimii esimerkkinä lapsille ja nuorille mahdollisuudesta tehdä taidetta kulttuurisesta ja kielellisestä taustasta riippumatta. Taiteilija vahvistaa vähemmistökielisten lasten ja nuorten identiteettiä: jokaisella on oikeus taiteeseen omalla kielellään.

---

493 https://www.teosto.fi/teostory/teosto-palkintoehdokas-solju, 25.2.2019
494 https://www.teosto.fi/teosto/uutiset/teosto-palkinnon-saivat-color-dolorin-love-ja-sebastian-hillin-snap-music, 24.4.2019
495 https://www.lapinkansa.fi/soljun-odda-aigodat-albumille-alkuperaiskansojen-m/167228, 20.5.2019
496 https://kouvolansanomat.fi/uutiset/kulttuuri-ja-viihde/a9f6e99f-350b-4b7c-83a9-6b59fbec3e0f, 8.4.2019
497 https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000006062409.html, 7.4.2019
498 https://www.kotimaa24.fi/artikkeli/anjalankosken-kirkkoherra-torppasi-saamelaismuusikon-konsertin-kirkossa-jarjestaja-poyristyi/, 8.4.2019
499 https://yle.fi/uutiset/3-10727819, 8.4.2019
500 https://yle.fi/uutiset/3-10730790, 9.4.2019
501 https://yle.fi/uutiset/3-11090587, 29.11.2019
502 https://yle.fi/uutiset/3-11092301, 29.11.2019

Kolttasaamelainen perinnelaulu leu'dd elpyy

Musiikki toimii luontevana välineenä kielenelvytyksessä. Ivalolainen kulttuurityöntekijä **Anna Lumikivi** on tehnyt viime vuosina koltansaameksi lastenlaulukirjoja, lastenohjelmaa, hartausohjelmia, vaaratiedotteita ja käännöksiä.[503] Musiikkihaaveet toteutuivat aikuisiällä uhanalaisen koltansaamen kielen kautta. Lumikivi elvyttää lauluissaan koltansaamen katoavia murteita.

Hän on opetellut leu'ddia, kolttasaamelaista perinnelaulua. Se on melodista ja hetkessä elävää tarinankerrontaa, jossa käsitellään elävää elämää ja oikeita ihmisiä. Leuddaaminen on ollut ennen osa kolttien arkea, mutta taito on nyttemmin hiipunut.

Lumikivi opetteli lauluperinteen arkistonauhoilta. Muusikkona hän tekee koltansaamen pioneerityötä: ensimmäinen leu'dd musiikkivideo, ensimmäinen leu'dd-perinnettä ja modernia musiikkia yhdistävä albumi sekä ensimmäinen koltansaamenkielinen lastenlaulukirja. Lumikivi selvittää myös lauluperinteen alueellista vaihtelua: miten Petsamon ja Paatsjoen leu'ddit eroavat Suonikylän leu'ddeista? Samalla syntyy uutta musiikkia.

Elokuva

Elokuvien dubbaus − uuden äänityksen tekeminen elokuvaan toisella kielellä − on pienten ja uhanalaisten kielten näkökulmasta tärkeää. Elokuvaa seuratessa puhuttu kieli välittyy kuin huomaamatta kielenkäyttäjälle. Erityisesti lapsille suunnattujen elokuvien puheäänen dubbaaminen on merkittävää.

Frozen on yksi Disneyn elokuvatuotannon kaikkien aikojen tuottoisimmista elokuvista. Sen toiseen osaan on haettu inspiraatiota Saamenmaalta ja saamelaiskulttuurista. Elokuva herättikin suurta kiinnostusta kaikenikäisissä saamelaisissa.

Frozen II -elokuva tekee historiaa. Tämä on ensimmäinen kerta, kun suuri elokuvatuotanto on dubattu saameksi.[504] Pohjoissaameksi dubattu Frozen II (pohjoissaameksi *Jikŋon*) sai lentävän lähdön saamelaisalueilla, sillä sen ennakkonäytös järjestettiin samaan aikaan monissa paikoissa Ruotsissa, Norjassa ja Suomessa.

Uusi Muumilaakso-sarja oli kevään 2019 ohjelmasuosikki, joka tavoitti aiempaan tapaan laajan katsoja- ja ihailijajoukon. Yle tiedotti maaliskuussa, että Muumilaaksoon tehdään myös kattava saamenkielinen ääniversio, niin että kuultavissa ovat kaikki Suomessa puhutut kolme saamen kieltä, pohjois-, inarin- ja koltansaame.[505] Syksyllä tuli kuitenkin julki tieto, että Muumilaakso dubataan sittenkin vain pohjoissaameksi ja tekstitetään inarin- ja koltansaamen kielille.[506] Ylen mukaan päätökseen vaikuttivat resurssikysymykset.

---

503 https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/01/26/kulttuurityontekija-anna-lumikivelle-koltansaameksi-laulaminen-on-enemman-kuin, 29.2.2019
504 https://yle.fi/uutiset/3-11120260, 16.12.2019
505 https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/03/15/uusi-muumilaakso-tehdaan-nyt-myos-saameksi-odda-mumenleahki-programma, 15.3.2019
506 https://yle.fi/uutiset/3-11089067, 27.11.2019

Yle pyörsi päätöksen nopeasti.[507] Yle Draama, Muumilaakso-animaation tuotantoyhtiö Gutsy Animations ja saamelaiskäräjät neuvottelivat sarjan dubbauksesta uudelleen ja sopivat, että Muumilaakso-animaatio dubataan osittain kaikille Suomessa puhutuille saamen kielille. Muumilaakso-sarjan ensimmäinen tuotantokausi dubataan kokonaan pohjoissaameksi; toisen tuotantokauden jaksoista taas puolet dubataan inarinsaameksi ja puolet koltansaameksi. Kiintoisa kielipoliittinen yksityiskohta on, että saamenkielisiä Muumilaakso-jaksoja ei tekstitetä suomeksi.

Saamelaisten kulttuuriperintö paremmin saataville

Saamelaisarkistojen materiaalit ovat tärkeässä asemassa saamen kielen ja kulttuurin elvyttämisessä. Suomen ja Norjan Saamelaisarkistot sekä Lapin, Oulun ja Uumajan yliopistot käynnistivät katsausvuonna Digital access to the Sámi heritage archives -hankkeen, jossa parannetaan saamelaisen kulttuuriperinnön saavutettavuutta.[508] Hanke kestää kaksi ja puoli vuotta, ja sen aikana kehitetään digitaalinen palvelu, joka parantaa aineistojen käytettävyyttä. Arkistojen aineisto on ainutlaatuista, sillä saamelaiskultturia käsittelevää materiaaleja on tallennettu Euroopassa aina 1600-luvulta lähtien. Suomen Saamelaisarkisto kuuluu tätä nykyä Kansallisarkistoon.

Hankkeessa parannetaan erityisesti jo olemassa olevien digitaalisten aineistojen ja kokoelmien saavutettavuutta, mutta samalla kartoitetaan myös muuta saamelaisarkistoaineistoa. Lisäksi luodaan eettinen ohjeistus, joka opastaa saamelaisen kulttuuriperinnön käyttöä tieteessä ja taiteessa.

Metsähallitus tarjoaa saamenkielistä luontokasvatusta

Vuosi 2019 oli YK:n alkuperäiskansojen vuosi. Muun muassa tästä syystä Metsähallitus haluaa vahvistaa saamelaisen luontokasvatuksen tarjontaa.[509] Sen tavoitteena on julkaista vähintään 50 tiedotetta saameksi verkkosivuilla vuonna 2019.[510] Metsähallitus tukee saamelaiskulttuuria kirjallisten materiaalien lisäksi myös luontokasvatustyöpajoissa, joita järjestetään kaikilla kolmella saamen kielellä. Saamenkielistä luontokasvatusta tarjottiin kevätkaudella 2019 Inarissa, Ivalossa, Rovaniemellä, Vuotsossa ja Helsingissä.

507 https://yle.fi/uutiset/3-11125656, 19.12.2019
508 https://www.epressi.com/tiedotteet/hanketiedotteet/saamelaisten-kulttuuriperinto-paremmin-saataville-kansainvalisella-hankkeella.html, 22.1.2019
509 https://www.lapinkansa.fi/metsahallitus-tarjoaa-saamenkielista-luontokasvatu/156623, 6.2.2019
510 Metsähallituksen verkkosivut ovat osoitteissa www.metsa.fi ja www.metsa.fi/se/ (saameksi). Verkkosivut www.luontoon.fi ja www.lundui.fi (saameksi) tarjoavat ajantasaiset tiedot kansallispuistojen ja muiden Metsähallituksen retkikohteiden palveluista.

Koltansaamenkielinen toimittaja Sara Wesslin valittu vaikutusvaltaisimpien joukkoon

Britannian yleisradioyhtiö BBC on listannut maailman sata innostavinta ja vaikutusvaltaisinta naista.[511,512,513,514] Yksi valituista on Yleisradion kolttasaamelainen toimittaja **Sara Wesslin**. Ivalossa asuva Wesslin on BBC:n mukaan edistänyt aktiivisesti saamen kielen elpymistä Suomessa. Koltankielisiä toimittajia on maailmassa yhteensä vain kaksi. Wesslinin kollega on **Erkki Gauriloff**.

Loppuun pari muuta mediauutista. Ylen saamenkielinen toimitus (Yle Sápmi) palkkasi katsausvuonna Helsinkiin toimittajan, joka tuottaa saamenkielistä tv-, radio- ja nettisisältöä kaupunkisaamelaisten elämästä.[515,516] Yle on ajan hermolla: se lisää tarjontaa siellä, missä kielen käyttäjiäkin enenevästi on.

Saamenkieliset uutiset palaavat sanomalehti Lapin Kansan sivuille vuonna 2020: valtioneuvosto myönsi lehdelle 45 000 euroa pohjoissaamenkielisen uutisaineiston tuottamiseen ja toimittamisen välillisiin kustannuksiin.[517,518,519] Saamenkielisessä uutistuotannossa oli vuoden tauko.[520] Tauon syy: vuoden 2019 lehdistötuki jäi saamatta myöhästyneen hakemuksen vuoksi.

511 https://www.bbc.com/news/world-50042279?app=news.world.story.50042279.page, 16.10.2019
512 https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000006275140.html, 16.10.2019
513 https://yle.fi/uutiset/3-11022925, 16.10.2019
514 https://www.journalisti.fi/artikkelit/2019/10/koltansaame-oli-katoamassa-sitten-sara-wesslin-alkoi-kirjoittaa-silla-uutisia/, 12.12.2019
515 https://yle.fi/uutiset/osasto/sapmi/yle_sapmi_hakee_toimittajaa_helsinkiin/10765633, 6.5.2019
516 https://yle.fi/uutiset/osasto/sapmi/linda_tammela_aloittaa_syksylla_yle_saamen_helsingin_toimittajana/10826406, 11.6.2019
517 https://www.lapinkansa.fi/saamenkieliset-uutiset-palaavat-lapin-kansan-sivui/401261, 28.11.2019
518 https://yle.fi/uutiset/3-11092895, 28.11.2019
519 http://www.inspiraatio.mediaparkki.com/2019/11/28/vahemmistokielisen-sanomalehdiston-ensi-vuoden-tuet-jaettu/, 28.11.2019
520 Ks. myös Kielipolitiikan vuosi 2018, s. 71. Saatavilla https://www.kotus.fi/files/6816/Kielipolitiikan_vuosi_2018.pdf

VIITTOMAKIELET

SISÄLTÖ

Viittomakielet

Viittomakieli ja identiteetti 114

Valtiollinen selitys kuurojen kokemista oikeudenloukkauksista

Viittomakieltä tarvitsevat eivät muodosta yhtenäistä joukkoa

Kenellä on oikeus oppia viittomakieltä?

Kuurous ei haittaa työtä eikä harrastamista

Tulkkaus 117

Kelan tulkkauspalveluja kehitetään

Tarvitaanko tulkkeja vastedes?

Kaustisen kansanmusiikkijuhlilla viitottua musiikkia

Eleet yhdistävät viittomakieliä ja puhuttuja kieliä 119

Jyväskylän yliopistossa kehitettiin viittomakielen taidon arviointia 120

Perusviittomista uusi verkkosanakirja 121

Kuurojen liitto avasi kielineuvonnan 121

Viittomakieli Ylessä 122

Poimintoja **123**

Tekoälyalgoritmi tavoittelee viittomakielen kääntämistä puheeksi

Verkkokauppa palvelee viittomakielellä

Muumimaailman viitottu ja kuvitettu viikonloppu

Klassikkonäytelmä *Sanaton rakkaus*

Viittomakielen päivän tunnustuspalkinto Tomas Vaaralalle

Viittomakieli ja identiteetti

Valtiollinen selitys kuurojen kokemista oikeudenloukkauksista

Vuonna 1929 säädetty avioliittolaki käytännössä esti kahden syntymäkuuron naimisiinmenon.[521] Vuonna 1935 säädettiin sterilisoimislaki, joka oli voimassa vuoteen 1970. Lakia voitiin soveltaa tapauksittain myös naimisiinmenoa suunnitteleviin kuuroihin. Lupa avioitumiseen saatettiin myöntää vasta sen jälkeen, kun henkilö oli suostunut sterilisoitavaksi. Pakkosterilointi on jättänyt kipeitä jälkiä.[522] Kuurojen koulussa 1940–50-luvulla viittomakieltä ei saanut käyttää, sillä kuurojen oli tarkoitus oppia puhumaan.[523,524] Syntymästään asti kuurot lapset yrittivät parhaansa mukaan äännellä sanoja, joiden merkitystä ei heille selitetty. Kuurojen kohtelu on ollut epäinhimillistä useissa kohdin.

Nyt myös valtiovalta on herättänyt keskustelua kuurojen kokemista oikeudenloukkauksista. Eduskunnan viittomakielten verkosto esittää, että kuurojen kokemista vääryyksistä tehdään selvitys.[525] Raskaimpia kokemuksia ovat avioliittorajoitukset, lasten huostaanotot ja pakkosterilisaatiot. Verkosto lähetti eduskuntaryhmille kirjeen, jossa niiden toivotaan pyytävän valtioneuvoston kansliaa käynnistämään selvitystyön.

Kuurojen kokemat oikeudenloukkaukset nousivat teemaksi hallitusneuvotteluissa. Pääministeri Rinteen hallitusohjelmassa mainitaan, että hallitus käynnistää viittomakielisten ja kuuroja koskevan valtiollisen sovintoprosessin.[526]

Viittomakieltä tarvitsevat eivät muodosta yhtenäistä joukkoa

Viittomakielisen viestinnän tarve yhdistetään usein pelkästään kuurouteen. Viittomakieltä tarvitsevat eivät kuitenkaan muodosta yhtenäistä joukkoa. Käyttäjäyhteisön voi ajatella muodostavan kielivähemmistön, johon kuuluu kuuroja, huonokuuloisia ja myös kuulevia.[527] Huolta herättää se, että palveluissa tätä moninaisuutta ei kuitenkaan oteta huomioon. Kuuron ja huonokuuloisten välinen raja on liukuva, ja viittomakieltä voivat tarvita kommunikaatiossaan myös muut kuin kuurot.

---

521 Avioliittolaki, 12 § (Finlex 234/1929). Saatavilla https://finlex.fi/fi/laki/alkup/1929/19290234#Lidp446538720
522 https://www.hameensanomat.fi/uutiset/valtio-ei-olisi-sallinut-maj-lis-sundellille-edes-yhta-ainoaa-lasta-35-vuoden-ajan-suomalaisia-steriloitiin-pakolla-se-oli-todella-kovaa-painostamista-691560/, 30.3.2019
523 https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/viisivuotias-liisa-kuuroutui-aivokalvontulehduksen-takia-eika-pysynyt-enaa-mukana-leikeissa-periksiantamattomuus-teki-naisesta-viittomakielen-pioneerin/7401354, 12.5.2019
524 https://seura.fi/ilmiot/tarinat/ihmisoikeustaistelija-liisa-kauppinen-on-edistanyt-viittomakielen-asemaa-ja-puolustanut-kuurojen-oikeuksia/, 14.7.2019
525 https://yle.fi/uutiset/3-10601889, 17.1.2019
526 https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000006133274.html, 6.6.2019
527 https://kuurojenliitto.fi/viittomakieliset/

Kuurojen liiton edustajien kirjoituksessa nousevat esiin nämä teemat.[528] Kuurojen ja huonokuuloisten joukko on aina kirjava, sillä yhtä aikaa on huomioitava sekä kuulovamman aste että käytössä olevat kielet. Muodostuu jatkumo: osa henkilöistä on täysin kuuroja, osa kuulee jonkin verran voimakkaita ääniä, osa saattaa erottaa myös sanoja tai puhetta. Osalla äidinkielenä on viittomakieli ja sen rinnalla toisena kielenä puhuttu kieli kuten suomi tai ruotsi, osalla taas äidinkielenä on puhuttu kieli ja sen tukena jokin muu kommunikaatiokeino.

Tärkeintä olisi kyetä tekemään viittomakielen käytön tarpeesta yksilöllinen kokonaisarvio. Vaikka yhteiskunta on moninaistunut ja erilaisuutta ymmärretään paremmin, viittomakielen tarpeen ja vamman välisen suhteen hahmottaminen on osoittautunut vaikeaksi.

Kenellä on oikeus oppia viittomakieltä?

Keväällä 2019 keskusteltiin sisäkorvaistutetta käyttävien lasten eli SI-lasten kieli-identiteetistä ja mahdollisuuksista viittomakielen oppimiseen. Puheenaiheeksi nousi, kuuluuko kunnan tarjota SI-lasten perheille ja lähipiirille mahdollisuus myös viittomakielen oppimiseen vai ei.[529,530,531,532,533,534,535,536,537] Monissa tapauksissa ”koneella kuulevan” lasten vanhemmat haluavat lapsen oppivan myös viittomakielen.[538]

Sisäkorvaistutetta käyttävien lasten ja heidän perheidensä mahdollisuus käyttää viittomakieltä on kielipoliittinen kysymys, joka liittyy viittomakielen asemaan yhteiskunnassamme. Viittomakielten asemasta käytiin katsausvuonna laajaa keskustelua tästä näkökulmasta.[539,540,541,542] Keskeiseksi teemaksi nousi perheiden oikeus opiskella viittomakieltä, jotta SI-lapsi voisi kehittyä tasapainoisesti kaksikieliseksi eli oppia käyttämään sekä viitottua että puhuttua (ja kirjoitettua) kieltä.

Coda-lapset ovat kuurojen vanhempien kuulevia lapsia. Nimitys *coda* on alkukirjainlyhenne englannin kielen ilmauksesta *children of deaf adults*. Katsausvuonna keskusteltiin ties monennenko kerran coda-lasten kielellisistä oikeuksista.[543,544] Tuleeko kunnan järjestää coda-lapsille viittomakielen opetusta vai ei?

---

528 https://www.ksml.fi/mielipide/mielipidekirjoitus/Mik%C3%A4-on-kielen-ja-kuulovamman-suhde/1371415, 11.5.2019
529 https://www.ksml.fi/paakirjoitus-mielipide/2394815, 15.4.2019
530 https://www.hs.fi/paivanlehti/20042019/art-2000006077138.html, 20.4.2019
531 https://www.ts.fi/lukijoilta/4558021/Lukijalta+Viittomakieli+ei+ole+enaa+valttamaton+istutteilla+kuulevan+lapsen+kielen+ja+identiteetin+kehittymiselle, 27.4.2019
532 https://www.ksml.fi/paakirjoitus-mielipide/2393638, 27.4.2019
533 https://www.kaleva.fi/viittomakieli-on-vahemmistokieli/1714554, 11.5.2019
534 https://www.kaleva.fi/jokaisella-on-oikeus-viittomakieleen-viittomakiele/1717712, 29.4.2019
535 https://www.hs.fi/paivanlehti/29042019/art-2000006087034.html, 29.4.2019
536 https://www.ksml.fi/paakirjoitus-mielipide/2393359, 30.4.2019
537 https://www.ksml.fi/paakirjoitus-mielipide/2392946, 4.5.2019
538 https://www.forum24.fi/vapaaaika/koneella-kuuleva-6.56.3650682.1d754a62b6, 18.9.2019
539 https://www.ksml.fi/paakirjoitus-mielipide/2392650, 7.5.2019
540 https://www.ksml.fi/paakirjoitus-mielipide/2392651, 7.5.2019
541 https://www.ksml.fi/paakirjoitus-mielipide/2392410, 9.5.2019
542 https://www.kaleva.fi/viittomakielet-ovat-kielia-siina-kuin-puhututkin-k/1713325, 16.5.2019
543 https://demokraatti.fi/kysymys-ei-ole-rahasta-vaan-tahdosta-coda-lapsille-vaaditaan-oikeutta-viittomakielen-opetukseen/, 4.9.2019
544 https://www.savonsanomat.fi/mielipide/lukijan-sanomat/Viittomakielen-opetusta-kaikille/1432652, 7.9.2019

Opetuksen järjestämisen kannattajien mielestä coda-lapsille tulee taata mahdollisuus viittomakielen opetukseen. Viittomakielen käyttö liittyy perheen dynamiikkaan: lapsi sosiaalistuu sen avulla lähipiiriinsä ja sen kommunikaatioympäristöön laajasti. Ilman viittomakieltä arjen kielellinen vuorovaikutus kaventuu olennaisesti.

Kuurous ei haittaa työtä eikä harrastamista

Rakennustyömaalla voi tulla toimeen viittomakielelläkin.[545] Työharjoittelussa oleva **Julien Della Valle** on kuuro, mutta sokkeleiden rakentamista se ei haittaa. Viittomakieltä taitava asentaja **Kim Sallinen** osoittaa Della Vallelle valuelementtien sijoituspaikat viittomakielellä.

Della Valle suorittaa kolmen viikon mittaista harjoittelujaksoa. Tulkki oli mukana työmaalla ensimmäisenä harjoittelupäivänä, mutta sen jälkeen työt alkoivat luistaa ilmankin, kun tärkeimmät asiat oli käyty yhdessä läpi. Kim Sallisen mukaan kuurot työkaverit eivät erotu muista työntekijöistä. Sillä, onko työntekijä kuuro vai kuuleva, ei ole asentajan ammatissa merkitystä. Työt hoituvat yhtä lailla, sillä työmaalla voi pitää yhteyttä viittomalla tai vilkuttamalla kypärävaloa.

Suomen naisten futsalmaajoukkueella kulkee lujaa.[546] Maajoukkueessa on pelaajia eri lähtökohdista: osalla on korvaimplantti, osalla kuulolaite, osalla ei mitään. Pelaajina on viittomakielisiä, huonokuuloisia ja kuuroja. Joukkueen jäsenet ovat kehittäneet erilaisia tapoja kommunikoida keskenään, jotta kaikki ymmärtävät, mistä puhutaan esimerkiksi ennen otteluita tai aikalisän aikana.

545 https://rakennusliitto.fi/2019/12/13/hiljaa-hyva-tulee/, 13.12.2019
546 https://www.sipoonsanomat.fi/paikalliset/1219066, 15.11.2019

Tulkkaus

Kelan tulkkauspalveluja kehitetään

Kelan järjestämiä vammaisten tulkkauspalveluita on arvosteltu kovin sanoin viime vuosina.[547] Lokakuussa 2019 Kela alkoi suunnitella vammaisten tulkkauspalvelun seuraavan kauden hankintaa.[548,549] Tavoitteena on suunnitella hankintaa yhdessä tulkkauspalvelun eri sidosryhmien kanssa. Prosessissa kuullaan asiakkaita, asiakasjärjestöjä, palveluntuottajia ja muita sidosryhmiä.

Kela kerää hankintakierroksen yhteydessä palautetta vammaisten tulkkauspalvelusta myös verkkokyselynä.[550] Kysymyksiä esitetään muun muassa kommunikaatiosta, tulkin tilaamisesta, henkilökohtaisesta tulkkilistasta ja etätulkkauksesta. Vastaaja voi arvioida sekä viimeisintä tulkkaustaan että vammaisten tulkkauspalvelua kokonaisuutena.

Tarvitaanko tulkkeja vastedes?

Alkukeväästä 2019 Humanistinen ammattikorkeakoulu Humak selvitti kyselytutkimuksena viittomakielen tulkkien työsuhde- ja ansiotilanteen järjestyksessään toista kertaa.[551] Ensimmäinen selvitys toteutettiin helmikuussa 2018. Tulkkien työtilanne muuttunut on viime vuosina merkittävästi. Tilanteeseen on vaikuttanut erityisesti Kelan ohjauksessa oleva tulkkauspalvelun kilpailutusjärjestelmä, joka heijastuu suoraan tulkkien työsuhteisiin ja ansioihin.

Humanistinen ammattikorkeakoulu ja Diakonia-ammattikorkeakoulu (Diak) käynnistivät syksyllä 2019 selvityksen viittomakielen tulkkauksen, puhevammaisten tulkkauksen ja asioimistulkkauksen koulutuksen nykytilasta ja tulevaisuuden näkymistä Suomessa.[552,553] Selvityksessä tarkastellaan tulkkikoulutuksen suorittaneiden työllistymistä ja tulkkien osaamistarpeita. Asiakaskunnan toiveita tulkkikoulutuksen sisällöistä kartoitetaan niin ikään.

Työllistääkö tulkkausala tulevaisuudessa? Huolta herättää muun muassa työtehtävien keskittyminen, sillä arviolta yli 90 prosenttia vammaisten tulkkauspalvelua tarjoavien yritysten liikevaihdosta koostuu Kelan tulkkauksista. Kelan tulkkauspalvelun järjestämisen uudistukset vaikuttavat sekä asiakkaiden tapoihin käyttää tulkkia että tulkkausten määrään. Muutokset

---

547 Ks. Kielipolitiikan vuosi 2018, s. 74−75, saatavilla https://www.kotus.fi/files/6816/Kielipolitiikan_vuosi_2018.pdf
548 https://www.kela.fi/vammaisten-tulkkauspalvelu-ajankohtaista/-/asset_publisher/mKOacIrB0Loz/content/kela-aloittaa-vammaisten-tulkkauspalvelun-seuraavan-hankinnan-suunnittelun, 8.10.2019
549 https://www.epressi.com/tiedotteet/hallitus-ja-valtio/kela-aloittaa-vammaisten-tulkkauspalvelun-seuraavan-hankinnan-suunnittelun-fpa-borjar-planera-nasta-upphandling-av-tolktjanst-for-personer-med-funktionsnedsattning.html, 8.10.2019
550 https://www.kela.fi/ajankohtaista-henkiloasiakkaat/-/asset_publisher/kg5xtoqDw6Wf/content/kela-haluaa-tietaa-mita-asiakkaat-ajattelevat-vammaisten-tulkkauspalvelusta, 8.11.2019
551 https://www.humak.fi/uutiset/viittomakielen-tulkkien-tyosuhde-ja-ansiotilanne-kartoitetaan-toista-kertaa/, 14.2.2019
552 https://www.humak.fi/uutiset/tyollistaako-tulkkausala-myos-tulevaisuudessa-humak-ja-diak-selvittavat-tulkkauskoulutuksen-tulkkausnakymia/, 5.9.2019
553 https://www.diak.fi/2019/09/05/tyollistaako-tulkkausala-myos-tulevaisuudessa-humanistinen-ammattikorkeakoulu-ja-diakonia-ammattikorkeakoulu-selvittavat-tulkkauskoulutuksen-tulevaisuudennakymia/ 5.9.2019

asiakaskunnan rakenteessa kasvattavat ammattitaitovaatimuksia: vuorovaikutustilanteissa käytetään samanaikaisesti useita eri kieliä ja kommunikaatiomenetelmiä.

Tulkkauksessa käytettävä tekniikka yleistyy. Selvityksessä tarkastellaan myös uuden teknologian vaikutusta tulkkausalaan. Muun muassa etätulkkauksen ja puheentunnistuksen kehittyminen tuovat uudenlaisia mahdollisuuksia asiakkaiden osallistumiselle ja uusia piirteitä tulkin työnkuvaan.

Kaustisen kansanmusiikkijuhlilla viitottua musiikkia

Vuoden 2019 Kaustisen kansanmusiikkijuhlat toi uuden näkökulman musiikkiin. Juhlilla järjestettiin yli kymmenen tilaisuutta, joissa musiikkia pystyi kokemaan myös muun kuin kuuloaistin välityksellä.[554,555,556] Festivaalin teema ”Rytmi” sopikin hyvin siihen, että musiikkia voi vastaanottaa kuulon lisäksi myös muilla aisteilla. Musiikin voi tuntea maan tai rakennetun ympäristön värähtelynä. Visuaalisuus taas nostaa esiin musiikkiin liittyvät värisävyt ja valot.

Juhlien tavoitteena on tarjota yhdenvertainen kokemus esityksestä niin kuuleville kuin kuulovammaisille. Viitottu musiikki tasoittaa tietä erilaisille konserttivieraille. Se on suunnattu ennen kaikkea kuulovammaisille, mutta se elävöittää ja vahvistaa myös kuulevien aistimusta musiikista.

554 https://www.kaustinen.net/ohjelma/tunne-musiikki/
555 https://www.keskipohjanmaa.fi/uutinen/577347, 10.7.2019
556 https://yle.fi/uutiset/3-10871410, 10.7.2019

Eleet yhdistävät viittomakieliä ja puhuttuja kieliä

Jyväskylän yliopiston suomalaisen viittomakielen professorin tehtävään nimitettiin filosofian tohtori, dosentti **Tommi Jantunen** 1.12.2018.[557] Jantunen piti virkaanastujaisluennon *Ele osana viittomakieltä*(*kin*) joulukuussa 2019. Viimeaikaisessa tutkimuksessa ”ele” on alkanut hahmottua keskeiseksi viittomakieliä ja puhuttuja kieliä yhdistäväksi ominaisuudeksi. Käsitys luonnollisten kielten kehityskulusta päivittyy eleiden tutkimuksen myötä. Professori emerita **Anneli Kauppinen** on nostanut ihmisen kyvyn ja valmiuden ymmärtää erilaisia ilmeitä, eleitä, ääniä, puhetilanteita ja painotuksia eri tasoilla keskeiseksi tekijäksi kielen synnyssä.[558]

Anna Puupponen on tarkastellut väitöskirjassaan vähän huomiota saanutta osaa suomalaisesta viittomakielestä: viittojien pään ja kehon liikkeitä.[559,560] Tutkimus osoittaa, että päällä ja keholla tuotetut signaalit ovat monin tavoin tärkeitä viitotussa kielessä. Ne muun muassa jäsentävät viitottujen tarinoiden ja keskustelujen rakennetta, osoittavat asioita ja kuvailevat miimisesti viittomisen aiheena olevia henkilöitä. Tämän lisäksi ne visualisoivat tapahtumien välistä ajallista jäsentymistä, näyttävät kielenkäyttäjän omia reaktioita sekä viestivät vakiintuneita kielteisiä ja myönteisiä merkityksiä.

Viitotussa kommunikaatiossa on asioita, jotka ovat ikään kuin ”käsien ulottumattomissa” ja joita voidaan ilmaista myös muutoin kuin viittomalla. Suomalaisessa viittomakielessä pelkällä pään pudistusliikkeellä ja kielteisellä ilmeellä voidaan kieltää myönteinen lause.

Eleet liittyvät kiintoisasti myös muiden kädellisten viestintään. Isoihmisapinoiden eleellistä viestintää on tutkittu paljon. Apinat viestivät niin äänteinkuin elein, ja ne käyttävät eleitä sangen älykkäästi.[561] Eleviestintä on erityisen kiinnostavaa siksi, että eleet ovat olleet ilmeisen keskeisiä puhuttujen kielten evoluution varhaisvaiheessa. Apinat käyttävät viestinnässään eleitä eri tilanteissa luovasti. Ne muokkaavat, liioittelevat ja vaihtavat elettä, ellei viesti mene perille.

Esimerkiksi simpanssien ilmaisuvarantoon kuuluu 80–120 erilaista elettä, joita ne liittävät joustavasti yhdistelmiksi. Monet eleet ovat hyvin samankaltaisia kuin ihmisten eleet vastaavissa tilanteissa. Esimerkiksi kämmen ylöspäin toista kohden ojennettu käsivarsi ilmentää apinoiden viestinnässä pyyntöä. Itseä kohti suuntautuva käden kauhaisu (”tule mukaan”) viestii siitä, että on aika lähteä liikkeelle.

---

557 https://www.jyu.fi/fi/ajankohtaista/arkisto/2018/12/tommi-jantunen-suomalaisen-viittomakielen-professuuriin, 12.12.2018

558 Kauppinen, A. 2020: *Mistä kieli meihin tulee*. Vastapaino, Tampere. https://vastapaino.fi/sivu/tuote/mista-kieli-meihin-tulee/2730920

559 Puupponen, A. 2019: *Understanding nonmanuality – A study on the actions of the head and body in Finnish Sign Language*. Jyväskylän yliopisto: JYU dissertations 78. Saatavilla https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/63646

560 https://www.sttinfo.fi/tiedote/vaitos-1152019-viitotussa-viestinnassa-moni-asia-on-kasien-ulottumattomissa?publisherId=69817172&releaseId=69857266, 2.5.2019

561 https://www.tiede.fi/artikkeli/kysy/viestivatko-elaimet-kasimerkeilla, 6.2.2019

Jyväskylän yliopistossa kehitettiin viittomakielen taidon arviointia

Jyväskylän yliopiston Soveltavan kielentutkimuksen keskuksessa kehitetyt suomalaisen viittomakielen taitotasokuvaimet ja arviointikriteerit julkaistiin katsausvuoden helmikuussa.[562,563,564] Arvioitavia taitoja ovat viittomakielen ymmärtäminen, viittomakielen itsenäinen tuottaminen ja viittomakielinen keskustelu. Taitotason määrittämisessä käytetään kuusiportaista asteikkoa, joka käy yksiin eurooppalaisen viitekehyksen taitotasoasteikon ja Euroopan neuvoston PRO-Sign-hankkeessa esitettyjen taitotasokuvainten kanssa.

Arviointikriteerit sisältävät yksityiskohtaisemman kuvauksen taidon kehittymisestä viittomakielen itsenäisessä tuottamisessa ja viittomakielisessä keskustelussa. Myös näiden taitojen kehittyminen on kuvattu kuusiportaisella asteikolla. Taitoa arvioitaessa otetaan huomioon tuotoksen sujuvuus, joustavuus, koherenssi ja sidosteisuus. Lisäksi kiinnitetään huomiota ilmaisun tarkkuuteen ja laajuuteen sekä artikulaatioon ja fonologiseen hallintaan.

Taitotasokuvaimia ja arviointikriteereitä voidaan käyttää suomalaisen viittomakielen opetuksen, arvioinnin ja itsearvioinnin tukena. Työnantajat voivat hyödyntää taitotasokuvaimia arvioidessaan eri tehtävissä vaadittavaa kielitaitoa. Suomen kansalaisuutta hakevilta kuuroilta maahanmuuttajilta edellytetään suomalaisen tai suomenruotsalaisen viittomakielen hallintaa. Kielitaidon kuvauksia voidaan hyödyntää myös kansalaisuutta hakevien kielitaidon arvioinnissa.

Toukokuussa 2019 Jyväskylän yliopisto tiedotti VIKKE-hankkeesta (Viittomakielisten lasten kielellisen kehityksen arviointi, kartoitus ja tukitoimenpiteet -hanke).[565] Siinä kehitetään verkossa käytettävä työkalu, jonka avulla viittomakielisten lasten ja perheiden parissa työskentelevät eri alojen ammattilaiset voivat arvioida lasten viittomakielen taidon kehitystä ja lasten kieliympäristön piirteitä ikävuosina 0–15. Arvioitavia kielen osa-alueita ovat tuottava ja ymmärtävä viittomavarasto, viittomakielen kieliopillisten rakenteiden ymmärtäminen ja kerrontataidot. Hankkeessa kartoitetaan myös lasten suomalaisen viittomakielen kehityksen nykytilaa ja suunnitellaan tukitoimia viittomakielisille perheille. Kaksivuotisen VIKKE-hankkeen rahoittaa opetus- ja kulttuuriministeriö.

Toukokuussa 2019 Jyväskylän yliopisto tiedotti siitä, että Suomalaisen viittomakielen korpuksen ensimmäinen osakokonaisuus on julkaistu FIN-CLARINin Kielipankissa.[566] Se sisältää suomalaisesta viittomakielestä yhteensä yli 14 tuntia videomateriaalia 21 viittojalta. Korpustyö käynnistyi Jyväskylän yliopiston viittomakielen keskuksessa vuonna 2014.

---

562 https://www.jyu.fi/hytk/fi/laitokset/solki/yki/svk, 30.1.2019

563 https://www.jyu.fi/fi/ajankohtaista/arkisto/2019/02/uudet-apuvalineet-tuovat-tarkkuutta-viittomakielen-taidon-arviointiin, 4.2.2019

564 https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-maaliskuu-2019/suomalaisen-viittomakielen-taitotasokuvainten-ja-arviointikriteereiden-kehittaminen-yleisissa-kielitutkinnoissa, 13.3.2019

565 https://www.jyu.fi/fi/ajankohtaista/arkisto/2019/05/vikke-vastaa-lasten-suomalaisen-viittomakielen-kehityksen-arviointitarpeeseen, 8.5.2019

566 https://www.jyu.fi/fi/ajankohtaista/arkisto/2019/05/suomalaisen-viittomakielen-korpus-uudistaa-tutkimuskenttaa, 31.5.2019

Perusviittomista uusi verkkosanakirja

Diakonia-ammattikorkeakoulu (Diak) julkaisi uuden perusviittomien verkkosanakirjan helmikuussa 2019.[567] Materiaali on julkaistu aiemmin DVD:nä, mutta nyt siitä on tehty verkko- ja mobiiliversio. Viittomakielen verkkosanakirja *Sanoista käsin* on suomen kielen sanoista viittomakieleen toimitettu sanakirjapalvelu, joka sisältää yli 5000 viittomaa. Perusviittomien verkkopalvelun kohderyhmään kuuluvat kaikki viittomakieltä käyttävät. Viittomisto on hakuluokitettu oppimateriaali, ja se soveltuu sekä omatoimiseen että ohjattuun opiskeluun.

Kuurojen liitto avasi kielineuvonnan

Minkälaista variaatiota on viittomakielessä ja viittomissa? Millaisia viittomia käytetään tulkkaustyössä? Askarruttavatko viittomakielen käyttöön liittyvät kysymykset perhepiirissä?

Syyskuussa 2019 Kuurojen liitto avasi viittomakieliin uuden kielineuvonnan, jossa kielineuvojat ja sanakirjantoimittajat vastaavat kielenkäyttäjien kysymyksiin.[568,569] Kysymyksen voi esittää videoviestinä, video- tai äänipuheluna tai sähköpostina. Kielineuvonnan tehtävänä on tukea viittomakielen käyttäjiä ymmärrettävän ja rikkaan kielen käytössä. Maksutonta kielineuvontaa tarjotaan suomalaisella ja suomenruotsalaisella viittomakielellä sekä suomeksi ja ruotsiksi.

567 https://www.diak.fi/2019/02/05/uusi-perusviittomien-verkkosanakirja-on-julkaistu/, 5.2.2019
568 https://kuurojenliitto.fi/kielineuvonta/
569 https://www.kotus.fi/kielitieto/kielipolitiikka/ajankohtaista_kielipolitiikasta/viittomakieliin_uusi_kielineuvonnan_palvelu.31515.news, 25.9.2019

Viittomakieli Ylessä

Yleisradion julkisen palvelun tehtävään kuuluu muun muassa se, että yhtiö pyrkii palvelemaan kansalaisia yhdenvertaisesti. Saavutettavuus on keskeinen osa yhdenvertaista viestintää. Katsausvuonna Yleen perustettiin saavutettavuusvastaavan työtehtävä, jonka toimenkuva on samantyyppinen kuin muissa pohjoismaisissa yleisradioyhtiöissä.[570] Saavutettavuusvastaavan rooliin kuuluu muun muassa nostaa esiin sisältöjen ja palveluiden yhdenvertaisuusnäkökulmia sekä huolehtia siitä, että sisällöt tavoittavat etenkin erityisryhmät mahdollisimman hyvin.

Ylessä on kokoontunut syksystä 2018 kokemusasiantuntijajoukko eli niin sanottu Yle-raati, joka kehittää palveluiden saavutettavuutta.[571] Saavutettavuusvastaava koordinoi Yle-raadin toimintaa. Hän pitää myös tiiviisti yhteyttä alan edunvalvontajärjestöihin niin Suomessa kuin muualla.

Yle parantaa saavutettavuutta myös asiakaspalvelussaan: katsausvuonna se otti käyttöön viittomakielisen Chabla-videopuhelusovelluksen.[572] Sovelluksen avulla käydyssä videopuhelussa on mukana myös viittomakielen tulkki, mikä mahdollistaa kommunikaation kuuron ja kuulevan välillä. Sovellus otettiin käyttöön myös Ylen sisäisessä viestinnässä. Chabla on suomalainen palvelu, jota käytetään verraten laajalti myös liike-elämässä (esimerkiksi VR, Finnair ja LähiTapiola). Palvelu on käytettävissä suomalaisella viittomakielellä.

Ylen viittomakielinen uutislähetys täytti 25 vuotta 10. tammikuuta 2019.[573] Yle Uutiset viittomakielellä -lähetyksen rakenne ei ole juuri muuttunut vuosien saatossa. Se koostuu uutissähkeistä, jotka kuuro uutisankkuri viittoo ja kuuleva toimittaja lukee ääneen suomeksi lähetyksen aikana. Suomessa on 3000–5000 kuuroa, joiden äidinkieli on viittomakieli. Lisäksi noin 6 000–9 000 kuulevaa henkilöä käyttää viittomakieltä äidinkielenään, toisena kielenään tai vieraana kielenä. Viisiminuuttisella lähetyksellä on nykyisin reilut 400 000 katsojaa päivittäin. Euroopan parlamentin vaalit pidettiin 26. toukokuuta 2019. Yle lähetti kaksi EU-vaaliohjelmaa myös viittomakielelle tulkattuna.[574]

570 https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/10/08/ylelta-satsaus-yhdenvertaisuuteen-minna-pontys-aloitti-saavutettavuusvastaavana, 8.10.2019
571 https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/01/11/yle-raati-auttaa-kehittamaan-yhdenvertaista-tarjontaa-kaikille-yhdessa-teemme, 11.1.2019
572 https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/12/10/asiakaspalvelu-erityisryhmille-paranee-yle-otti-kayttoon-viittomakielisen, 10.12.2019
573 https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/01/09/ylen-viittomakielinen-uutislahetys-tayttaa-25-vuotta, 9.1.2019
574 https://yle.fi/uutiset/3-10794389, 23.5.2019

Poimintoja

Tekoälyalgoritmi tavoittelee viittomakielen kääntämistä puheeksi

Yleisradioyhtiö BBC:n mukaan Google kehittää tekoälyalgoritmia, jonka avulla viittomakieltä voisi kääntää puheeksi.[575,576] Yhtiö ei ole esitellyt varsinaista käännösohjelmaa, mutta sovelluskehittäjien käyttöön on tarjolla algoritmeja, joita voi käyttää älypuhelinsovelluksissa. Algoritmit tunnistavat viittomia käden liikkeistä. Ne tarkastelevat käden asentoa 21 eri pisteestä ja yhdistävät tiedon viittomien liikkeisiin. Microsoftin kerrotaan kehittäneen vastaavanlaista tekniikkaa.

Verkkokauppa palvelee viittomakielellä

Verkkokauppa kasvaa kohisten. Voiko viittomakieltä käyttää verkkokaupassa? HalpaHallin verkkokauppa tarjoaa ensimmäisenä verkkokauppana Suomessa mahdollisuuden asioida viittomakielellä.[577] Palvelu toteutetaan Chabla-mobiilitulkkauspalvelun avulla. Samaa sovellusta käytetään myös Ylessä ja yritysmaailmassa.

Digitalisaatiota moititaan usein siitä, että se voi jättää osan kansalaisista palvelujen ulkopuolelle. Tässä lienee digitaalinen palvelu, joka tuottaa voittopuolisesti hyvää kaikille kohderyhmään kuuluville. Se tarjoaa ihmisille parempaa ja sujuvampaa arkea.

Muumimaailman viitottu ja kuvitettu viikonloppu

Muumimaailmassa vietettiin elokuussa viitottua ja kuvitettua viikonloppua.[578,579] Diakonia-ammattikorkeakoulun tulkkiopiskelijat tulkkaavat teatteriesitykset ja muut muumimaiset tapahtumat viittomakielelle, viitotulle suomelle, kuviksi sekä tukiviittomiksi. Diakin ja Muumimaailman yhteistyöllä on jo perinteitä: teemaviikonloppu järjestetään jo kahdeksannen kerran. Muumimaailman viitottu ja kuvitettu viikonloppu on ensimmäisiä esteettömyyttä ja yhdenvertaisuutta edistäviä teematapahtumia Suomessa.

---

575 https://www.bbc.com/news/technology-49410945, 20.8.2019
576 https://muropaketti.com/mobiili/googlen-uusi-tekoalyalgoritmi-kaantaa-viittomakielen-puheeksi/, 25.8.2019
577 https://www.sttinfo.fi/tiedote/halpahallin-verkkokaupalta-uusi-palvelu-viittomakielisille-asiakkaille?publisherId=67162130&releaseId=69866635, 3.10.2019
578 https://www.diak.fi/2019/06/27/satumaailma-saavutettavaksi-viitottu-ja-kuvitettu-viikonloppu-muumimaailmassa/, 27.6.2019
579 https://aamuset.fi/artikkeli/4662402/Viitottu+ja+kuvitettu+viikonloppu+tarjoaa+yhdenvertaisia+Muumielamyksia, 7.8.2019

Klassikkonäytelmä *Sanaton rakkaus*

Syyskuussa 2019 Espoon kaupunginteatterissa sai kantaesityksensä klassikkonäytelmä Sanaton rakkaus.[580,581] Sen teema ei ole aivan tavallinen: näytelmä kertoo kuuron naisen ja kuulevan miehen rakkaudesta sekä niistä ristiriidoista, joihin suhteessa joudutaan. Näytelmä on kaksikielinen, siinä puhutaan sekä suomea että viittomakieltä. Myös näytelmän työstämisprosessi on ollut kaksikielinen. Viittomakielen tulkit ovat olleet apuna harjoittelussa koko ajan.

Sanattoman rakkauden toteuttaminen on vaatinut tavallista enemmän taustatyötä. Näyttelijäntyökin vaati erikoisjärjestelyjä, sillä miespääosan esittäjä **Santeri Kinnunen** opetteli puheroolinsa lisäksi viittomakieltä. Naispääosaa näyttelevä kanadalaissyntyinen **Dawn Jani Birley** on kuuro, ja viittomakieli on hänen äidinkielensä.

Viittomakielen päivän tunnustuspalkinto Tomas Vaaralalle

Kuurojen Liitto ry myönsi Vuoden viittomakieliteko 2018 -tunnustuspalkinnon sähkötekniikan insinöörille **Tomas Vaaralalle**. Palkinto jaettiin Viittomakielen päivän seminaarissa 12. helmikuuta 2019.[582,583] Tunnustuspalkinto myönnetään henkilölle, tai taholle, joka on ajanut viittomakielisten oikeuksia Suomessa, edistänyt Suomen viittomakielten asemaa tai nostanut viittomakieliä näkyville. Tomas Vaarala on esiintynyt mediassa useasti ja tuonut julkisuuteen sen, mitä pulmia kuurojen työnhakuun liittyy ja miten kuuroja syrjitään työelämässä.

580 https://www.lansivayla.fi/paikalliset/1273186, 11.9.2019
581 https://www.hs.fi/paivanlehti/21092019/art-2000006245500.html, 24.9.2019
582 https://yle.fi/uutiset/3-10642910, 12.2.2019
583 https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000005998431.html, 12.2.2019

ROMANIKIELI

SISÄLTÖ

Romanikieli

Yhteisön identiteettikysymyksiä **127**

Syrjintä rampauttaa myös kieltä

Miten kielen käyttöala voisi kasvaa?

Kaaleen laulut

Opetus **130**

Pikku huomioita **132**

Yhteisön identiteettikysymyksiä

Romanikulttuuri perustuu yhteisöllisyyteen; sitä on luonnehdittu ”ihmissuhdekulttuuriksi”.[584] Romanit ovat perhekeskeisiä ja vieraanvaraisia. Yhteisössä arvostetaan hyviä tapoja ja kohteliaisuutta. Tapakulttuuriin liittyy käyttäytymissääntöjä, joista nostetaan usein esiin vanhojen ihmisten kunnioittaminen sekä siisteys- ja puhtaustavat. Varsinkin romaninaisen puku ilmentää voimakasta etnistä identiteettiä.[585]

Suomen romanikulttuuri on melko yhtenäinen, jos kohta perinteiden toteuttamisessa voi olla alueellisia tai sukukohtaisia eroja. Suomen romanikieli on vakavasti uhanalainen. Kiinteä yhteisö periaatteessa suojaa kieltä sammumasta, mutta kielen elinvoimaan vaikuttavat myös monet muut tekijät. Käsittelen seuraavaksi kolmea ajankohtaista teemaa, jotka liittyvät suoraan tai välillisesti Suomen romanikielen säilymiseen.

Syrjintä rampauttaa myös kieltä

Romanit ovat Euroopan syrjityin vähemmistö.[586] Suomessa asiasta herättiin keskustelemaan kymmenisen vuotta sitten, kun Bulgariasta ja Romaniasta tulleita romaneja alkoi näkyä kaupunkien katukuvassa. Etenkin näissä maissa romaneja syrjitään, niin että heillä on vain vähän mahdollisuuksia hankkia elantoa. Romanit joutuvat lähtemään muualle kerjuulle, käytännössä viimeisenä keinonaan.

Euroopan rasismin ja suvaitsemattomuuden vastainen komissio (European Commission against Racism and Intolerance, ECRI) julkaisi 10.9.2019 Suomea koskevan viidennen raporttinsa.[587] ECRI antaa Suomelle tunnustusta monista jo tehdyistä ja meneillään olevista toimenpiteistä. Samalla se esittää Suomelle 20 suositusta rasismin ja suvaitsemattomuuden torjumiseksi.

Suomen romanikieli on elänyt käyttäjäyhteisössä pitkälti perhe- ja salakielenä. Romaneiden ja romanikulttuurin kohtaama syrjintä hankaloittaa romanikielen asemaa, sillä suuren yleisön kielteinen asenne vaikuttaa siihen, kuinka kieltä voi käyttää julkisesti. Syrjitty kansanryhmä pitää kielen piilossa, ja sen käytön laajentaminen lähipiirin ulkopuolelle muodostuu vaikeaksi. Taustalla voi olla myös pelko siitä, ettei valtakulttuuri omi kieltä. Romanikielen vahva sidos romaniyhteisöön voi paradoksaalisesti heikentää kielen käyttömahdollisuuksia yhteiskunnassa.

584 https://romanit.fi/romanikulttuuri/
585 https://www.kansallismuseo.fi/fi/kuukauden-esineet/2007/romaninaisen-puku
586 https://www.hdl.fi/blog/2019/03/28/romanien-ihmisoikeudet-ovat-koko-euroopan-yhteinen-asia/, 28.3.2019
587 https://www.sttinfo.fi/tiedote/um-euroopan-rasismin-ja-suvaitsemattomuuden-vastaiselta-komissiolta-suosituksia-suomelle?publisherId=1797&releaseId=69864807, 10.9.2019

Syrjintäteema ja menneiden tekojen sovittaminen nousivat puheenaiheiksi katsausvuonna: vanhojen viihde- ja sketsiohjelmien tekijöitä vaadittiin tilille loukkaavaksi koetuista edesottamuksistaan.[588] Vuosi jää 2019 historiaan ”anteeksipyytelyn”, ”pahoittelujen” ja ”loukkausten katumisen” vuotena.

Vihreiden kansanedustaja **Pirkka-Pekka Petelius** esitti saamelaisille julkisen anteeksipyynnön, joka liittyi 1990-luvulla esitettyihin sketseihin. Niissä Petelius ja **Aake Kalliala** tekivät pilaa saamelaisista ja muista vähemmistöryhmistä. Peteliukselta vaadittiin anteeksipyynnön esittämistä myös romaneille.[589,590,591] Hän vastasi pyyntöön ja esitti romaniasiain neuvottelukunnalle tapaamispyynnön.[592] Petelius ilmaisi olevansa valmis keskustelemaan vähemmistön edustajien kanssa ja tunnustamaan menetelleensä harkitsemattomasti.

Miten kielen käyttöala voisi kasvaa?

Romanikulttuuri on pohjautunut suulliseen perinteeseen, minkä vuoksi romanikielistä kirjallista materiaalia on verraten vähän.[593] Romanikieltä on pyritty kehittämään myös tiedonvälityksen, kirkon ja hallinnon kieleksi 1990-luvulta alkaen.[594] Ensimmäinen romanikielinen jumalanpalvelus Suomessa pidettiin vuonna 1995.

Romanikieltä käytetään hallinnossa niukalti. Sen käyttö rajoittuu romaniväestöä koskeviin dokumentteihin, ja niissäkin lähinnä referaatteihin, koosteisiin ja tiivistelmiin, joiden lähteteksti on kirjoitettu muulla kielellä. Tästä käy esimerkiksi Romanipoliittinen ohjelma.[595] Leipäteksti on kirjoitettu suomeksi, mutta tiivistelmä on käännetty romanikielelle. Vähemmistökieliä koskevissa hallinnon papereissa tällainen menettely on yleinen. Pantakoon merkille sekin, että Kotimaisten kielten keskuksen romanikielen lautakunnan kokouskieli on suomi.

Erilaiset juhlatilaisuudet voivat olla merkittäviä käyttäjäyhteisön voimaannuttamisen ja kielen esilläolon kannalta. Romanien kansallispäivää vietetään 8. huhtikuuta, ja vuodesta 2014 alkaen se on ollut Suomen almanakassa.[596,597] Alueelliset romaniyhdistykset järjestävät muun muassa romanien kansallispäivän juhlia.

---

588 Ks. lähemmin Suomen kieli, luku 5 Sananvapaus tapetilla.
589 https://www.is.fi/politiikka/art-2000006316102.html, 21.11.2019
590 https://www.iltalehti.fi/politiikka/a/006fb75b-b1fd-4ca0-a4b8-a50c35600b0a, 21.11.2019
591 https://demokraatti.fi/peteliuksen-anteeksipyynto-kuohuttaa-nyt-myos-eduskunnassa-myos-suosikkilaulaja-reagoi-katsotko-meidat-romanit-vahaarvoisemmiksi-kuin-saamelaiset/, 21.11.2019
592 https://www.tamperelainen.fi/paikalliset/1221606, 21.11.2019
593 Hedman H. 2009. *Suomen romanikieli: sen asema yhteisössään, käyttö ja romanien kieliasenteet*, s. 45. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 8. Saatavilla http://scripta.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk8/Suomen_romanikieli.pdf
594 Granqvist, K. 2006. *Selvitys Suomen romanikielen nykytilasta sekä kielentutkimuksen ja -huollon tarpeista*, s. 3−5. Kotimaisten kielten keskus. Saatavilla http://www.kotus.fi/files/729/romaniselvitys-1.pdf#page=2&zoom=auto,-209,596
595 Suomen romanipoliittinen ohjelma (Rompo) 2018−2022. Saatavilla https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/160845
596 https://www.seurakuntalainen.fi/uutiset/opetusneuvos-henry-hedman-romanit-ymmartavat-rakkauden-kielta/, 8.4.2019
597 http://www.kotikarjala.fi/tuotanto/etusivu/302019.html#302020.jpg, 13.4.2019

Musiikki kuuluu olennaisena osana juhliin ja romanikulttuuriin. Suomen romanit ovat laulaneet perinnelauluja suomeksi tai romaniksi. Moni on oppinut laulut jo lapsena rekilauluina ja muissa perinnäisissä yhteyksissä. Vaikka yksilö ei käytä aktiivisesti kieltä, laulujen sanat voivat muodostaa ohuen, mutta tunneperäisen yhteyden kieleen.

Miten romanikielen käyttöala voisi kasvaa? Tiivistetysti voi todeta, ettei kielen käyttöala voi laajentua kovin merkittävästi, jollei kirjallinen käyttö laajene. Se edellyttää paitsi kielen taitajia ja opettajia myös (aktiivisen) kielenkäyttäjäyhteisön. Erikoisalojen sanasto- ja termityö on avainasemassa, jotta kieli kirjallistuu ja kirjoitettua kieltä voi käyttää monipuolisesti. Romanikielelle käännettyjä tekstejä tarvitaan lisää.

Kaaleen laulut

Romanilaulut eli kaaleen laulut ovat tärkeä osa romanikulttuuria, ja niiden esittämisessä on kulttuurisia erityispiirteitä.[598,599] Suomen romanien lauluperinne nimettiin elävän perinnön kansalliseen luetteloon vuonna 2017. Elävän perinnön keräämisen taustana on Unescon yleissopimus aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisesta, jonka Suomi ratifioi vuonna 2013.[600]

Kaaleen laulujen sanoitukset heijastelevat romanikulttuurin elämänpiiriä ja monia kirjoittamattomia käytössääntöjä. Miten miesten ja naisten ja toisaalta vanhempien ja nuorempien romanien on sopivaa olla toistensa seurassa? Mitä lauluja miesten on soveliasta laulaa lauluja, mitä taas naisten? Esimerkiksi lapsille ja nuorille suunnatut, opettavaisia ohjeita sisältävät laulut ovat naisten perinnettä, kun sen sijaan markkina- ja mahtilaulut ovat kuuluneet miesten elämänpiiriin.

Laulujen teksteihin on sisällytetty yhteisölliseen käyttäytymiseen liittyviä piilomerkityksiä. Eri ikäryhmien ja sukupuolten välisen kanssakäymisen säännöt heijastuvat laulujen sanavalintoihin ja niissä käytettäviin kiertoilmauksiin. Laulujen sanojen tulkinta edellyttää kulttuurin tuntemusta. Yhteisön ulkopuolinen ei yleensä tavoita verhottujen ilmausten todellisia merkityksiä.

Hilja Grönfors on tehnyt elämäntyönsä romanimusiikin säilyttäjänä. On jopa todettu, että hän pelasti kaaleen laulut joutumasta unohduksiin.[601] Grönfors huomasi 1990-luvulla romanien lauluperinteen olevan katoamaisillaan ja aloitti keräystyön, joka jatkuu edelleen. Hän on kansanperinteen kerääjä, jonka työ Suomen romanien musiikin elvyttäjänä ja esittäjänä on palkittu muun muassa mestarikansanlaulajan arvonimellä, Suomi-palkinnolla, Etno-Emmalla ja Kalevalaseuran tunnustuspalkinnolla. Grönforsin *Vanhojen kaaleenlaulujen oppikirja* toimii johdatuksena Suomen romanien vanhoihin lauluihin ja laulutapaan.[602] Laulujen tekstit esitetään myös romanikielisinä käännöksinä.

---

598 https://wiki.aineetonkulttuuriperinto.fi/wiki/Suomen_romanien_lauluperinne
599 https://etno.net/sivu/romanimusiikki_suomessa
600 https://www.aineetonkulttuuriperinto.fi/fi/unescon-sopimus
601 https://rondolehti.fi/artikkelit/lehtiartikkeli/pelimannimuotokuvia/hilja-gronfors-pelasti-kaaleenlaulut-katoamasta/, 30.11.2019
602 https://www.globalmusic.fi/fi/hilja-gronfors-vanhojen-kaaleenlaulujen-oppikirja

Opetus

Romanikieltä on alettu opettaa peruskouluissamme vuonna 1989.[603] Opetushallitukseen perustettiin vuonna 1994 romaniväestön asioiden koulutusyksikkö.[604] Vähemmistökielten kouluopetus painii vuodesta toiseen saman ongelman kimpussa: kielen opettajista on ainainen puute. Tämä pätee myös romanikieleen. Opettajia tarvittaisiin joka puolelle Suomea.

Romanikieltä on voinut opiskella Helsingin yliopistossa sivuaineena vuodesta 2012. Yliopisto-opetus mahdollistaa sen, että romanikieleen syvällisesti perehtyneitä opettajia ylipäänsä voi valmistua. Opettajapulan pitäisi korkeakoulutuksen myötä helpottua, mutta kelpoisia opettajia on valmistunut toistaiseksi vain kourallinen. Romanikielen sivuainekokonaisuutta ei ole suorittanut kovin moni.

Kaksi syytä opettajapulaan nousee toistuvasti tapetille. Ensinnäkin vähemmistökieleen pätevöityneitä opettajia on yleisesti ottaen liian vähän. Tarve on useissa kielissä paljon suurempi kuin tarjonta. Toisekseen pienten kielten opetusjärjestelyihin liittyy yleisesti tunnistettu ongelma. Opetuksenjärjestäjä pystyy tarjoamaan opettajalle verraten vähän opetettavia tunteja, eikä työ pidä leivässä. Voi olla, että pätevät opettajat siirtyvät muihin töihin. Riittävän työmäärän tarjoaminen opettajalle edellyttää usein opetuksenjärjestäjien ja myös kuntien välistä yhteistyötä, mikä voi osoittautua hankalaksi käytännössä.

Romanikielen opetukseen osallistuneiden oppilaiden määrä perusopetuksessa on vaihdellut jonkin verran eri aikoina (tarkoitetaan kielenopetusta omana äidinkielenä 2 viikkotuntia). 2000-luvulla määrä on liikkunut sadan molemmin puolin, mutta oppilasmäärä on mitä ilmeisimmin hienoisessa laskussa.[605] Tilastosta voi poimia seuraavanlaisia oppilasmääriä: 2006 (124), 2010 (154), 2015 (91), 2017 (56), 2019 (74). Myös opetusta tarjoavien kuntien määrä on vaihdellut.[606] Vuonna 2011 opetusta tarjottiin Espoossa, Heinolassa, Helsingissä, Iisalmessa, Imatralla, Jyväskylässä, Kangasniemellä, Kokkolassa, Kuopiossa, Lahdessa, Savonlinnassa, Tampereella, Turussa, Urjalassa, Vantaalla ja Ähtärissä. Vuonna 2019 opetuksentarjoajien määrä väheni jonkin verran. Romanikieltä opetettiin Espoossa, Forssassa, Kajaanissa, Kokkolassa, Kuopiossa, Oulussa, Savonlinnassa, Urjalassa ja Vantaalla.

Helsingin peruskouluissa on tarjottu romanikielen opetusta noin kymmenen vuoden ajan.[607] Romanikielen opetukseen ilmoittautui syksyllä 2019 kolme oppilasta, ja se riitti ryhmän perustamiseen. Opetusta ei kuitenkaan voitu aloittaa, koska pätevää opettajaa ei ollut saatavilla. Mainittakoon, että vuonna 2018 romanikielen opetukseen ilmoittautui Helsingissä kahdeksan oppilasta.

---

603 https://www.romanifoorumi.fi/romanit-suomessa/romanikieli/
604 https://romanit.fi/romanikieli/
605 https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/tilastot
606 Tieto saatu OPH:sta 23.10.2020
607 https://www.helsinginuutiset.fi/paikalliset/1201077, 5.10.2019

Kansalais- ja työväenopistoissa järjestetään romanikielen kursseja.[608] Kolmannen sektorin ja vapaan sivistystyön toimijoiden rooli kielen opettamisessa on merkittävä. Romanikielen elvyttämiseen tarvitaan kaikki kynnelle kykenevät koulutustahot unohtamatta hyvin merkityksellistä oman äidinkielen opetusta peruskoulussa.

608 https://www.seutu-sanomat.fi/jutut/pariskunta-haluaa-kohentaa-romanien-koulutustasoa-tavoitteena-hanke-kaikille-syrjaytymisvaarassa-oleville-40072, 17.9.2019

Pikku huomioita

Kielisosiologinen tilanne on käytännössä sellainen, etteivät lapset omaksu romanikieltä lähipiirissä äidinkielenään. Lapsi ei sosiaalistu kieleen, jollei välittömässä kasvuympäristössä käytetä kieltä aktiivisesti. Tällaisessa tilanteessa tulee kysyttäväksi, miten lapset oppivat romanikieltä. Kielipesät, kielikylvyt, kielikerhot ja koulun kielenopetus ovat järjestettyjä toimintoja, mutta riittävätkö ne. Romanista tulisi saada vähintään vahva kotikieli usealle.

Kielen säilymisen kannalta tärkeintä on se, miten romanit asennoituvat omaan kieleensä. Käyttäjäyhteisö antaa kielelle elinvoiman. Kielen elvyttäminen vaatii yleensä alkusysäyksen, jona voi toimia elvytysohjelma tai vaikkapa voimakastahtoinen kieliaktivisti, mutta yksittäisten toimien kantovoima loppuu yleensä melko nopeasti. Tarvitaan kielenkäyttäjäyhteisön voimakas tuki. Tarvitaan puhujia.

Romaniyhteisön lasten ja nuorten romanikielen taito on usein passiivista ja rajoittuu puhutun ymmärtämiseen. Toisaalta koodinvaihto ja kielten sekoittaminen on ilmeisen yleistä: suomea ja romanikieltä puhutaan sekaisin. Kieli elää käytöstä, ja romanikielen käytön kynnys on hyvä pitää yhteisössä matalana. Vähäinenkin kielitaito riittää kommunikaation aloittamiseen.